



Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul V, nr 4 (52), aprilie 2021 • Apare lunar

24 pagini

Octavian Goga 140 de ani de la naștere



Ioan ȚICALO

Liviu Ioan STOICIU

Ce au de cârtit împotriva Uniunii Scriitorilor

p. 3

Al CISTELECAN

Fata Veronică în rol de castelană

p. 11

Ioan HOLBAN

Poezia departelui Constanța Buzea...

p. 5

Theodor CODREANU

Basarabia între agonie și speranță

p. 12

Adi CRISTI

Poiesis

p. 7

Adrian ALUI GHEORGHE

„Indulgențele” lui Ion Mureșan

p. 14

Mihaela GRĂDINARIU

Alice Botez ... I

p. 8

Adrian Dinu RACHIERU

Gabriela Adameșteanu și „literatura feminină” (II)

p. 17

Ioan ȚICALO

Octavian Goga – poetul

p. 9

Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (IX)

p. 22

Cristina SCARLAT

Cassian Maria Spiridon pornind de la zero

p. 10

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLV)

p. 24

Cine bate la ușă? Pune masca! - Nicolae Iorga

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU
Ce au de cârtit împotriva Uniunii Scriitorilor 3

Nicolae PANAIT
Alegerea 3

Constantin COROIU
Un epistolar îndrăgostit 4

Nichita DANILOV
(Poemul lunii) Vulturii orbi 4

Ioan HOLBAN
Poezia departelui Constanța Buzea... 5

Gheorghe SIMON
Chipul Smereniei 6

Adi CRISTI
Poesis Respirație artificială 7

Mihaela GRĂDINARIU
Alice Botez ... I 8

Ioan ȚICALO
Octavian Goga – poetul 9

Cristina SCARLAT
Cassian Maria Spiridon pornind de la zero 10

Al. CISTELECAN
Fata Veronică în rol de castelană 11

Dan Bogdan HANU
Suburbii subterane 11

Theodor CODREANU
Basarabia între agonie și speranță 12

Adrian ALUI GHEORGHE
„Indulgențele” lui Ion Mureșan 14

Adi CARAULEANU
„Teatrul înseamnă început, descoperire, minune...” 15

Gellu DORIAN
Revistele literare... 16

Liviu ANTONESCU
O carte de învățătură 16

Adrian Dinu RACHIERU
Gabriela Adameșteanu și „literatura feminină” (II) 17

Daniel CORBU
Cioran Bibliile nihilismului...18

Remus Valeriu GIORGIONI
„Generația în pulbere” 18

Magda URSACHE
Oameni din apă 19

Master X-Files
CIORANISSIMO 20

Flavius PARASCHIV
Lumea lui Porfirii Petrovici 21

Laurențiu ISTRATE
Fără sînge 21

Eugen MUNTEANU
Jurnal heidelberghez 1994 (IX) 22

Doru SCĂRLĂTESCU
De la musique avant toute chose 23

Constantin PRICOP
Direcția critică (XLV) 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989



Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine finanțar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 - Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

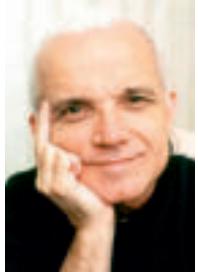
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale pictorului
Traian Mocanu**

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor

* Rugăm colaboratorii să ne trimită texte până pe
data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maxim 7000 de semne



Liviu Ioan STOICIU

Ce au de cărtit împotriva Uniunii Scriitorilor

Nu este de ajuns că interesele Uniunii Scriitorilor sunt grav afectate de restricțiile anti-Covid-19, de un an, mai trebuia acum să vină și grupul contestatar (nu pot să-i spun reformist, neavând nici un fel de acoperire în realitate) „Teodorescu-Iaru-Cipariu” să vină prin tribunal să-i pună sub semnul întrebării chiar existența. Se plâng, între altele, contestatarii Uniunii că nu e destulă transparență la Uniune? Dacă te uiți pe site-ul Uniunii, găsești tot ce te interesează (eu, de exemplu, numai de pe acest site mă informez; am toate datele la dispoziție; și acolo și bugetul anual, cu cheltuielile aferente; și acolo numele premianților sau doar al nominalizațiilor la premii, e până și lista celor ce primesc indemnizații de merit; ar fi fost culmea să fie publicată și lista celor ce primesc suplimentul de pensie). Spuneam că de un an Uniunea e afectată serios de restricțiile anti-Covid-19, sursele ei de finanțare dispărând aproape: Casa Vernescu, subînchiriată legal unui cazinou, e teoretic închisă de „pandemie”, Hotelul din Căderea Bastiliei nu aduce decât bani puțini, nesemnificați, timbrul literar e văsat simbolic de edituri, e pe cale de dispariție. Nu mai funcționează decât legea finanțării revistelor Uniunii (bani veniți prin Ministerul Culturii de la stat; bani drămuți cu mare zgârcenie, angajații revistelor și ai Uniunii având salarii minime). S-a ajuns la limită, au mai rămas siguri doar banii

adunați din cotizații, care să mai acopere din cheltuielile curente ale Uniunii (inclusiv ajutoarele sociale, crescute în aceste vremuri de cumpănă, ce le traversăm). Citiți ultimul comunicat apărut după ședința de Consiliu al Uniunii din 30 martie, 2021: *A fost prezentată situația încasării cotizațiilor pe anul 2020. Dintr-un număr total de 2620 de membri, au achitat cotizația 2202 membri. A fost prezentată lista cu membrii propuși spre suspendare pentru neplata cotizației pe anul 2020. S-a supus la vot suspendarea acestor membri până când vor achita cotizația. S-a votat în unanimitate - ce vreți mai multă transparență? Sigur, se vor supăra cei suspendați conform statutului până vor plăti cotizația, dar... Apropo de statut și de excluderi din Uniune, Florin Iaru e revoltat că a fost exclus din Uniune - deși el face parte dintr-o altă „entitate” (intitulată „Asociația USR”, la care e vicepreședinte „ales” de grupul de contestatari) și a adus, și aduce în continuare prejudicii financiare incredibile prin procesele lui cu Uniunea, făcând totodată praf imaginea Uniunii. Scrie în statutul Uniunii clar: Art. 9. *Calitatea de membru U.S.R. încețează în următoarele cazuri: b) prin excludere, pentru încălcarea prevederilor Statutului prin fapte care au adus U.S.R. prejudicii materiale, morale și de imagine grave. Deciziile de suspendare sau excludere sunt luate de Consiliul U.S.R. la propunerea Comisiei de Monitorizare, Suspendare și Excludere, care funcționează conform Regulamentului propriu* (în acest Regulament propriu se adaugă: Excluderea din U.S.R. a unui membru pentru atac la persoană/ denigrare/ injuri la adresa U.S.R.). De ce e revoltat Florin Iaru că a fost exclus dintr-o Uniune care, prin procesele lui, a ținut să demonstreze că ea nu mai are statut de utilitate publică?*



Ultima declarație a lui Iaru (apărută în 26 martie, 2021): *Din cauza inconștienței, a nepăsării, a neglijării conducerii, ea (Uniunea) își pierde caracterul de utilitate publică. Adică nu mai are acces la sediu și la bani. Pentru că, atenție!, nu noi am decis aceasta, ci tribunalul. Tribunalul a constatat că persoanele respective (conducerea Uniunii) nu există, legal, în funcțiile pe care le dețin(eau).* Ce să caute el într-o Uniune fără utilitate publică? La ce-i folosește să mai fie membru al unei asemenea Uniuni?

În aceeași situație e Cristian Teodorescu (președintele acestei „Asociații USR”, entitate paralelă Uniunii), care susține pe mai departe că aleșii din conducerea Uniunii, începând cu N. Manolescu, nu sunt recunoscuți legal, de ce? Numai Fiindcă N. Manolescu (ales de membrii Uniunii!) și echipa sa nu s-au înscris în Registrul fundațiilor, asociațiilor și ONG-urilor!

Deși Uniunea este exceptată, prin prevederile OG 26/2000, de la această înscriere, o repet aici: *Potrivit art. 85 din respective ordonanță, „Persoanele juridice de utilitate publică - asociații, fundații sau alte organizații de acest fel - înființate prin legi, ordonanțe, decrete-lege, hotărâri ale Guvernului sau prin alte acte de drept public, nu intră sub incidența prevederilor prezentei ordonanțe, ci rămân supuse reglementărilor speciale care stau la baza înființării și funcționării lor”.*

Cum, necum, prietenii Uniunii sunt convinși că Uniunea

Scriitorilor va ieși mai întărită din această nouă „încercare” de compromitere a ei. Chiar dacă mai sunt o sută de procese împotriva Uniunii instrumentate de contestatarii numiți mai sus (la care se adaugă Ioan Vieru, alt exclus fiindcă a adus, cu rea-credință ieșită din comun, *prejudicii materiale, morale și de imagine grave* Uniunii), de pe urma cărora se aşteaptă noi lovitură sub centură regretabile la adresa membrilor Uniunii. Ca și cum nu ajung necazurile cât casa provocate de „pandemia” din ultimul an „care nu s-a terminat”... Uniunea Scriitorilor („persoană juridică română de utilitate publică”) rămâne pe picioare, oricum - o *asociație profesională de creatori literari, nonguvernamentală și nonprofit, constituită în scopul de a apăra interesele de breaslă, economice, sociale și morale ale membrilor ei și de a-i reprezenta în raporturile cu autoritățile, cu alte asociații de creatori, cu persoane juridice și fizice din țară și din străinătate*. E o liberă asociere, un organism viu, cu membri care au opiniile diverse, „de uz intern”, solidari înăuntru Uniunii. E de neînțeles de ce cei ce nu doresc să intre în Uniunea Scriitorilor (în principal, tinerii „douămiiști”, prin agresivii Komartin-Vancu) se trezesc vorbind, total necredibili, atacând violent și criticând nedemn Uniunea ca atare, îndeosebi conducerea ei (alăturați eventual contestatarilor din „Asociația USR”, de care pomeneam). Își pot face propria ligă sindicală, de care Uniunea nu are de ce să se sinchisească. La fel, cei ce și-au dat demisia din Uniune (pot reveni oricând ca membri), deruiați - a fost voința lor în acest sens, de ce tot cărtesc împotriva Uniunii?

8 aprilie, 2021, BV

Nicolae PANAIT

Alegerea



Alegerea lucrurilor bune este o rezultantă a discernământului și educației. Oricine are discernământ selecteză grâul de neghină, oile de capre, va purta iarna și vara îmbrăcămintă corespunzătoare, nu va „strecuța țânțarul și va înghiți cămila”.

Conform constituției României, nimeni nu-i îndrepătățit să spună într-un mod autarhic cuiva unde și când să se ducă și ce ar trebui să întreprindă, ce să privească și ce să nu privească etc. Sfaturile sunt una, iar obligațiile cu totul și cu totul altceva. Solomon spunea că „Înșelăciunea este în inima celor ce gândesc rău, iar bucuria pentru cei ce dău sfaturi de pace”.

Iată, că de un an și patru luni, exact cât se facea armata odinioară - și îmi pare bine că sunt om cu armată -, ni se spune, uneori într-un mod ritos, că suntem obligați să purtăm cu toții mască! Oare dacă unor politicieni de la pupitrul puterii le-ar fi trecut prin cap să cântăm cu toții la solz de pește, pentru a pune pe fugă covidul, și să ar fi legiferat, ce ar fi fost prin țară? Cântare și iar cântare, dar salvatoare... adică a României Cântare de azi!

Este știut, încă din grădina Edenului, că practicarea ozonoterapiei și bioterapiei a dat, de atunci și până acum, foarte bune rezultate în tratarea afecțiunilor aparatului respirator și nu numai. Ele întăresc ființa umană și o imunizează. Ozonoterapia și bioterapia sunt tămăduitoare și aducătoare de speranță. După cum se vede, purtarea măștii este tocmai pe invers: nu avem voie fără ea în parcuri, grădini, pe răuri, mări și prin munți! Absurdul pe care-l trăim și dimensiunea lui, văl!, sunt nemaiîntâlnite până acum.

De când politicienii și miliardarii lumii, cei care nu sunt calificați în domeniu, dau ordin medicilor cum să-și facă datoria, pentru care s-au pregătit și au depus și jurământ? Miliardari și politicieni pasageri, lăsați medicii în pace să-și facă treaba cum știu mai bine! Nu-i mai intimidăți, stresați și nu le mai trașați sarcini aiuritoare. Orice diagnostic îl stabilește medicul care este pregătit într-un anumit domeniu, după un set de analize ce, pentru a nu greși, uneori, trebuie repetate. Un diagnostic nu se stabilește în urma unui test neconvincător. Uitați-vă la situația ce o trăim astăzi: o problemă medicală este tratată de politicieni! Ce caută ei în problema Covid-19!? Un posibil răspuns la această chestiune ar putea fi oferit de Giorgio Agamben în noua sa carte *Epidemia ca politică*.

Am auzit la radio un credibil formator de opinie care spunea: „Covid este boala ce trebuie tratată de medici și nu de miliardari, oligarhi să se ducă și să se ocupe de miliardele lor și să-i lase pe specialiști, care au făcut școală de medicină, să se ocupe de virusi și de microbi”. S-a întors lumea cu susul în jos și cu josul în sus. Avem medici ca să-i asiste pe pe ei! Ce caută plutocrația pe pământul acesta să rezolve probleme de medicină? Câte facultăți de medicină au făcut oligarhii? Când ai bani cumperi pe toată lumea, și faci ce vrei; pentru tine nu există lege!!!

În ultimele luni a devenit clar că această criză Corona și abordarea ei îi schimbă pe oameni și transformă societatea. Timpul lumii noastre nu se îndreaptă spre pieire dar se îndreaptă spre destinația finală. Chiar și oamenii de orientare seculară și mass-media vorbesc despre o viitoare schimbare a vremii. Criza Corona, după cum spuneam, întoarce lumea cu susul în jos și cuprinde întreg globul. Ea marchează probabil începutul unei noi ere, spre o altfel de ordine mondială și spre o totală supraveghere a oamenilor (în China, ea este deja atotprezentă).

Nimeni nu știe prea bine ce se întâmplă. De ce este totul așa cum este? Și de ce lumea întreagă este dată peste cap? Totul parte atât de complicat, încurcat, neclar și contradictoriu.

Fiecare răsărit de soare anunță că, în final, întunericul este întotdeauna cel care pierde. Nu trebuie să fugim în largul mării sau să cădem în diverse capcane. Trebuie să fim bine informați cu privire la situația actuală pentru a evita greșeli inutile.

Pe lângă decizii și metode înțelepte, și *trezvia* este foarte importantă.



Constantin COROIU

contexte

Un epistolar îndrăgostit

Revelatoare privind personalitatea lui Marin Preda este corespondența sa cu Aurora Cornu, ieșită din scena vieții la începutul acestei primăveri. Frapează în epistolarul îndrăgostit pe care îl evoc cu acest prilej, dincolo de intensitatea trăirii unei mari iubiri, frământările, neliniștile, incertitudinile celui obsedat de, ceea ce aș numi, parafrazându-l, *literatura ca o pradă*. Cu astfel de stări ne întâlnim și în epistolarul de-a dreptul prodigios *Liviu - Fanny Rebreamu*, dar la Marin Preda e o durere sufletească, uneori mistuitoare, ce nu există în misivele gospodarului de la Valea Mare. După multe decenii, de pe culmea unei alte vârste și a unei remarcabile experiențe existențiale ce-i permiteau să vadă lucrurile mult mai clar și să le judece cu seninătate, Aurora Cornu îl definea memorabil pe cel care îi fusese iubit și soț în frageda-i tinerețe: „Literatura! Singura soție și iubită a lui Marin, care nu l-a trădat niciodată – nedezmințită, fidelă și după moarte, veșnic răsplătită!”.

Intr-o lungă epistolă, datată ianuarie 1955, când volumul I al romanului „Morometii” fusese încheiat mai demult, Marin Preda, stăpânit de „un sentiment ciudat de neliniște”, îi scria soției sale că încearcă să-și explice și să răspundă la întrebarea: „... ce am gândit eu de l-am ținut atâtă ascuns în sertar, fără măcar să-l recitesc?”. Astă, după ce constata că romanul este bine primit, că a plăcut celor care l-au citit. Răspunsul pe care și-l dă romancierul e, de fapt, o autoanaliză necruțătoare ce te duce cu gândul la alți mari scriitori care par să-și fi propus să demonstreze pe propriul suflet deschis adevărul dictonului: cătă luciditate, atâtă dramă! Îmi vine acum în minte exemplul lui Cehov care nu credea în talentul său de dramaturg și îi spunea lui Bunin că la șapte ani după moartea sa nu-l va mai citi nimeni. Simptomatic mi se pare faptul că în textul amintitei epistole a lui Marin Preda apare de mai multe ori cuvântul *conștiință* cu trimitere multiplă: la sine, la eventualul cititor de azi și de mâine al romanului, la personajul central al acestuia. Confesiunea din care voi cita pe larg și-a găsit locul cuvenit în „Jurnalul intim”, alcătuit și editat de Eugen Simion și Oana Soare: „Eu știu acest roman pe din afară, cu toate că nu l-am citit niciodată pagină cu pagină, până la sfârșit. Nu am fost niciodată tentat să fac acest lucru. Nu m-am simțit atras. Iată deci cheia care explică de ce nu l-am publicat și problema care mă neliniștește, dacă e bine să-l public sau nu. / Faptul mi se părea și mi se pare și acum că demonstrează viața scurtă pe care o are acest roman. / El a trăit pentru mine doar cât l-am scris... Tot așa, am gândit eu, va fi și pentru cititor. Îl va citi, îi va face bucurie, cum mi-a făcut și mie când l-am scris, și după aceea, după lectură, gata, cititorul îl va uita. Cititorul nu-l va purta în conștiință, cum poartă de pildă o carte ca *Ana Karenina*, sau *Moartea lui Ivan Illici*, cărti care creștează sufletul, se împlântă în el, îl schimbă și devine parte componentă a conștiinței umane... Eu nu pot să nu știu deci că *Morometii* mei nu pot produce asemenea turburări și zguduiri ale conștiinței. De unde știu?

De-acolo că scriindu-l eu însuși n-am avut, n-am trăit asemenea turburare și n-am urmărit asemenea scop... Ceea ce am făcut eu în acest roman e numai expresia bucuriei de a exprima viața, dar nu și a efortului de a crea...”

Peste ceva mai mult de un an și jumătate, când romanul apăruse, într-o altă epistolă îi relata Aurorei Cornu: „Paul (Georgescu – nota mea) a citit, în sfârșit *Morometii* și pretinde că și-a schimbat părerea aceea din februarie 1955 despre roman, în sensul că e mult mai bun decât se aștepta. Pretinde că va scrie. Croh (Crohmălniceanu – nota mea) și-a scris, în sfârșit, cronica sa despre același roman. Eu cu adevărat sunt indiferent față de *Morometii*, nu-mi mai place ca ansamblu, cred că e greoi de citit și are semnificații puține la lectură. Sună puțin deprimat că sunt atât de detașat de lucrarea mea”.

Scrisorile lui Marin Preda sunt file dintr-o cronică a unei „dragoste-primăveri”, cu expresia Aurorei Cornu, dragoste ce a fost „operativă”, cum a calificat-o expeditorul lor, doar cățiva ani. S-a spus că singurătatea nu e o chestiune de destin, ci de opțiune. La Preda pare a fi mai mult de destin, pe când la Rebreamu mai mult de opțiune. Ceea ce-i mărturisește Aurorei Cornu într-o scrisoare expediată pe când se afla într-o călătorie în Vietnam trădează, contrar aparențelor, un acut sentiment al însingurării: „N-am fost niciodată un însingurat, sufletul meu e populat de destine umane și de idealuri, dar soarta mea, ca om pândit de nenorociri și binecuvântat cu darul de a fi bucuros, este legată de tine și numai de la tine aștept un gând apropiat și bun”. La acel moment, starea de însingurat a scriitorului va fi fost poate ameliorată de elanul iubirii, dar nu și vindecată. Nici atunci și nici altădată. În fine, dacă pentru Rebreamu singurătatea - și aici trebuie să introducem o nuanță cioraniană, și anume să distingem că singurătatea și însingurarea nu sunt unul și același lucru, deși ele se intersectează - însemna de fapt o senină, premeditată, calculată retragere din cotidianul acaparator și risipitor în lumea ficțională, adică la masa de scris, luminată de o lampă cu gaz și învăluită misterios în fumul de țigară amestecat cu aburul de cafea, la Marin Preda este deopotrivă o stare sufletească și, am putea spune, o vocație. Aurora Cornu îi povestea lui Eugen Simion: „Am niște fotografii cu Marin în Grecia, în care el are aerul unui singuratic. El mă iubea și mă avea de nevastă, dar era singur. Era în jurul lui un aer de singurătate și un fel de luminozitate. Este foarte perceptibilă pe peliculă aura asta de aer clar în jurul lui și de mare singurătate”.

În eseul introductiv la „Jurnalul intim” al lui Marin Preda, Eugen Simion subliniază câteva trăsături ale portretului moral-psihologic al fiului lui Tudor Călărașu din Silștea-Gumesti, între care extrema pudicitate și finețea sufletească în relațile cu cei din jur. Poate că pe unii, superficiali, îi surprinde această caracterizare. Ea este însă corectă, iar epistolarul îndrăgostit o atestă o dată în plus. Marin Preda avea așa-zicând în gena sa cultura imprecației, care la el se conver-

POEMUL LUNII

Nichita DANIOV

Vulturii orbi

*Pasărea a coborât de trei ori din cer,
a fost un vultur. S-a așezat
pe creștetul lui de fier,
pe umărul lui de fier.
Pe mâna sa dreaptă.*

*A domnit orb, într-o țară
oarbă,
într-un timp orb și veșnic.
Brațul îi era de fier.
Legile aspre, voința lui –
neclintită.*

*A spus: „Vei domni peste
acest ținut nesfârșit,
peste această țară întinsă.
Brațul îi va fi de fier,
voința îi va fi de fier,
Legile drepte.“*

*A domnit în gol,
sub un cer gol,
într-o sală goală,
peste un ținut sterp,
peste o țară fără supuși.
Brațul îi era de fier.
Voința lui, de fier.
Legile aspre.*

*Apoi au venit alte păsări,
o groază de păsări. Erau tot
vulturi.
Întâi i-au ciugulit ochii,
apoi l-au înălțat la cer.*

*Cerul a rămas gol,
sala a rămas goală,
țara în continuare pustie,
pământul în continuare sterp.*

*Doar brațul de fier
a căzut peste pământul
stâncos,
scrijelind în piatră
aceste cuvinte:*

*„Am domnit într-o țară
inexistentă,
într-un timp nonexistent,
peste niște supuși nonexistenti.
Voința mea a fost dreaptă,
legile mele au fost drepte.
Brațul de fier, ochiul
neîndurător.
Numele meu a fost Deșert.
Legea mea: Zădănicie.
Timpul meu se va întoarce.”*

POEMUL LUNII

POEMUL LUNII

tește însă artistic, în linia vechilor cronici români sau a unor mari scriitori, în primul rând Argezi. E de observat apoi, inclusiv în scrisorile intime, enormul simț al ridicolului. Cât privește ifosele, mofturile, iluziile de sine, pe acestea le veștejea cu umorul, ironia ori sarcasmul său, ca unul ce se revendica de la un cod moral milenar și, în plus, avea o admiratie specială pentru înaintașul său Caragiale cu care se și aseamănă ca prozator. Circumspect și cu un enorm simț al ridicolului era autorul „Întâlnirii din pământuri”, nuvelă pe care Petru Dumitriu o consideră prima capodoperă a prozei românești postbelice, și în ceea ce privește succesul literar. Sucesul nu numai că nu-l smintea, dar îi sporea scepticismul, îndoiala de sine, nu o dată sfâșietoare. În intimitate, aşa cum l-a evocat Aurora Cornu în convorbirile cu Eugen Simion, fiul Morometiilor era generos, de o mare nobilă și o cuceritoare tandrețe, un „amant perfect” și „un soț excesiv de delicat”, era „omul pe care o femeie visăză să-l găsească”. Spirit profund, el nu doar trăia iubirea, ci o și gândeau, o problematiza, ca unul care avea o metafizică a iubirii și „sentimentul tragic al vieții”. Doveditoare și în acest sens sunt epistolele expediate din Indochina. Într-o dintre acestea se confesa Aurorei: „N-ăș putea trăi departe de țară mai mult de o lună și fără tine. Nu voi mai pleca nicăieri fără tine, asta s-o știi... În al doilea rând, trebuie să-ți spun că la plecarea mea de acasă am rămas cu inima nedăruită și mă simt cu durere pentru tine fiindcă te iubeam aşa mult și n-am avut o clipă destinsă să te strâng în brațe și să-mi fac sufletul bun. Din pricina, poate, a

tinereții tale prea necopate și în același timp totuși prea... să zicem, avizate, o poighiță artificială răcește suprafața dorurilor mele pentru tine și miezul lor prea viu izbucnește apoi te miri când și tocmai când e prea târziu și îmi prilejuiește dureri care nu se vindecă”.

Marin Preda își analizează sentimentele și avea o fină intuiție și o nobilă înțelegere a sufletului feminin. În „Delirul” există acea scenă antologică de dragoste, aş îndrăzni să spun unică în literatura română, din noaptea premergătoare ple cărării lui Ștefan la București. O noapte de dragoste care se sfârșește în clipa când „satul sări parcă în sus de tipete de co-coș...”. Marin Preda a surprins dimensiunea cosmică a iubirii. Cerul înstelat, iarba și țărâna, salcâmii, cu foșnetul lor înalt, discret și ocrotitor, veghează la tot ceea ce se întâmplă în acel loc neînsemnat de pe pământ într-o noapte parcă de început și sfârșit de lume.

Într-un interviu acordat ziarului „Adevărul”, Eugen Simion sublinia că jurnalul intim al lui Marin Preda – „atât cât este – este foarte important” și pentru că el ne spune ceva despre suferința sa provocată de despărțirea de Aurora Cornu „care l-a părăsit pentru că (mi-a explicit ea mai târziu!) voia să facă, singură, o mare carieră intelectuală în străinătate. Să nu mă întrebă dacă a reușit sau nu, căci nu vă răspund...”. Ceea ce știm însă e că Aurora Cornu are cel puțin un merit ce privește pur și simplu literatura română: Marin Preda a publicat capodopera sa „Morometii”, roman al cărui manuscris îl abandonase într-un sertar, la insistențele femeii care a fost marea lui iubire.



Constanța Buzea - 80 de ani de la naștere Poezia departelui

Între cele peste douăzeci de volume de versuri, tipărîte de Constanța Buzea în aproape patruzeci de ani – *De pe pământ* (1963), *La ritmul naturii* (1966), *Norii* (1968), *Agonice* (1970), *Coline* (1970), *Sala nervilor* (1971), *Răsad de spini* (1973), *Pasteluri* (1974), *Ape cu plute* (1975), *Limanal orei* (1976), *Ploie de piatră* (1979), *Umbră pentru cer* (1981), *Cină bogată în viscol* (1983), *Planta memoria* (1985), *Cheia închisă* (1987), *Pietre sălbaticice* (1988), *Ultima Thule* (1990), *Pastelul amoros* (1998), *Roua plural* (1999; 2010) și-a -, unul anume poartă un titlu ciudat: *Ultima Thule*, cartea publicată la cumpăna ultimelor două decenii din secolul trecut, trimite la un *topos* vechi, uitat într-o (post)modernitate care își strigă prezentul neurastenic și își tipă viitorul improbabil, bântuit de himere și coșmaruri apocaliptice: *Thule* era, pentru cei din vechime, tărâmul fabulos care marca limita de nord a lumii cunoscute (și poate că numele orașului și aeroportului din Groenlanda de azi tocmai astă vrea să aducă aminte: acolo, la *Thule*, vor fi ajuns cu imaginația oamenii de altădată). *Thule* e, aşadar, *marginea*, un *topos* și o temă care conferă, în bună măsură, structura de profunzime a liricii Constanței Buzea: „marginea umblă/ pe lângă fluviu/ ca mama pe lângă fiu/ slava să fie a celui ce mie/ îmi lasă marginea/ citește și nu te speria/ că nu-nțelegi de la-nceput/ citește și a doua oară/ și-a unsprezecea oară stăruind/ și vei simți cum leagănul se mișcă/ în foșnetul unor azururi/ și stăruind te vei simți citind/ stând între omoplații unui înger/ cuvintele ce n-au fost scrise încă“ (*Roua plural*). Nu degeaba i-au plăcut lui Nicolae Manolescu aceste „frumoase versuri“; poetei îi este hărăzită marginea, mai mult încă, *marginea marginii*, cum spune în poemul *el tu*, unde foșnesc azururi sau *marginea din de pe urmă*, cum scrie Constanța Buzea în *Litanii la diferențele magice*: acolo, la ultima *Thule*, în negurosul Nord, poeta, pendulând între imaginări și real, între trăit și nețrăit, se amestecă printre locuitorii marginii: „Păduri zidindu-se vară de vară ca niște/ cetăți. În mijloc castele cu turnuri. Apoi/ ființe de lemn. Marginea umbrei cade/ stufoasă până-n pământ. Măcel de frunze./ De nepăsare depinde trecerea cu bine printre/ soldații foșnind. Apoi cetățile adâncindu-se/ în sine. Apoi alte fortificații și căi de acces/ pentru locuitorii marginiei. Apoi, amânându-se/ vederelor lor verde, secundele vor degera./ Apoi, creanga ce nu e. Între imaginări și real/ înciid ochii, ca între trăit și nețrăit,/ arborii neputând pleca singuri“ (*Netrăitele* – 25).

Tema *insularității*, de la Eminescu încoace, ca și aceea a *marginalității*, trecând din poezia bacoviană la contemporanii noștri, s-au asociat mereu cu motivul literar al *închiderii*, al refugiuului, al cercului protector, al spațiului securizant; insula lui Euthanasius ori provincia fixată în plumbul ploilor, după ecranul monotoniei și plăcăsului sunt astfel de figuri lirice care au făcut o tradiție – parte din imaginarul multor poeti de azi. În lirica din *Roua plural* și *Ultima Thule*, însă, Constanța Buzea sparge canonul și dezvoltă ceea ce aș numi o *poetică a departelui*; marginea e, în poezia autoarei *Netrăitelor*, departele, ea nu exprimă limită, închiderea, ci, dimpotrivă, orizontul mereu departe, de neatins, în visare și vrajă: departele e înainte de toate, în carte, în *cartea deschisă*, mai exact, în exercițiul scris/ cititului: „o carte deschisă/ cu literă arsă tocita/ pe mâini îmi rămân, pulberi vechi/ priveliștea mă înmărmurește/ ca între munți valea îngustă/ și râul misterios ca hârtia/ acestui de liniște ceas/ citesc/ împăcată mă pierd în râsfrângeri/ în jungle de-argint/ cu ochii tăi cauti și găsesc/ sensul cald ca o piatră și tare/ al textului/ visare și vrajă/ ruptură și foșnet/ scap carte din mâna moare/ pereții se-apropie iarăși“ (*Pelerinaj* – 59).

Departate, tot mai departe, căutând un capăt care nu există, evadând dintr-un „timp scufundat timp dis-trus“, ieșind din secunda fragilă, ființa nu vrea decât o *plecare* „în taină singură și tristă“ spre un târm din trecut sau spre „imaginea insulară“ din apele altui cer: departele e aducere-aminte și, deopotrivă, ceea ce nu se vede, dar se poate închipui prin *visul secund*. Ipostă-

zierile departelui sunt numeroase și organizate aproape riguros în perspectiva explorării marginii, a ultimei Thule; capătul umed al tundrei, rouă și miroslor ierbii din stepele ude unde se adună „cai de-un an în cete“, stelele și luna destrâmându-se în largul mării descriu departarea care încunjură ființa, dându-i starea rară a ieșirii spre marginea (ne)știută: „atât de rar ne este dată starea/ de calm curat când ninge și-mprejur e/ o rariște de pini ori o pădure/ ca fumul ne-nconjoră de-



părtarea/ când printre trunchiuri țapii trec să-și mute/puii și mângâiatele lor ciute/ încremenind de teamă când se-aude/ umbra mușcându-și marginile ude/ când mult iubindu-te aş vrea prostește/ să te îndemn să-ți poruncesc privește/ acum nu mai târziu și nu pe fugă/ când mult iubindu-te răspund în rugă/ trădez rănită starea noastră rară/ de blând vânăt adulmecat de fieră“. A fi departe e, într-un anume fel, *a nu fi*; acolo și aici, departe și aproape, într-un balans baroc, unindu-se, în *Ultima Thule*; *apropierea depărtare* e tot ceea ce cau-tă sufletul „rupt de trup“, plângând, ningând sub cerul înstelat, într-o vreme nenăscută. Ieșirea din timp, în departe, în utopică, la marginea marginii, evadarea în/ prin scris-citit, eliberarea de sub „masca plânsă“ sunt, în fapt, un *pelerinaj* dinspre niciodată spre mereu, dinspre atunci spre acum, fixat, adesea, în textul poemului prin jocul adverbelor, în durativ, în sugestia acțiunii niciodată încheiate: „n-aș fi putut spera copac al vieții/ să-mi duci verdele crud din primăvară/ pulberi și flori ce tandre adiară/ spre alt final decât cel al blândeții/ blând tu în tot și-n fiecare frunză/ duios ca pasărea ce vrea să moară/ de ea văzut în ultima ei oară/ miraculoasă masă-ntinsă-strânsă/ graal luminos la cina cea de ceară/ vizibil în priveliștea ascunsă/ din care păsări nasc și pururi zboară/ oricând acum mereu odinoară/ ia-mi din destin această mască planșă/ să fiu rănită și să nu mă doară“: nu ținta – verdele crud de primăvară, pulberi și flori, graalul luminos – contează, desigur, ci drumul până acolo, pelerinajul spre orizontul mereu departe al ultimei Thule.

Departele e căutat de Constanța Buzea, adesea, undevă în trecut, pe tărâmul întinderii unui fluviu de piatră, în aducere-aminte. În fond, toată autobiografia lirică din ciclul *Netrăitele*, cu vacanțele la bunicii de la Mărtinești, cu viața, de dinaintea nașterii fiicei, a mamei la Reni, cu drumul refugiuului, în 1940, se circumscrie aceleiași poetici a departelui, într-un trecut dulce-amar-acrișor, precum gustul cleiului de cireș și de măr: trecutul e marginea, departele (ne)trăit în povestea știută ori, cu termenul lui Freud, în amintirile-écran: „Apa e rea și puțină la Mărtinești./ O singură fântână cu apă dulce. Restul cu apă sălcie,/ de nebăut. În gră-

dina bunicului sunt poame și pepeni/ zemoși, via e plină de aguridă care taie setea/ cu acreala ei. În casă e ră-coare printre fuioare de in,/ de cânepă și lână turcană. Prispa stă în umbra/ ghirlandelor de tutun pus la uscat. Laptele/ se mai afumă, păpușoiul fierbe-n cazanul de aramă,/ scrobul de ouă umple cu un miroslor înnebunitor/ nările celor flămânci care se întorc de la câmp./ Se găsește la repezelă ceva, se pune de mămăligă,/ fâina de porumb scapă printre degetele bunicii/ care curând cheamă ajutoare la mestecat./ Se aşază masa rotundă cu picioare scurte/ și scăunele pentru toată lumea./ O singură strachină la mijloc și lingurile de lemn/ pen-tru laptele covasit. Cineva prinde o pasăre,/ altcineva o taie, mătușa o jumulește, fără ca eu/ să prind de veste ce se întâmplă. Pentru mine/ nu există nici o legătură între găina porumbacă/ și fieritura gustoasă în care moi cu mâna/ boțul de mămăligă fierbinte“. Spre departele trecutului, la fel de misterios și de improbabil, acum, pe cât va fi fost ultima Thule, poeta pleacă de la poarta unei biserici de pe Calea Victoriei; și tot acolo se va întoarce după ce va fi experimentat marginea, tărâmul trecutului; „De toate acestea, și de multe altele, / râmane să-mi amintesc/ restul anului, când revin în București./ Aici mă întorc/ la zilele mele astenice, / la moșia la prin colțuri, / la nopțile fără somn“: cerul departelui și prăpastia de aproape, înaltul și vacarmul vocilor, în raportul tensional dintre vacanțele la Mărtinești și viața în București, reprezintă esența ființei („Aproapele meu din vremuri acum e departe“) și, deopotrivă, teritoriul (ne)văzut, (ne) știut, (ne)trăit unde se (re)in-vențează utopia marginii; „Între văzute le aproximez/ celoralte locul, și umbra neștiutelor între/ știute. Nu la fel stau lucrurile cu nețrăitele./ Niciodată după, nu printre, ci înaintea/ trăitelor nețrăitele sunt“ (*Tripticul numărării*).

Despărțirea *trupului de suflet* este una din temele-pivot, fixate în metafore obsedante în poezia Constanței Buzea încă de la primele volume ale anilor '70; „trupul meu cunoaște un chin/ sufletul altul“, spune poeta în ciclul liric *Pelerinaj*; deseori, raportul e tensional („sufletul meu să se pună/ împotriva trupului meu“), pentru ca, în *Netrăitele*, Constanța Buzea să imagineze un oximoron de felul apropierea-depărtarea: „Trupsuflet, trupsuflet golplin,/ o stare ritmând variante în piscuri ce/ pururea țin triunghiuri cu sfere secante./ Trupsuflet, trupsuflet, golplin în haos,/ în cosmos neant e. Si nu e neantul senin/ deasupra masivelor pante“. În poetică departelui, trupul și sufletul se surpă unul în celălalt, sunt semnele marginii și închiderii, unul e *jos*, celălalt e *în înalt*, în cer și în haos: „duh între file ce nu-s/ decât fâșii de mireasmă/ foșnet de pergamente/ text înstelat la marginea lui din înalt/ mâini azurii răsfoind/ jos e un haos de voci înversunate negând/ unghiul de sprijin/ gerul încheagă rugul topește/ carte de plumb – îngerul treptelor/ desfigurat/ în valea plângerii/ în neistovită retragere pulsarea iar/ se ia după suflet“ – *Pelerinaj* – 62). Jos e „sufletul meu în pagini“, ființa e înlăuntrul fricii, al vântului, al tăcerii și tenebrei, al fricii dinlăuntrul fricii, își comandă un jîl în haos, ca „un colț de lume numai al tău“, e un vacarm al vocilor, și adâncul prăpastiei unde sunt plânsul și scrâsnirea dinților. Sus, nu încă în Eden, se simte respirația unui manuscris, „în focul ardorii și trudei“, ființa, ieșind din copilărie, lasă în urmă o „prăpastie în flăcări“, pentru ca, apoi, timpul să se împuțineze, iar sufletul să se înmulțească: „În vremea aceea trupul se împuțina iar/ sufletul se înmulțea rarefiindu-se în tot/ celul“, spune Constanța Buzea în *Netrăitele*.

Această despărțire a trupului de suflet și a zilelor unui post prelungit care pregătește ființa pentru marea înfațire cu Domnul; în toată poezia Constanței Buzea, relația cu divinitatea e una structurală, trecând dincolo de glazura, altfel obișnuită în poezia de azi, a prezenței unor simboluri christice sau a invocației numelor din Vechiul și Noul Testament: *Roua plural* pune în termeni foarte exacți, în alte învățături pentru Delfin, rostul rugăciunii; „o teamă/ o sfială/ ceva ce nu →

→ vrea de la sine să treacă/ un înțeles un semn că dumnezeu/ te părăsește din iubire/ un semn în care trebuie să suferi/ un înțeles cu sâmburele tare/ ești singura lui ploaie/ plângi/ rugându-te vei învăța să chemi/ vei învăța să ierți să intri/ vei învăța să fii primit cu daruri“, În logica internă a poeziei Constanței Buzea, *rugăciunea* e forma ultimă de a explora ceea ce nu poate fi explorat, de a exprima inexprimabilul, de a imagina ceea ce numea într-un poem „marginea marginii“ sau „marginea din de pe urmă“; departele capătă numele lui Dumnezeu, iar ființa din vers își (re)formulează *preajma*, atență la tot ceea ce poartă semnale sacrului, de la creanga care înmugurește „plină de sfîntenie“ și gândurile din trecut care păstrează „urme sfinte“, până la trupul care trebuie să stea „fără păcat“ în aşteptarea plecării spre departe, până la „sfântul dor de izolare“, în sfârșit, până la această imagine excepțională a morților căror li se dă clipa de înviere: „uscat e câmpul împrejurul meu/ cu greieri prinși de febra toamnei/ și care-mbătrâinind/ cântă deasupra ou-lui lor negru/ cântă în gol și umplu golul lumii/ cu sfântul dor de izolare/ înstrăinându-mă de mine/ atâtă cât să nu mă doară tare/ mă-nnebunește setea lor/ sunt mulți sunt singuri și e lună nouă/ presimt venind un rece stol de flori/ ca o părere de amenințare/ că morții trec prin murmurul lor liberi/ că li se dă o clipă de-nviere/ și atunci absorb smeriți puțina rouă/ dublând a greierilor sete-asurzitoare“ (citere).

Rugăciunea e calea de acces spre înalt, spre departele îngerilor al căror leac e chiar „cântecul trist“ al poetului sau spre orizontul Cinei „triste“ unde se frâng felii de pâine, sub semnul crucii: „îngerii în cer și pe pământ“ – aceasta e vrerea ființei care descoperă în răscrucia drumului imaginea răstignirii, dublând „suav, ca-n rai“ formele muzicii și descoperind, prin credință, drumul spre cer: „în numele tău învie cuvântul/ eu în minune crezând intru în cer“, scrie Constanța Buzea în poemul semnificativ intitulat **lear**.

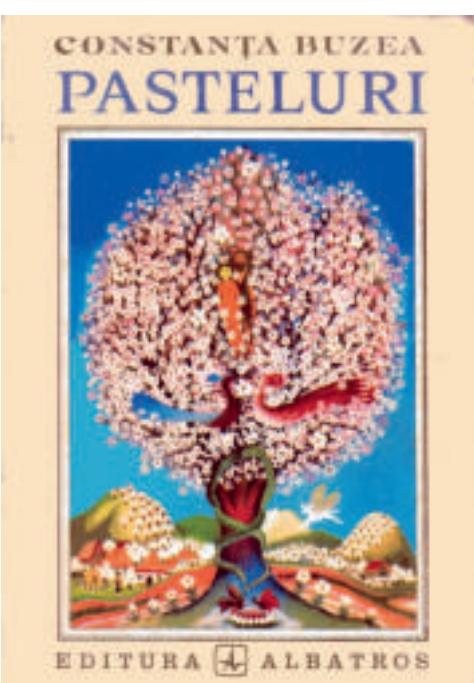
Invocația – o dovedesc poeti contemporani precum Ioan Alexandru, Daniel Turcea, Ioan Petraș, Constantin Hrehor, Ioan Pintea, Dorin Ploscaru sau Theodor Damian – e una din formele *lirice* ale rugăciunii, marcând (pe)trecerea, din spațiul sacru al amvonului, *extra muros*, spre locul profan de afară; „o doamne nu ajung până la tine/ ci vino tu și ceartă-te cu moarte“, scrie Constanța Buzea în **Ultima Thule**, topind sareală împietrită în care a rămas Sara lui Lot, regăsind în dragostea dumnezeiască nu doar pierirea și minunea, ci *cunoașterea*, „dulcea cunoaștere celestă“: în invocație, poetă însăptuiește îngemănarea iubirii cu învierea, descoperă graalul luminos al copacului vietii, giulgiul care „va da

vaier“, ispășirea păcatelor în „lacrimi de căință“ cum scrie în **Pelerinaj**, face-re și firea, măntuirea de exterminare, lăcrimarul – un cuvânt care se va regăsi, peste ani, în poezia din **Lăcrimarul înflorit** al lui Ioan Petraș. Poezia Constanței Buzea crește între *rugăciunea de seară* și *rugăciunea din zori*: „se ne-tezește șerbetul de in/ pâinea se-așează în stânga/ și cană în dreapta/ între ele se lasă loc/ atât cât să încapă mâini-le/ și față în mâini/ ochii închiși peste plâns/ duhul în febră șoptind/ rugăciunea din zori/ nu trebuie decât puțină răbdare/ și ziua va trece cu bine/ nici o fărâmitură nu se va pierde/ fără să-și soarbă lacrima/ și loc cuvintele își vor găsi/ în rugăciunea de seară“. Acolo, în spațiul sacru al rugăciunii spre departe, eul poetic (re)găsește calea de comuniune în gând cu Dumnezeu: „De la tine până la Dumnezeu timpul viu/ ajunge să moară și să se nască din nou. Să se/ comprime, să se dilate, să nu mai fie ce este./ Și regăsindu-se ca dintr-o pierdere, să se/ retragă în altă dimensiune./ De la tine până la Dumnezeu distanțele se/ surpă și se ridică la loc, în vis, în somn, ca/ între celule îndrăgostite gata

să se unească în/ sfâșierea cu numele suflet. Suflet nou într-o durată de necontrolat./ De la tine până la Dumnezeu efemer gândul./ Dar gândul tău că El există contează și între/ voi un desert instelat e răspălat. Pajiști/ în rouă, preț ascultării cuviincioase către El,/ a cărui valoare și se arată în cerul propriului/ suflet./ Ți-e sete să spui, și îi spui: Doamne,

eu trec,/ nu te uita la mine. Privește-mi sufletul,/ el rămâne“.

Astfel începe Constanța Buzea ciclul liric al poemelor din **Neträitele**, descoperind puterea rugăciunii în viață, pentru o nouă geneză, asemenei părintelui Tătarăm „liturghisind“, la spovedanie, „în folosul sufletului meu obosit“, miluind un nevoiaș cu un „colac proaspăt“, în Sfântul Post, când „a posti după cuviință, chiar este una/ din dovezile usoare că îl iubești pe Dumnezeu“, de Crăciun, când „tuturor ni se întâmplă/ ca o misterioasă întoarcere/ la sinele profund“, chiar și în îndoială, în tăgada argheziană, când „il simt pe Dumnezeu“: textul poetic însăși se fixează în Treime, „îngerii textelor“ veghind întâlnirea „cu Tine“, mărturisind, măntuind, cuminecând: „Această liniste murmură/ și se vor înmulți curând ecourile/ măcinând./ Sfios iertare aşteptând, postind/ intru râni pură cu numai apă și/ prescură/ gustând cuvânt lăuntrul cură/ în necuvânt alunecând în sus/ cu îngerul din gând./ Și, Doamne, fii cu mine când/ sufletul meu smerit îndură iluminare/ și căldură, mărturisind, cuminecând“: în durativul gerunziilor care încheie această admirabilă **Rugăciune** se află toată drama și toată superbia unei prezențe literare care a marcat în chip decisiv poezia noastră contemporană.



Gheorghe SIMON



Chipul Smereniei

Smerenia e starea firească a sufletului, sălaș al păcii și al luminii interioare. E împăcarea cu sine, în vecinătatea cea bună a creației, nestânjenită de vreo părere sau de vreo imagine. Nici prin răgazul contemplației nu o putem cunoaște,oricât de senină ne-ar fi cugetarea, ea, contemplația rămâne expresie, o expresie fără chip interior. Smerenia e arta energiilor divine creative. E și asceză, dar și agonie, de a rămâne statornic și cucernic, să nu te părăsești, să stai cu tine, smerit în tine.

Smerenia e cu atât mai greu de dobândit, întrucât nu e nici metodă și nici practică. Nici rugăciunea nu ajută prea mult dacă e mecanică și repetitivă, rostită cu gândul aiurea.

Cel smerit nu-și poate cunoaște smerenia, altfel nu ar mai putea fi smerit, dacă își privește chipul din afara lui. Doar privind în interioritatea sa și recunoscându-se, numai așa pot fi tu cu tine, întru Hristos. E treapta supremă a identificării, când bații la ușa inimii lui Hristos și El te întrebă cine ești, iar tu îi răspunzi: Tu ești, Doamne! Nici cei smeriți nu se recunosc între ei, chiar între sufletele aflate pe aceeași treaptă a cunoașterii. S-ar trezi atunci demonul curiozității bănuitoare, că ai avea ascunzișuri, în loc de taine. Smerenia nu ține nici de voință sau de renunțare la vreo dorință pământeană. Nu e nici cunoaștere, nici împietrire a inimii, nici cădere în desertăciune. Și cu toate acestea, smerenia are câte ceva din fiecare lucrare a Duhului.

Întâi de toate, smerenia nu poate fi afișată ca pe un merit sau o calitate în plus, față de cei simpli în duh, buni primitori și primenitori, prin coborârea Duhului asupra lor. În cele din urmă, smerenia e, în chip tainic, Chipul smerit al Creatorului față de Creația sa. Nu o lasă de izbeliște, nu o părăsește, dimpotrivă Dumnezeu se ține de cuvânt, făgăduința sa are întâiatefață de cele amenințate cu învrăjirea, cu mortificarea sufletului. Prin moarte o va salva de la pieire și prin suferință părintească își va jertfi Fiul. De la Dumnezeu Tatăl, până la pruncul Iisus, smerenia e chipul iubirii părintești. Smerenia e eliberare de gânduri și de păreri umilitoare. De la firul de iarbă înlăcrimată și până la firul de nisip, de la roua dimineții și până la aurora din zori, de la respirația tulpinii și până la ultima frunză în cădere, toate sunt chipuri ale smereniei față de creație, chipuri ale suferinței, așa cum lumina e suferința culorilor.

Smerita smerenie se adâncește și devine expresie a bucuriei, de eliberare de gânduri și păreri, fără să se vadă sau să se discute teoretic despre ea. E trăire în Duhul Adevarului. Smerenia e o permanență, o stare de trezvie continuă și o bucurie fără de margini, o vibrare neconitenită. În schimb, starea de mândrie e stare drăcească.

Față de evlavie și de adiere a luminii, smerenia e o putere tainică pe care o primesc cei desăvârșiți. Fără ajutorul lui Dumnezeu nu putem avea acces la smerenie, prin închipuire, ci prin recunoaștere a neputinței noastre. Pe cel smerit niciodată nu-l urăște vreun om, nici nu-l rănește cu vorba, nici nu-l disprețuiește.

Smerita cugetare o întâlnim la Sfinții Părinți, după o neintreruptă contemplare și după rugăciunea cea eliberatoare de sub arcanele nevăzute ale mândriei și ale slavei

deșarte. Faptul de a ști și de a cunoaște despre cele înalte au o putere ispititoare de a te însela cu păreri, cu idei, cu aparențe. Doar cei desăvârșiți sunt smeriți, față de Creație și față de Creator, după cum cel dintâi smerit e însuși Dumnezeu. Dumnezeu vede că ceva amenință creația sa, că alcătuirea omului e încâlcită și amestecată, potrivnică, îndărătnică și apucată. Atunci, Dumnezeu nu stă pe gânduri și găsește calea direcță spre om, adresându-i-se prin aleșii săi, Moise, David, Apostolul Pavel, prin încercări și prigoniri la care sunt supuși aceștia și la care nimeni nu ar rezista.

Smerita cugetare e o cale, dar și o întărire. Omul e supus vrăjmășiei, dar și duioșiei. Poate fi supus prin aparențe și înșelăciuni, prin fiicele Mândriei, sau poate fi ascultător, îndelung răbdător, urmând o cale strâmtorată, părintească și duhovnicească. De la Dumnezeu cel mult milostiv primesc smereniei cei cu inima curată, cei simpli, cei buni primitori, necărtitori, fără de răutate ascunsă. Pentru a fi buni primitori presupune curăție a mintii, inimă curată, blândete și sfială față de Creație și de Creator.

Dumnezeu e smerenie și nu se arată în toată puternicia sa, întrucât l-ar surprinde pe om nepregătit și l-ar putea ușor înpăimânta. De la Dumnezeu primim Darul smereniei și îi răspundem cu frică. A fi smerit nu e un privilegiu și nu se impune ca putere și cu putere. Dimpotrivă, putința e fericirea de a fi cu toată inima și cu tot cugetul atintit asupra proniei cerești, având în centru pe Creatorul și măreția creației sale.

Cititorul smerit e cel care primește cuvântul viu, în rezonanță cu starea de pace și de evlavie a inimii, de curăție a mintii fără de răutate. Smerit nu devii, smerit ești de la bun început, cu frica de a nu stânjeni, cu teama de a nu supăra pe Dumnezeu. Eylavia și blândețea, îndelunga răbdare de a primi ce e scris în cartea vieții și pentru tine. Smerenia e stăpânire de sine, frângere a voii tale și primitor cuviincios. Prima încercare e să te eliberezi de mândrie, să nu fii răzbunător chiar față de cei răușători și prigonitori. Zavistia fiind urgie și năpătuire, ea nu poate fi biruită decât prin darul proniei cerești și al puterii de a îndura, de a primi Duhul Mângâierii în inima ta. Așa s-a întâmplat cu Moise. Înțelept și smerit, Moise eliberează un popor din robie, prin răbdare, ascultare și smerenie. La fel s-a întâmplat cu Prorocul și Împăratul David. Tot prin smerenie, după prigoniri și amenințări cu moartea, nerăzbunător și iertător, Moise va fi alesul lui Dumnezeu, prin simplitate, blândețe, prin smerenie și îndelungă răbdare. Smerenia e sufletul creației, apa vie a vieții, sălașul Duhului Mângâietor și al energiilor divine creațoare. Suntem înscriși în cartea vieții și de aici nu avem altă cale decât urmând calea adevărului și lumina iubirii.

Dumnezeu e Smerenie, dar și Iubire. Iisus e Smerenie, dar și Jertfire. Maica Domnului e Smerenie, dar și Tânguire. Sfântul Duh e Smerenie, dar și suspin și măhnire. Sfânta Treime e Smerenie desăvârșită, dar și sălaș părintesc al Păcii și al Împlinirii. Prorocii și Apostolii, Sfinții Părinți sunt Smerenie, față de Cuvântul rostit sau înscris în inima lor. Preotul, anahorețul și poetul sunt Smerenie, cucernici și biruitori asupra abisului uman.



Poesis

Respirație artificială

1. Caut în zadar o brichetă să-mi aprind o țigară.
Întreaga planetă e-n flăcări.
2. Las ușa deschisă să intre lumina în casa din care a mai rămas doar ușa.
3. Te privesc adânc în ochi.
Lumea-i îngărmădită în mine ca o șampanie dom Pérignon.
4. Soarele amestecat cu nisipul plajei îți sculptează trupul cu ochiul ispitei!
5. Vântul îți ridică fusta nepermis de sus:
Un drapel pe catargul deșteptării!
6. Marea se apropie de țărm ca lacrima de colțul ochiului.
7. Porumbeii au ajuns să ciugulească plaja Zborul lor amânătă îmbătrânește cerul.
8. Dezbrăcați pe plajă suntem mai vii decât părem în hainele de gala.
9. Cuvintele nu mai au nici un rost când ochii sunt plini de împrejurimi.
10. Liniile curbe desprind trupul din monotonie...
11. Valurile însipunate ajunse la mal trădează marea ca fiind un vin spumat (produs după metoda Champagne)
12. Ploaia mă ține de mâină!
Tu cazi peste mine ca o furtună.
13. Zgomotul inimii e viața însăși Tăcerea începe liniștea din moarte.
14. Ridică-te până la cer
Ai grija să nu ajungi mai sus
Doar cosmosul îmi măsoară nimicnicia.
15. Sămânța face parte din floare Copilul rămâne în noi
doar ca o amintire.
16. Merg pe jos mai profund decât aş zbuta Urmele pașilor mei țin minte capcanele drumului.
17. Culegătorii toamnei sunt hoții de ieri și flămâncii de mâine cei care mai știu cum arată o pâine.
18. Țin minte trei cuvinte:
Eu te iubesc!
„Eu” putând fi oricine.
19. Nu-mi mai găsesc cuvintele Le-am ascuns rătăcirii vorbelor goale.
20. Când dormi visul face parte din tine Apele ploilor revin în mare asemenea rătăcitorului acasă.
21. Vorbim despre inimă ca despre funie în casa spânzuratului Te latră câinele jucându-se cu tine.
22. Stai cu ochii închiși mimând moartea Pe geamul deschis auzi Sfânta pomenire citită altuia.
23. Nori se ridică-n picioare deasupra mării Marea cade-n genunchi Între două valuri.
24. Ai urechile burdușite cu muzică Șoapta mea de iubire Îți urcă scărița atingându-ți ciocanelul
25. Pe sub ochi îmi trec fluviile subterane Oceanul din inimă mă scoate la suprafață
26. Te strâng în brațe și iubirea îmi devine infinită! O frunză îmi acoperă umbra.
27. Mă ridic să te privesc și nu mai știu cum să cobor. Prăbușirea mă învață să sper.
28. Întins sunt briza mării. Ridicat aerul mă arde pe rugul redutelor.
29. Țin minte doar ceea ce nu-mi face rău. Atacul de cord l-am scos la licitație.
30. Obosit sunt în cea mai bună formă Odihna cioplește din mine statuia voievodală a inutilului.
31. Treizeci de talanți e prețul corect al trădării De aproape 2000 de ani omenirea nu a reușit să-i mai adune odată.
32. Binecuvântează-mi Doamne răbdarea! Doar un infinit de gălăți mai am să scot toată apa din mare.
33. Cu urechea lipită de calea ferată Ascult cum trenul trece prin mine.
34. Verdele dă viață negrului mortal Între viață și moarte se mișcă pensula asemenea pendulului.
35. Durerea nașterii se pierde brusc în bucuria atingerii pruncului. Durerea morții nu dispare decât printr-o nouă moarte uneori aceasta fiind următoarea.
36. Ne naștem mai mulți deodată Fără ca să ne dăm seama cine a fost primul. Moartea nu ține cont de această ordine surprinzându-ne!
37. Norii așteptând pe orizont mănușă hulpav Soarele. Deasupra lor cerul însângerat diluează lumina sinuciderii
38. Urc ultimele trepte după care aş vrea să zbor În urma aripilor se ridică visul meu în lanțuri legat.
39. Pe fiecare plajă din lume există o Doamnă în Negru. Printre trupurile încinse trece dorul de casă.
40. Mă ridic pe vârfuri să văd să văd cât de întinsă îmi este umbra. Oceanul, indiferent care va fi acela îmi ajunge sub tălpi, val după val.
41. Femeile tinere invadază plaja cum altădată erau cotropite popoarele băștinașe. Durerea de gât întors trasează drumul ispitelor!
42. Strada este partea ochiului care curge la vale sau trece dealul Întinderea câmpiei, în cele din urmă, Devine o linie punctată.
43. Plictisindu-se de tine carnea îți răvășește trupul... Hoții chiar dacă nu fură nimic întorc totul pe dos.

(Din volumul aflat în pregătire
Respirație artificială)



Mihaela GRĂDINARIU

Alice Botez

Note de lectură: Spații, personaje și căutări în romanul „Emisfera de dor” I

Publicat în 1979, romanul *Emisfera de dor* are trama plasată în anii următori ai cuceririi Daciei de către împăratul Traian, pornind de la pretextul unui text-supt (motiv întâlnit și în alte scrieri ale lui Alice Botez): scrisoarea lui Plinius cel Tânăr, adresată lui Caninius Rufus, în care îl îndeamnă pe acesta să scrie despre cele două războaie dacو-romane.

În cele cinci pagini de prolog, autoarea argumentează, pas cu pas, drumul pe care l-a străbătut de la idee până la întreprarea acesteia în cuvântul scris: „Mirarea este o stare de prag. Și de cunoaștere: parcurgi un drum până la capăt, de unde poți să te întorci prevăzut cu privirea de ansamblu a căii străbătute ca întreg. Un asemenea drum am bătut scriind aceste pagini, victimă ușoară cronofagiei devoratoare, la rându-mi însă am captat durata lecturii posibile – aceea pe care o vor consuma eventualii lectori – posibila ei repetare adunată constituind raptul, mica victorie asupra neîntăritului Cronos”, arătând, în același timp, necesitatea revalorificării legendelor amenințate de uitare: „...desigur că nu odată în cursul lucrării, urmărind multele filoane din care o asemenea legendă s-a făcut, am tulburat transparența apei matriciale. Dar, spre a-i-o restituи, sub semnul cercului am pus tot materialul acesta fabulos – de nuanțe, faimă și tăceri”.

Romanul istoric, alternând planuri narrative cu planuri meditative, îl are ca protagonist pe viitorul împărat Hadrianus, „cel care se străduiește să convertească istoria în mit, conform unui scenariu al *mesagerului dac și al întemeierii*” (Aurel Sasu), alături de numeroase personaje mai mult sau mai puțin pregnante, toate contribuind însă la realizarea unui fundal istoric bine reliefat.

„După ce, în *Eclipsa*, prin simboluri grave, apocaliptice, într-un stil căutat, contorsionat, și-a comunicat în imagini grotesci indignarea față de distrugerea tradiției în anii postbelici (*predania*, cu termenul lui Nae Ionescu), Alice Botez își ia răgazul întoarcerii într-o istorie cu materie de epopee: *tam fabulosa materia*”, consideră Elvira Sorohan, concretizând întreaga carte într-o formulă memorabilă: „metafora istoriei legendare”.

Textul abundă în elemente paratextuale, mărci cu funcția pragmatică de a explica intenția evocării și sursele ei istorice, după formula cu care Alice Botez ne obișnuise deja, în scrierile anterior publicate. Cele mai bine de 40 de pagini de *Note*, însumând o bogată documentație (date despre personalități, dictoane traduse din originale latine, informații geografice, date despre obiceiuri din viața de zi cu zi a romanilor ori despre sărbătorile calendaristice sau ocazionale) nu exclud, însă, elementele de legendar, conform aceleiași distinse cercetătoare Elvira Sorohan: „Declarat situația pe pragul dintre istorie și legendă, Alice Botez construiește, din perspectiva Romei, plină de imaginea, profilul unui rege hiperborean a căruia umbră îi obsedează, îi bântuie amenințator pe demnitarii Cetății eterne, chiar și după ce adversarul eroic fusese izgonit din viață”.

Cele mai interesante sunt notele referitoare la biografile personajelor, care nu doar trec în revistă evenimentele principale, ci motivează rolul acestora în naționare, indicând și texte contemporane sau anterioare întâmplărilor, ca indici suplimentari de culoare a epocii istorice.

Culoarea timpului și a locului este relevată cititorului prin mărturii de epocă, ale istoricilor și scriitorilor (Plinius, Juvenal), dar și prin tablouri vivante, pline de mișcare și culoare, de sunete și note olfactive, într-o simfonie textuală atractivă. Construcția narrativă e întreruptă din loc în loc de scrisori esențiale, cu explicit rol lămuritor.

Toate aceste elemente aduc în lumină una din trăsăturile esențiale ale scriitoarei, numită de Dana Dumitriu *subtilitate*, într-o analiză publicată cu puțin timp înainte de moartea lui Alice Botez, în septembrie 1984: „Este atâtă concentrare în orice demers al său, atâtă dorință de a nu scăpa nici o nuanță, încât nu pot așeza literatura Alicei Botez decât sub suveranitatea subtilității. Ca orice scriitor cu profunde cunoștințe filosofice, critice, eseistice, este ușor terorizată de ideea că literatura nu poate face abstracție de experiențele inteligenței din alte domenii, ci trebuie să le valorifice, să și le asimileze. Cărțile ei fac parte din categoria celor dificile, nu în sensul că sunt greoale, încărcate, ci în acela că nu poți să le citești ori când și oriunde. Ideal ar fi să le iei în mâna în deplină linște mentală și sufletească, și să nu întreperi lectura până la sfârșit. Detaliile contribuie imens la coerenta ansamblului, nimic nu e aşezat la întâmplare, personajele și întâmplările lor au adânci sensuri ce se dezvăluie prin corelații nuanțate”.

Spațiile din acest roman par a avea o viață proprie, iar personajele contribuie doar la această existență de sine ca niș-

te anexe vii. Cel mai interesant topos al naționii e Cetatea eternă, „un oraș tentacular colosal, care îi uimește pe străini ca și pe provinciali, o adevărată metropolă diversă, eterogenă, îngroșată cu rândurile călătorilor, nenumărați pelerini aparținând tuturor neamurilor”.

Orașul e văzut în toată spațialitatea lui, pe verticală și orizontală, ca o îngrijădire haotică și fascinantă de edificii somptuoase și de „ulicioare străme, sinuoase, construite la întâmplare și întunecate chiar ziua din pricina boltilor pe care le formează etajele înaintate a două case opuse”, într-o continuă expansiune a ridicării de noi construcții, a înfrumusețării celor mai vechi edificii, a dărâmării, a distrugerii în câte un incendiu devastator.

Viața cetății e înscrisă cu amară luciditate pe răbojul străzilor puști în zorii zilei, când mulțimea, ca un singur organism colectiv, pulsatoriu, se potolește pentru o scurtă perioadă, pentru a o lucea de la capăt: „Sfori, cuie, feștele arse, bucăți de cărneați, carne friptă, pâine, chiar podoabe ieștine, strívite, pierdute, par vîi, mișcătoare, devorând privirile pe care le atrag. Un mesaj scris într-un limbaj primativ, povestind despre viață tumultuoasă a cetății...”

Contrastele Cetății eterne, de la elementele de arhitectură la oameni, se reliefă mai mult în zilele serbărilor triumfului, autoarea părând că vrea să-și ia revanșa față de descrierile convenționale din primul roman, mixând aici, pe pagini întregi, o bogăție de amănunte ale vizibilei stratificări sociale. Aceste discrepanțe sunt cu atât mai ușor de decriptat în zilele festive, când granițele dintre locuitori se estompează părelnic: „...mai evidente în ocuzii dintr-acestea când stau alături, purtați de același val, stăpâni și sclavii, săracii cu bogății împreună, cot la cot, mizerii, cerșetorii, cu parveniții, abia trecuți în rândurile parveniților care fac avere”. Viața cetății e mereu la vedere, impunând o lipsă aproape totală de intimitate, o perspectivă anal-

morfotică, în care comunicarea e redusă doar la aparențe, iar oamenii devin experți în o purtă măști. Interioarele sunt de-scrise detaliat, cu o bogăță risipă imaginativă, bazată însă pe o minutioasă documentare a istoriei epocii. Astfel, împăratul își desfășoară audientele într-o „sală de curând decorată cu capete de zimbri și cu trofee barbare”, alături de o mulțime de arme dacice, pradă prețioasă dintr-un război abia câștigat, ale cărui ecouri nu s-au stins încă.

Spațiul se poate multiplica la nesfârșit, proiecțiile lui servind de fundaluri ale luptelor conștiinței involburate a lui Hadrianus: regiunea sălbatică a Spaniei, intrarea în termele lui Claudius, un donjon de trești pe malul Danubiului, Atena desfășurărilor filozofice, o cămaruță joasă, alături de bunicul Marrulinus.

Călătoria inițiatică prin cronotopuri cunoscute culminează cu descoperirea unui loc nou, necunoscut personajului, dar asemănător pentru lectori cu alte locuri, cele mai multe asemănându-se cu cele din *Cartea realităților fantastice*: „o sală circulară, slab luminată de câteva lampadare, abia risipind tenebrele, în mijloc, o singură coloană. Mă apropie: un arbore înalt până la boltile nevăzute, purtând frunze metalice, pe fiecare sunt scene, acestea, trecute, viitoare sau altele, într-o neîncetăță perindare, le privesc, avându-le intens în față ochiul deschis luminii ascunse, prelungind contemplația dincolo de întreg ansamblul, în adâncime: gorgone, meduze, harpii, erinii, pentru tot ce ai săvârșit sau vei săvârși, monștri cu față hidooasă, cu față strălucitoare, cu față cumplită, cu față blândă, cu față respingătoare, mă înconjoară, dispar”. Spațiile acestea de trecere nu sunt de natură să-l împace pe erou cu lumea care-l înconjoară fără să-l înțeleagă, dar nici cu sinele zbuciumat: „Întotdeauna este ceva care mă desparte pe mine de mine însuși”.

Autoarea abuzează de descrieri supraabundente, întinse pe zeci de pagini, ale sărbătorilor fastuoase, serbărilor cu jocuri, prilej de „veselie mare și progresivă”, de aglomerare de măști și saltimbanci, de vânzători ambulanți, de oratori de ocazie, de hoți și de vestale, de sclavi și de ostași.

Participanții aparțin tuturor claselor sociale, toți se integrează curențului de veselie deșențăță, ca grupul pitoresc descris de Hadrianus cu luciditate rece, expoziții ai societății romane în disoluție: „tinere emancipate și tineri decăzuți, găunoși sau empatici, tapăzoși, costumați după diverse mode, precumpărind pelerinele orientale, colorate, mutrele, prostul gust, făcând semne de adorație Claudiilei, salutându-mă cu respect exhibitionist unde tocmai respectul lipsea. Printre ei, desigur, se aflau și aceia care în for sau în terme, dacă vine vorba despre femeia pe care la ea acasă o adoră, strigă în gura mare: *habet lectu facile*”.

Naratorul înregistrează simultan, vizual și auditiv, atât desfășurarea bogatului convoi cu prada de război și prizonieri („săgeți barbare, săbi, lănci, scuturi, pumnale, sulite, mormane aruncate în neorânduială, zdrenăndăin des, uneori violent, fiecare în parte alt zgromot, irepetabil și, împreună, huruit perpetuu, iluzorii”, cât și reacțiile împăratului și a celor apropiati, la tăcerea captivilor („nu este zid de străpuns, nici munte de urcat, nici prag de trecut, ci o simplă cale deschisă numai nepăsătorilor de moarte”), o luptă surdă între „dăngătul torrential” exterior și tumultul interiorităților. Peste toate însă se înalță amenințător simbolul standard militar al dacilor, capul de lup cu trupul de șarpe.

Parada militară va fi urmată, seara, de banchetul festiv, alt prilej pentru etalarea bogăției de amânuțe, gastronomic, de data aceasta, mese însoțite de alocuții care proslăvesc calitățile învingătorului, și de momente de divertisment. Participanții la banchet sunt surprinși în posturi diferite, unii supărăți că trebuiau să refuze felurile principale de mâncare, din cauza respectului pentru împărat, care mâncă foarte puțin, fiind nevoiți să nu se satură „nici cu aperitive din cele greu digerabile, și nici mâncăruri pretențioase, îndelung pregătite, aşadar nici arici de mare, stridii crude, moluște, gallinae umplute, fripturi din cele rare, cu fazani, mistreți, vânăt, nici sursuri groase...”, alții așteptând cele două discursuri, al lui Dion și al lui Tacitus, ca să le poată comenta și aproba cu voce căt mai tare, întrând, astfel, în grațile împăratului.

Narațunea e puternic dramaticată, grija pentru spectacul sonor („Cui cer? Cine dă, chiar dacă nu are, cine făgăduiește când nu oferă? Întrebă flautele, citerele, corul, în afară de goarne. La început soptit, lent, insinuant, unduitoare, interogația se întinde ca undele unei ape liniștite brusc tulburate. Ropotul se frângă, se îndoie, revârsându-și tipătul, în sfârșit răzbătând. Răspund goarnele: o lavă vulcanică, info-cată dinăuntru, aproape de finele eruptiei, atunci când tărăște mormane, munți, case, curgându-și incetinirea distrugerii, amânata potolire”) sau vizual (luptele gladiatorilor cu fiarele sălbaticice, spre fascinația publicului) întrecând, uneori, curgea narativă.

Un alt element al decorului în permanentă schimbare este lumina, cu puteri apotropaice, singurul element în stare de a distanța protagonistul de zbuciumul interior care amenință să cotopească toată ființa: „Pornirăm tăcuți pe aleile acum scăldate în acea lumină umbroasă și totuși atât de clară conturilor esențiale, indicibil linișitoare, care întotdeauna pe mine mă dispune la cel mai perfect echilibru al indiferenței. Venise ora aceea egală, care nu este nici a zilei, nici a nopții – o veghe aproape lucidă – când ambițiile mi se par vane, atunci vorbesc susțintul meu, în sfârșit împăcat de o reculeasă uitare”.

Personajele, foarte numeroase, se ascund sau se exhibă (de) sub haine potrivite cu starea socială, reflectată și în cofuri, încăltăminte, podoabe, parfumuri, mijloace de transport, număr de sclavi însoțitori. De asemenea, regăsim în romanul lui Alice Botez „pagini întregi despre moravuri, despre ritualuri specifice și legi care ritmează viața cetății și a imperiului” (E. Sorohan), constituentă ale unei fresce sociale de amploare, în care sunt reprezentate toate strategiile sociale.

Protagonistul romanului este Hadrianus, nepotul împăratului Traianus, al cărui portret se dezvăluie cu fiecare pagină parcursă, personaj care își asumă condiția rătăcitorului printre idei, fiind atras mult mai mult de partea spirituală decât de tendințele materialiste ale epocii. Obsesia lui Hadrianus pentru războaiele cu dacii se ramifică asupra a tot ce ține de istorie, reală sau imaginară, a acestor locuri, el începe să culeagă informații de la puținii martori disponibili despre cele două campanii militare, despre sfârșitul lui Decebal, despre sora acestuia, prizonieră la Roma, despre bătălii desfășurate în teritorii ostile, în care parcă și elementele naturii se împotrivesc armatei romane, amintind de eminesciana *Scrisoarea III*. Martorii oculari (Tiberius, Bicilius) se completează umii pe alții, rezultatul fiind construirea, din frânturi și detaliu semnificative, a unei legende paradoxale despre un popor îngenunchiat, care rămâne, totuși, de neînfrânt.

În însemnările lui Hadrianus revin constant termeni din sfera semantică a visului cu încărcătură negativă (viziune, coșmar), cu funcția de a anticipa gradual isteria colectivă declanșată de ideea că regele Decebal nu a murit, că a fost văzut pe străzile Romei de cățiva martori credibili, că, în cea de-a patra zi a sărbătorilor triumfului, sub masca de lup a sclavului dac Bargathes, l-a omorât pe gladiatorul invincibil până atunci, Severus.

Îndoiala cu privire la soarta lui regelui dac se mărește exponentional pe zi ce trece, chiar actanții principali încep să se clătească în convingerile lor: „...dacă cel pe care l-am găsit noi sub stejar nu era regele și dacă eu am purtat în traistă capul altui dac care și-o fi luat viață acolo. Când am ajuns în tabăra, tu știi că nimeni nu s-a mai uitat la cap, nimeni nu l-a privat în față, cu gândul să-l recunoască. Soarta războiului era doar hotărâtă, ultima rezistență înfrântă, prizonieri făcuse destui...”, iar autoarea dozează magistral stările alternative de certitudine și îndoială.



Octavian Goga – poetul

*Și cum, sub tâmpla mea fierbinte,
O lume veche-mi reînvie,
Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie.*
(O. Goga – *Cântă moartea*)

Octavian Goga – poetul

Ultima poezie, ultima strofă și momentul de o impresionantă luciditate al bilanțului final înveșmântat în diafană expresie poetică. Judecătorul aspru al propriului traseu pământesc, O. Goga rămâne fidel până la capăt tradiției creștine, considerându-se gol de fapte bune. Doar aşa, trecerea, lăsând în urmă orice urmă de orgoliu, se va învălu în *Lumina lină* a Dumnezeirii.

Până atunci însă, suntem în fața unui om zbuciumat care a văzut lumina zilei pe 1 aprilie 1881, la Răsinari, într-o așezare legendară, în cimitirul căreia se odihnește apostolul neamului românesc din Ardeal, Andrei Șaguna, unde a poposit trei zile peregrinul Mihail Eminescu, venit de la Sibiu cu o epistolă de la Nicolae Densusianu și primit părîntește de Ion Bratu, bunicul dinspre mamă al lui Octavian. (Gellu Dorian – Emil Iordache, *Pașii Poetului*) Născut „nu ca fiu de țaran curat ci de popă”, după expresia lui George Călinescu (*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*), un popă, Iosif Goga, fost învățător care trăia aproximativ tot ca un țaran.

O. Goga avea să treacă de la Liceul unguresc din Sibiu la cel românesc din Brașov, pentru ca apoi să-și continue studiile în cadrul Universității din Budapesta (1900 – 1904), unde *sub zidurile ei reci și sure, patru ani de zile s-a plimbat revolta mea* (apud G. Călinescu, *op. cit.*), revoltă îndreptățită și manifestată pe urmele înaintașului său ilustru întru apărarea nației, M. Eminescu. Autorul *Luceafărului* și-a manifestat indignarea din cauza atitudinii magnatilor care credeau că ar fi putut să maghiarizeze „până și pietrele”, scriind scandalizat în „Federatiunea” din 5/17 aprilie 1870: „Un insolent are cetezanța de a spune în camera Ungariei *cum că națiunea română nu există* (s. a.). I se răspunde că există și nimic mai mult.” Palma este insuportabilă, iar Poetul reacționează, în continuare, ca patriot, fără menajamente. Pășind pe urmele unei declarații aparținând lui O. Goga din volumul *Insemnările unui trecător* (*Viața care curge dinaintea mea mă cheamă, îmi zbuciumă inima și-mi înfierbântă tâmpale. Problemele ei mă agită, chiotul ei mă tulbură, războiul ei nu-mi dă odihnă.*) ne determină să constatăm că există o neîntâmplătoare și izbitoare asemănare între el și M. Eminescu, ceea ce l-a făcut pe G. Călinescu să-l califice pe autorul *Cântecelor fără țară*, în aceeași monumentală lucrare, drept „poet național, totodată și pur ca și Eminescu”. De altfel, Goga avea să-și aducă aminte că, la vremea studenției, era o adevărată desfătare să-și întrețină spiritul cu versuri din Eminescu sau Coșbuc: *În camerele de studenți, când ne bătea la tâmpale săngele adolescenții, când respingeam otrava bine preparată a unei civilizații străine, strofele lor ni se infigeau ca vârfuri de cuțite în nervi, cântau în toată făptura noastră în vremea disertaților savante și ne reintegrau în ideea de rasă cu o putere elementară.* (*Mustul care fierbe*) Cele două calificative ale *divinului*, „național” și „pur”, rămân valabile, fiind confirmate de operă, oricât ar deranja pe vajnicii culturinci ai marxismului cultural.

Primul volum al lui O. Goga – *Poezii* – (1905) are în deschidere, emblematic, o *Rugăciune*, publicată inițial în „Luceafărul” din Budapesta. E de semnalat că poetul de la Răsinari cere, pe de o parte, cu sfială, așezat în genunchi, mângâierea și povața Creatorului, mărturisindu-și neputința omenească (*Eu în genunchi spre tine caut: / Părinte-, orânduie-mi cărareal!*), iar, pe de altă parte, pășește în literatură cu o forță urieșească, de nestăvilit: *Sădește-n brațul meu de-a pururi/ Tăria urii și-a iubirii,/ Dă-mi cântecul și dă-mi lumina// și zvonul firii-ndepărtate,/ Dă-i raza soarelui de vară/ Pleoape mele ostenite.* Acestui crez literar, de o limpezime

cristalină, îi lipsește doar chiotul haiducului, rămas în versurile lui Șt. O. Iosif. Goga își asumă dintru început suferința unui întreg popor de plugari, poemele sale devenind *Cântarea pătimirii noastre* și, ca urmare, *La voi aleargă totdeauna / Truditu-mi suflet să se-nchine.* (*Plugarii*) Aici, jalea dublată de neputință se adună în torrente subterane, fie catalizând creația populară de o impresionantă frumusețe și prospețime (*Când doarme plugul pe rotile, / În pacea nopților de toamnă, / La voi aleargă Cosânzeana, / A visurilor noastre doamnă, / Vin crai cu argintate coifuri / Și-n aur zânele bălaie: / Atâta strălucire-ncape! / În bietul bordeiaș de paie.*) Fie convertindu-se într-o magmă vulcanică, în aşteptarea momentului de teribilă cutremurare (*Ci-n pacea obidirii voastre, / Ca-ntr-un întins adânc de mare, / Trăiește-nfri-coșatul vifor/ Al vremilor răzbunătoare*). Stihiutorului i-a rămas deocamdată doar strigătul sfâșietor de durere purtat de undele Oltului.



Evocat, în plin romanticism, într-o echilibrată compoziție de Grigore Alexandrescu, râul-martor al faptelelor eroice săvârșite de un neînfricat domnitor, se mândrește cu numele voievodului de o exemplară demnitate, în fața căruia s-a închinat și măiastra pană a lui Eminescu: *Mircea! Îmi răspunde dealul, Mircea! Oltul repețează. / Acest sunet, acest nume valurile îl priimesc, [...] (Umbra lui Mircea. La Cozia)* În schimb, O. Goga creează imaginea unui bătrân viguros cu buza arsă, însetat de libertate, purtând, paradoxal, aceleași valuri și, totuși, altele, fiind depozitarul răvășirii și al năzuințelor neîmplinite: *În cetățuia ta de apă/ Dorm cântecele noastre toate/ Și fierbe tăinuita jale/ A visurilor sfărâmate.* Este rostită aici exasperarea unui popor oprimat în aşteptarea înfrigurată a unei izbâzni din partea celui ce ar fi putut să fie viteazul Făt-Frumos, chemat de poet la o furie izbăvitoare: *Te-a-ncins cu lanțuri împăratul. / Ca unda ta strivită, gemem/ Și noi, tovarășii tăi buni, / Dar de ne-om prăpădi cu toții, / Tu, Oltule, să ne răzbuni!* E interesantă mărturisirea poetului din *Fragmente autobiografice* precum că aceste versuri au izbucnit privind Dunărea, în condițiile vuieturii înăbușit din susținutul studentimii române: *Poezia Oltul s-a născut la Budapesta și vă pot spune, ca un element de curiozitate literară, că am scris-o înainte de a vedea Oltul. Am înghiebat-o având în față Dunărea, și în spate mișcarea hotică a unei capitale, care voia să mă stranguleze.* Poezia a răsunat într-o seară, la apariția volumului, conform lui O. C. Tăslăuanu, în restaurantul „Gambrinus”, fiind

citită de I. L. Caragiale, alături aflându-se Ion Gorun și George Coșbuc. Reacția dramaturgului e de un entuziasm nerăbdător: „Mă, da' știi că are talent!”, după care nu s-a putut lăsa până nu a isprăvit volumul, reluând, în noapte, admirativ, fiecare creație.

O. Goga, în desfășurarea vigurosului său talent, pare să fie arhanghelul obidiților vremii, pregătindu-și trâmbița răzbunătoare. Versurile sale acumulează imagini terifiante, un exemplu elocvent fiind construcția vizuală din *Clăcașii*. Într-o atmosferă de vîpie insuportabilă ce aduce aminte de Coșbuc, se derulează secvențe cutremurătoare imprimate pe retina autorului: *Vă pot spune că aşa am plimbat eu imaginea clăcașului român pretutindeni: am dus-o cu mine, m-a persecutat prin muzeele din Berlin și am scris această poezie, Clăcașii, în grădina de la Charlottenburg. Am cântat simțirea mea, cu atât mai veridic, cu cât eram mai departe de țară, fiindcă o duceam în sângele meu.* (*Fragmente autobiografice*) E posibil ca Ion Negoițescu să fi avut dreptate afirmând în a sa *Istorie a literaturii române* că lui O. Goga robia poporului român, chinuit cu o inimagineabilă sălbăticie de „pajura cu două capete”, să-i fi adus în memorie de cea babiloniană a israeliților, cu observația că în Ardeal stăpânii de drept au fost transformați în sclavi: *Erau atâția-n slujba lor de clacă/ Cei osândiți să plângă și să tacă/ Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte/ Zădărnicia petelor cărunte; / Bărbați sfârșiți, cu sufletele moarte, / Cu tot amarul unei vieți deșarte./ Și-n lung șirag, femeile trudite, / Cu ochii stinși, cu sănul supt de trudă/ Înaintau încale, gârbovite/ De munca lungă, vitregă și crudă, / Cum se tăra poporul mut de umbre/ Părea o ceată tristă de-ngrăpare, / Și arșița cădea uciga-toare/ Pe-a secerii sclipire nendurată.* Peste acest tablou zguduitor al clăcașilor, de proporții apocaliptice, va răsări, prin pana poetului-prophet curcubeul mesianic al speranței – copilul alăptat de o mamă epuizată: *E solul sfânt... înfricoșatul cranic, / Izbăvitor durerilor străbune.* E clar, poetul nu s-a putut împăca nici un moment cu nenorocirea în care se zbăteau frații lui și frații buni ai frunzelor din codru, cântecele sale „fără țară” fiind o acumulare de otravă (un leit motiv al creației sale poetice): *Pesemne veacuri își topiră/ Al urii uragan de lăvă/ și-n stropii tăi îmi plămădiră/ O veche, tainică otravă.* (*Sâangele*) *Trecutul* (un alt titlu de poezie, vol. *Din larg*, publicat postum în 1939) – *tâlhar scăpat de sub zăvor* – recheamă în creația de mai târziu cu aceeași vibrație lirică, întrucât susținutul său nu s-a vindecat niciodată de patima celor ce au umplut *țintirimele* Ardealului, patria străveche a românilor: *De-aceea urlă și se zbate/ Durerea-n cântecele mele, / Doar din al veacurilor caier/ Mi-am impletit eu biciul urii, / nestinsul vremurilor vaier/ Mi-a scris blestemu-n cerul gurii!..* (*Strămoșii*, vol. *Din umbra zidurilor*, 1913) În cazul acesta, e greu de acceptat aserțiunea lui I. Negoițescu din lucrarea citată, potrivit căreia „În poezia lui O. Goga, cea de tinerețe, cea adevărată, arde o flacără mare, dar cu arderea foarte scurtă”. Din fericire, flacără sa lirică se vădește de neostonit, având dublă semnificație antitetică, *iubire* pentru poporul oprimat (*Zidit din lacrimi și dezastre, / Eu am vestit o lume nouă, / Voi mi-ați dat vaierile voastre, / Eu v-am dat înima mea vouă – Am fost...*, vol. *Din larg*) și *ură* față de nelegiuțul stăpân (*Cu două ciocuri nesătule/ În inimă tu ne-ai străpuns*), așa cum se reflectă și în poemă *Pajura cu două capete* din volumul *Cântece fără țară*. Angajarea lui poetică nu poate fi pusă la îndoială nici o clipă. Goga își poartă la oraș povara „pătimirii” și clocoțul din susținutele unite în tăcuta răzvrătire a semeneilor, căci până și în *În țintirim dorm munți de lavă/ Închiși subt lespezi de mormânt, / Un cuib de ură și otravă/ E-n orice bulgăr de pământ*. (*În țintirim*, vol. *Din larg*) Impresionantă această unitate între cei plecați sub glie, cei rămași, pământul și poetul înveninat din pricina unui întreg râu de lacrimi măcinând inimile neamului său, iar sămănătorismul poetului, de care s-a tot vorbit, e doar o aparență.

continuare în pagina 15



Cristina SCARLAT

cartea de poezie

Cassian Maria Spiridon pornind de la zero¹

„glonțul turnat pentru inima mea
umblă rătăcind prin lume
mă caută fără odihnă
închis în dosare
cu trei sau patru agrafe
prin care legea a căzut la-nvoială
să fie ștanțate câteva grame de plumb”
(Cassian Maria Spiridon, „Glăsuirea bufonului”)²

I. UN STUDIU DE CAZ. CENSURA IDEOLOGICĂ ÎN ANII 80

În 1979, Cassian Maria Spiridon primea premiul de debut în volum, poezie, la concursul organizat de Editura Junimea din Iași, pentru placheta *Pornind de la zero*.

Cazul autorului nu este singular, cenzura ideologică a vremii mutilând, cum bine se știe, până la extrem voci care se ridicau, dacă acestea nu se flexau în ramele impuse de cutumele contextului social: schimbarea totală a macazului parcursului individual și exersarea compromisului ideologic, de parte de credințele și cutumele individuale ale autorului care voia să-și audă vocea în agora comună. Cassian Maria Spiridon, însă, nu a exersat compromisul ideologic (drept urmare, în 14 decembrie 1989 a fost arestat de Securitate, în calitate de organizator și participant la mișcarea revoluționară anticomunistă, Iași, și eliberat pe 22 decembrie). Cartea de debut, și ea, a apărut într-o cu totul altă structură decât cea gândită inițial de autor atunci când s-a înscris la concurs. Dintre cei cinci câștigători ai concursului, Cassian Maria Spiridon a fost ultimul publicat, după sase ani de tergiversări, fără a exclude și amânarea *sine die* a publicării. Amânarea s-a datorat faptului că autorul nu a acceptat compromisul includerii în volum, cum cereau cutumele vremii, a unui text dedicat *partidului și conducătorului suprem*.

Cenzura vremii (conducerea de atunci a editurii) „a hăcuit până la nimicire conținutul volumului”³. După „operarea” manuscrisului de către redactorul șef al editurii, Virgil Cuțitaru – în vederea eliminării unor posibile „șopărle” –, autorul este pus de către directorul editurii, Andi Andrei, în fața propriului manuscris *pregătit* astfel pentru publicare, în doar 18 pagini, „cu tot cu pagina de gardă, pagina de titlu, sumar etc.”⁴ A rămas, în final, mai puțin de un sfert din manuscrisul premiat, textele reținute fiind și ele *măcelărite*: cuvinte precum *singe, delir, cenușă, fantomă, înger, Mitropolie* au fost eliminate. Cuvântul *Mitropolie*, de exemplu, din „Poem uman”, a fost înlocuit cu *Palat*. Abuzul nu s-a oprit aici, autorului sugerându-i-se și schimbarea titlului volumului. Pentru că titlul propus, *Glăsuirea bufonului*, făcea referire, cel puțin în mintea autorului, la *conducătorul suprem*, editura cedează și acceptă titlul inițial, *Pornind de la zero*. Autorul menționează că „fără îndemnarea tehnoredactorului Mihai Bujdei ar fi fost imposibil ca volumul să depășească starea de broșură și să fie o carte de 56 de pagini – drept, foarte rarefiate.”⁵

Editia din 2015 a volumului de debut este una reparatoare. Volumul apare așa cum a fost scris în anii ’70, într-o reditare necenzurată, având inserate toate informațiile editiei din 1985 (primele pagini ale ediției princeps), „pentru a sublinia tergiversările editurii.”⁶

Prin ediția rededitată, autorul ne propune „un studiu de caz”⁷ despre ce a însemnat, printre altele, practicarea cenzurii ideologice la acea vreme.

II. PORNIND DE LA ZERO

Cartea din 1985, deși într-o formulă mult redusă față de cum a fost gândită de autor, apărea „densă sub raport tematic, vie din punctul de vedere al trăirii poetice, bine scrisă, frapând prin *dictiunea* clară a ideii și prin ritmul frazei poetice” (Ioan Holban)⁸, trasându-se, chiar de aici, coordonate, tehnici și mărci ale autorului recognoscibile în volumele ulterioare. Printre ele, Ioan Holban remarcă „intenția de a produce *versuri în vers*, procedeu păstrat și în cărțile următoare, după modelul din epica al romanului în roman.”⁹ Cassian Maria Spiridon „valorifică” și „rafinează”, după aprecierea criticului, acest procedeu: „pasul foșnitor / glasul mamei prevestind / hainele zdrențuite de glorie / amintire a rănilor / cultivate în creier / rădăcină a suferinței

/ sunt tot mai puțini cei care trebuie să moară / tristețea te macină / și timpul cu degetele înțepenite / chemi gândul negru / totuși turla bisericii / plopii străjuiind la intrare (brazi) furăți pentru pomul de crăciun al / copilăriei” („Poem închinat mamei mele, Maria Spiridon”) (pp. 22-23)¹⁰.

„Glăsuirea bufonului”, textul cu care se deschide volumul de debut, reluat și în antologia *O sută și una de poezii* (2020)¹¹ rămâne, dacă privim / citim retrospectiv, dinspre multele volume publicate de autor între cele două borne temporale, 1985 - 2020 - spre volumul de început, o carte de vizită, poemul inaugural al unui destin (poetic) care-și lasă urmele fulgorante vizibile de-a lungul textelor care-i marchează etapele, parcursul: „mă locuiesc oarecum cu indiferență / îmi ocup trupul / îmi ocup carne / trec prin spațiu / fără adieri sau valuri de frig / în urma mea / nici o hîrtie nu se ridică-n picioare / pipăi golul / sau trec prin el (...).” Este poemul – radiografia al autorului, cum foarte bine poate fi poemul unei generații. Scriam cu altă ocazie că textele lui Cassian Maria Spiridon, în deplin spirit postmodern de altfel, pot fi flexate în diverse rame, funcție de unghiul și grila prin care cititorul operează actualității: biografic, social, istoric, mitologic etc. Exercițiu permis și de structura textelor, aşezarea în pagină, bornele

de separare a versurilor și dirijarea înlanțuirii lor în totul textului. Cum remarcă și Ioan Holban, „barele de separare a versurilor și cele care indică raporturi în limitele acestora se confundă, constituind un mod expozițiv de prezentare a materiei lirice și un mod tensionat de receptare a acesteia: *prezentarea* autorului și *receptarea* cititorului nu sunt fapte corespondente.”¹² Cititorul poate jongla pe centrarea sensului, găsindu-i repere plecând de la pauzele logice și psihologice. Poemul, ca majoritatea, poate fi citit în diverse instanțe. Bufonul poate fi aici autorul – poet, care, înainte de a fi autor – poet este o ființă istorică, socială. „Umbra bolnavă de râu” pe care o poartă după el poate fi „lovită cu pietre”. Sunt pietrele istoriei care ghilotinează libertatea, la toate palierile ei. Poemul, culmea, scăpat de sub bisturiul cenzurii ideologice este, poate, cea mai clară și vibrantă imagine în oglindă, încifrată inteligențial, a realității descrise în volane și ghirlande austere de limbaj, căci o altă marcă a lui Cassian Maria Spiridon este exprimarea riguroasă, dezbrăcată de ornamente sofisticate, care fascinează, paradoxal, în ciuda acestui fapt, cu crearea, instantaneu, în imaginația cititorului, a unor tablouri precis proiectate: „important e / primul pas / măine voi afla ușa camerei / smulsă / hârtii împărtăsite pe toată câmpia / lebede lipsite de zbor / pete pe față nevăzută / poeme sinucise.” (p. 14) E ca un haiku de imagini, sobru, matematic, cu imagini puternice, însă, proiectate extraordinar. E o trimitere clară la încorsetările ideologiei comuniste, la privarea de libertate, coordonată cu limite, care, mai mult decât, poate, în cazul cetățeanului obișnuit, pentru sensibilitatea unui artist, a unui poet, care lucrează tocmai cu dezmarginile, cu spațiile largi, impunerea unor grile / borne / limite / grilaje înseamnă tocmai confiscarea zborului lebedelor și sinuciderea poemelor. Încorsetat în măști strâmbă și improprii, artistul trebuie să caute, din spatele lor, pentru a respira, canale, subterfugii de exprimare, de mascare / îmbrăcare a trăitelor pentru a le scoate, în orice variantă posibilă, distorsionată dar nu compromisă, în lume. Camuflarea sensului devine, astfel, un joc de deconstrucție / construcție în acutul lecturii. Cititorul este gura de aer care face poemele să respire și-i justifică, martor, autorului existența. În aceeași idee, Emanuela Ilie remarcă faptul că aproape „niciodată nu ai senzația, citindu-i poemele, că realitatea diurnă ori cea direct biografică este materia lirică primă, trecută *tale quale* în textele încărcate totuși, paradoxal, cu un coeficient sporit de subiectivitate.” Confesiunea sa biografică este „aparte, (...) prelucrează în materie sensibilă doar detaliul semnificativ, experiența – aproape întotdeauna dramatică – ce dă sens atât biografiei reale, cât și celei poetice.”¹³

Volumul este structurat în trei secțiuni: „I. Pornind de la zero”, „II. Leme”, „III. Alternația memoriei sau viața continuă”. Titlurile poemelor, ele însese, se structurează într-un text aproape de sine stătător, configurând universul liric al autorului și fulgurății despre diapazonul trăirilor: „Cine nu iubește”, „Cu umărul dezgolit”, „Poem uman”, „Despre fiz-

ologia aparatului digestiv”, „Pornind de la zero” (I). Textul care dă și titlul volumului este, în ciuda stării de expresie, a inventarului de în contra, unul optimist: „I. de la zero pornind / cu măsură / cu palmele răsucite / întoarse / cu ochii deschiși / cu spinările drepte / pe linia ploii / de la zero pornind / cu gura închisă / cu încredere / cu disperare / pornind și pornind / într-o mie de sensuri / - atâtea se pot întâmpla” (p. 36).

Al doilea grupaj ne oferă, pur și simplu, o expoziție de tablouri fără titlu, care ne trezesc și ne solicită simțurile din perspective inedite: „dansator pe sticlă pisată înghițitor de săbiu / nebărbierit dezmoștenit rege al ruinei / bea pentru des-ființare” (p. 56). Sau: „pe malul Oceanului / în ținutul Copacilor Neliniștiți / între măsele nopții / duc sacul de nervi / ca pe Sfânta Scriptură / ca pe un bocet din Sumer” (pp. 62-63). Tablourile au reverberații impresioniste și-și atrag cititorul într-un balet de senzații: „treceam prin mijlocul orașului / o ființă ciudată în configurația străzii / o ființă stranie / eram singurul plin de noroi / pe bocanci pantaloni peste tot / străzile orașului curate/ pregătite pentru primăvară / mă urmăreau priviri contrariate / (nu-înțelegeau amestecul de om și de pământ)” (64).

Al treilea grupaj continuă serialul expunerea de tablouri. Chiar dacă multe din textele acestei secțiuni sunt intitulate *cânturi*, senzația cititorului la contactul cu ele este, fără echivoc, aceea de *tablouri*: tablouri cântate, tablouri care respiră din materia vitală a autorului, din amestecul săngelei lui cu trăите, văzutele, filtratele lumii, tablouri plâns, tablouri răsturnate ca brazda de pământ pe câmp, tablouri vii, pătimășe în dedesubturi care se ascund și nu se ascund vederii: „prin țevi conducte flexibile nipluri / racorduri subtile / vine lichidul venos // o fetiță trece pe stradă / lovind umbra de zid // pămînt mincăm / înghițim tocana vitală / creieri viscere degețe gheare (...).” („Cîntul I”), (p. 73). Sau: „mă năru / crescătoria de pești moluște crustacei / amibe / teribile / fosilizate / noduli fero - nichel / petrol / nesfîrșit ca zumzetul / cercetez catacombele” („Cîntul IV”), (p. 83). O amintire reminiscentă a pregătirii de inginer a autorului, care a lăsat loc poetului, trenându-i prin vene, pasager, un fel de vechi panașuri, austere însă, în care să-și încarce trăirile, ca pe-o plastilină („pămînt”) căreia încarcă să-i dea forma care să le exprime. Or: „îmi ride în nas Poezia / hăcuită ca pleava cînd o aruncă batoza pe arie / (peste țărani aprinși de căldură / plini de praf și sudoare)” („Din memoria mașinii”) (p. 106).

Lectura, chiar și pe sărite, din Cassian Maria Spiridon este, cert, o plesnire a simțurilor: văz, auz, miros. Un excurs cu toatele lumii tale și un transfer în toate ale lumii văzuteelor și simțitelor și trăitorilor și filtratorilor autorului. Un balet alambicat, un eşafodaj care nu știi unde duce, sentimentul cert fiind, însă, că te-ai trezit dintr-o stare recitilinie, uniformă, și începi să respiri, citind din texte, condus de simțurile „accesate” prin lectură, ca o linie care desenează electrocardiograma autorului.

„Deși poetul recurge adesea la poeme lungi, scintilația, fragmentarismul exprimă cel mai bine ideile sale, cădere, disiparea, vremelnicia, dualitatea, destinul tragic. Imaginea pe care o atribuie omului / sieși este aceea a unui Iisus terestră, care suferă fără perspectivă, fără misiune. Poemele sunt încărcate de previziuni sumbre, de reprezentări neguroase, deprimante, ale supliciului existențial, ale alienării.” (Paul Aretzu)¹⁴

După ce-l vei fi citit, îți vei configura o altă alură a lui Aladdin, moldavul, din peștera cu povești și cărți, multe cărți, din str. I. C. Brătianu, Iași. Si te vei întreba de unde și cum zâmbetul continuu care-i luminează ochii și fața cu care te întâmpină și-ți vorbește, indiferent de diapazonul la care trebuie să fie racordat subiectul discuției. Sub marea în aparență calmă, de înțelept moldav, se zbuciumă văzutele și nevăzutele lumii, filtrate și pătimăș și și austere, în texte care le filtreață, oximoronic.

¹ Cassian Maria Spiridon, *Pornind de la zero*, Editura Charmides, Bistrița, 2015. Ediție necenzurată a cărții de debut apărută în 1985.

² *Idem*, p. 14.

³ Cassian Maria Spiridon, *Notă la Pornind de la zero*, ed. cit., p. 7.

⁴ *Idem*.

⁵ *Idem*, p. 8.

⁶ *Idem*.

⁷ *Idem*.

⁸ Ioan Holban, *Poezia lui Cassian Maria Spiridon*, în vol. Cassian Maria Spiridon, *O sută și una de poezii*, ed. cit., p. 5.

⁹ *Idem*.

¹⁰ Ediția 2015.

¹¹ Cassian Maria Spiridon, *O sută și una de poezii*, Editura Academiei Române, București, 2020. Antologie, notă biobibliografică și selecția referințelor critice apartinătorului. *Prefață* de Ioan Holban.

¹² Ioan Holban, *idem*.

¹³ Emanuela Ilie, *Dictionarul critic al poeziei ieșene contemporane. Autori. Cărți. Teme*, Editura Institutul European, Iași, 2012, pp. 303.

¹⁴ Paul Aretzu, *Istoria unei măntuirii amâname*, Scara din bibliotecă, Editura Ideea Europeană, București, 2007.



Al. CISTELECAN

Fata Veronicăi în rol de castelană (Valerie Micle Sturdza)

După cum sună dedicăția – „închin această încercare literară soțului meu Mihai ca semn de cel mai profund devotament” – te-ai așteptă ca Valerie să-i închine boierului Sturdza madrigaluri, ode, imne, hymeneuri ori baremi declarații absolute. Când colo, nici pomeneală de aşa ceva în volumușul ei.¹ Ce-i drept, poate Dimitrie, unul dintre copiii - recunoscuți - ai beizadelei Vîțel, nici nu le-ar fi meritat. După câte ne informează Elena Vulcănescu,² Dimitrie Mihai Popovici Sturdza era al doilea soț al Valeriei (prima fiică a Veronicăi Micle – n. 1866, Iași, d. 1929, Boureni -, cea despre care tot felul de ageamii duc vorba că ar fi fiica lui Eminescu), cel dintii fiind avocatul Nicolae Gh. Nanu. Cu Nanu, Valerie se mărită în 1892 și se pun imediat serios pe treabă; fac repede doi copii (prin fiica Graziella ne-au parvenit scrisorile editate de Christina Zarifopol-Illias în *Dulcea mea doamnă/Eminul meu iubit*) - și bine că s-au grăbit că altminteri îi prindea divorțul din 1896, după separarea din 1895. Până la primul măritiș Valerie a avut o carieră de scenă demnă de lat în seamă. A debutat pe ea (adică pe scenă) - cu succes, se zice -, în 1886, după cursuri la Conservatorul de muzică din București (cred că altul nici nu era). De aici pleacă la Paris și urmează acolo Școala de Belcanto, cîntând, vreme de cinci ani (cu numele de artistă Valerie-Nilda), în spectacolele divei Elena Theodorini și devenind astfel, zice Elena Vulcănescu, „artista la care Veronica visase”.

Cum Theodorini lasă scenă pentru dragoste, cariera lui Valerie-Nilda se întrerupe, dar după divorț revine pe scene pariziene. Nu pentru multă vreme, căci în 1902 îl va naște pe viitorul Grigore Căpitan Dimitrie Sturdza, în 1903 se mută la Boureni (la moșia pe care fie a cumpărat-o ea, fie i-a dăruit-o Dimitrie Mihai Sturdza), unde în 1904 și oficializează căsătoria cu soțul Mihai. Merge bine căt merge, dar apoi urmașul beizadelei își aduce o tîitoare și Sturdzoiacă (luase ceva proporții, aşa că țăranii s-au adaptat) rămâne cam singură. Ani, destui, de nefericire și boli; nici după moarte n-a avut liniște, căci prin anii '60 un tractorist îi jefuiește mormântul.

Dar nu de tristețe și jale sunt versurile Valeriei (alinată acasă Greierele, pe când sora mai mică, Virginia, era Fluturele). Nici n-ar avea cum să fie, pentru că Valerie nu face lirism confesiv, deși face unul (vag) biografic (un fel de proiecție biografică), unul în care se înfățișează ca boieroaică visătoare și iubitoare de istorie glorioasă. Pe istorie se și bizuite Valerie, profitând de faptul că trăiește pe meleaguri îmbilate de mituri și legende, în locurile pe unde a descălecățit însuși Dragoș, făcătorul Moldovei.

Versuri largi (în a căror metrică se mai și împiedică), de castelană iubită de toată lumea, și de săteni și de natură, scrie Valerie, pretextând că și narează o zi plină de evenimente. Evenimentul inaugural e, firește, plimbarea ritualică, în care castelana coboară din înălțimile ei și e întâmpinată cu bucurie peste tot, și de poiana spre care merge, și de fetele care păzesc viței „ce pe deal încet se urcă” și de copilașii cari-i „sunt așa de dragi.” Doar niște țigănuși care fură lemne din pădurea ei se sperie de ea, dar, magnanimă și simțitoare, castelana îi liniștește numai de către vorbe generoase: „eu le zic: să stăti pe loc,/ Știu, acasă-i vatra goală, n-aveți lemne, n-aveți foc;/ De găsiți în sacii voștri, vre-o doi hribi și pentru mine,/ Eu aș face târg pe dată, și v-ași da căt se cuvine,/ Și ghiciți voi, dinainte, n-am nevoie să vă spun,/ Că vă dau zahar și pâine, și pachete de tutun”. Ba chiar mai mult – îi trimite la propria stână pentru a fi dăruiți cu caș și urdă. Necum să-i pedepsească, îi răsfăță. Valerie coboară de la

castel de parcă bunătatea însăși ar coborî în lume. Ținta ei e însă poiana unde o aşteaptă „moș Chihaia cel bătrân”, „isteț român”, care, mai stimulat cu căte o „ceașcă de rachiu” (Valerie nu s-a dus cu mâna goală, firește), îi povestește iarăși și iarăși ispravile lui Dragoș (e o poveste de care Valerie nu se satură). După audiția de legende Valerie și trezită din visări de clopotele „de la Boură, din vale”, care o vestesc vesel „că de-acasă ni trimete coșuri pline cu merinde.” Nu e o surpriză, pentru că Valerie a pregătit totul pentru a serba cu poporul, în poiană, „pomenirea morților”, cum e „obiceiul strămoșesc”. Așa că se adună grabnic ciobani și pădurari, țărani și călugări, tineri și bătrâni, cu toții dormici să contribuie la sărbătoare. Care se ține strict după tipic: „Lumânările s-aprindem, de-acum slujba să se-nceapă,/ Astă pioasă amintire tot românul s-o priceapă./ Toți să v-asezați la mese, fără multă chibzuială,/ Să purtați cum se cuvine creștineasca rânduială”. O și poartă, întocmai cum se cuvine, „golind cu toți paharul”. Pe când tocmai le-au golit, sosește în poiana veselă și pioasă însuși „părintele Ghironțe, egumen la micul schit”. Adunarea se smerește o clipă, până termină părintele Ghironțe de povestea despre istoria schitului, ridicat la îndemnul direct al Sfintei Fecioare. Se urmează mai destins apoi, cu povestile bătrânilor despre boierii din vechime și despre „toată nobila simțire din a lor mare epocă”. Era simțire nobilă pentru că atunci

românii luptau fără să aștepte nici o recompensă, pe când în războiul tocmai terminat au luptat – vitejește, nu-i vorbă – pentru pământ, ceea ce, zice Valerie, pătează patriotismul ideal: „cum, al vostru sânge nobil cu pământ vi l-au plătit?/ Din a noastră mândră fală, din ai noștri verzi stejari,/ Reușit-ai ei să facă păcătoși de mercenari!” Reforma agrară o doare pe Valerie, dar nu pentru că i s-a ciunit moșia, ci pentru că ea pătează idealismul jertfei pentru țară, aducând astfel eroilor „neagră ocără”. Bătrâni și aprobă din toată inima, dar tinerii „dau din umeri și se uită printre gene.” Astă pentru că în democrație „multe li-au tot spus”, încât „nu mai știu acum pe lume ce e bine, ce e rău”. Așa că boieroaică își dă năduful pe față: „Cine-a zăpăcit poporul, să nu-l ierte

Dumnezeu!”. Năduful social piere însă sub vraja naturii, atât de narcotică încât „la atâta frumusețe” Valerie rămâne „fără cuvânt”. Tare-ai fi vrut Valerie să-i fie dat și ei „darul sacru de poet”; căci de i-ar fi fost dat, „cărti întregi eu aș fi scris”. Așa însă, a scris doar una.

Și chiar și pe astă doar pentru că nu era încotro, căci, într-o iluminare cam tardivă, Domnul însuși, după ce i-a deschis ochii („ochii mari mi i-ai deschis”), i-a poruncit, direct, să scrie („mi-ai poruncit să scriu”). A fost eveniment de cotitură, căci din acea clipă Valerie devine altă ființă, cum se întâmplă la convertiri: „Parcă simt o ușurare, parc-acuma m-am născut,/ Și reneg, cu umilință, erexia din trecut”. Una peste alta, cum zice Elena Vulcănescu, „cu toată lipsa invenției și a închipuirii epice, poeta răsfoiește istoria trăită și povestea curge ca o doină dedusă din bocet.”³ Poate că locul lui Valerie era, într-adevăr, pe scenă. Pe hârtie nu prea se descurcă.

¹ Valerie M. Sturdza, *Din preajma mea*, Tipografia Iosef Benedict, Folticeni, 1920. Mulțumiri BCU Cluj pentru ajutorul bibliografic.

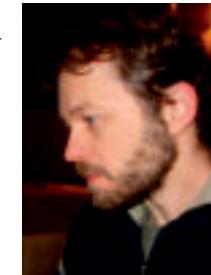
² În *Convorbiri literare*, nr. 8/2009. Din articolul Elenei Vulcănescu vom extrage cele câteva date biografice. De la el au pornit, mai aducând unele completări, și Ion Ionescu Bucovu în *Veronica Micle, îngerul blond al lui Eminescu* (2016) și Gheorghe Părlea, în însemnările de pe blogul său („Cuvintele de după tăcere”, 17 mai 2020).

³ Elena Vulcănescu, *op. cit.*

siluete

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane



Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate).

* ...necroloage înlanțuite în rafale...R.I.P. Coco...leoaca superbă, luminoasă, maiestuoasă, pedantă, o blazonardă discretă, unul dintre supraviețitorii emblematici ai cartierului, poate cea mai veche (până ieri) dintre cei rămași... Celebră, astă și avantajul lor, al membrilor noștri de familie care locuiesc pe străzi și pe lângă care noi, cei din blocuri și curți, rămâنم niște anonimi. Lucru vădit, heraldica locului (cadrilaterul Arcu – Bacinschi – Străpungerea Silvestru – Gării), a mai pălit puțin. Pleacă unul după altul, într-un șir ce seamănă tot mai apăsat cu un cordon, o baricadă de protecție pentru noi, pentru înțelegerea noastră cea de pe urmă...ca și cum ar simți că trebuie să mute atenția virusului venetic și abraș, să-l deruteze, să-l zăpăcească pentru a-l îndepărta de noi. De noi, care în aceste timpuri ne-am distanțat și mai mult de ei, iar când ne apropiem, o facem doar pentru a-i alunga. Dacă nu aș fi mers alătări pe la ea (trecuse printr-o aventură urată în ultimele două luni, n-o mai văzusem de câteva săptămâni), ar fi fost o despărțire prea îndepărtată și neclară. Ave ape grumaz o salbă de gangioni inflamați până la erupție, de râni deschise... Sunt covârșit, îmi vor lipsi nemărginit măngâierile acelea cu care o surprindem în nesfârșitele-i sieste solare, când traversam special pe celălalt trotuar, ca pentru un ritual mai mult decât necesar. Ne lasă singuri, pesemne flerul lor le spune despre vremurile ce stau să vină, ceva mai deslușit decât nouă... Ne vom înțețti (auto)cunoașterea, vom înțelege cine ne-au fost cei mai devotați și apropiati, în pofida distanțelor de orice fel, fie și sociale. Și sper că vom ajunge până acolo unde ne vom căi. Drastic. Nu putem permite „luxul” ca un rău atât de nemotivat să sălășuiască în noi, suntem mult prea fragili.

* Dar, dacă...legea asta se prelungește, aşa, taman vernacular, încă vreo 4 ani sau, cine știe, intră într-un lanț de mutații și bagă în viață o samă de efecte secundare (sindromul Buňuel, de pildă!) și pe KWJ îl va paște incapacitatea de a mai ieși de la Cotroceni? Ce bis la ghinion, pe bietul om! (25.03.2020)

* Răsfoiesc copleșit, fascinat „Fața văzută și nevăzută a muzicii”, a domnului Costin Grigoraș. O operă din cap până în picioare, deopotrivă documentar artistic și roman-fluviu, polifonic, care subîntinde o viață. Și în care imaginea naratorului-exeget emerge anamorfotic, ca un mozaic alcătuit din suma personajelor sale. Coloana sonoră a planiglobului, în toată diversitatea și vâltoarea ei proteică. Căci, autorul nu este doar un avizat comentator al fenomenului muzicii rock, în înțelesul ei cel mai extins, ci al muzicii în evoluția ei diacronică, pe palieri diferite. Dl. Costin Grigoraș este un virtuoz (se putea alțfel?), un Gaudi al exegezei muzicale. Te pierzi, de-a lungul și de-a latul celor peste 2000 de pagini (cu font mic!), printre dantelării, arabescuri, volute, arcaturi, dublate neverosimil, aproape fără abatere, de o nebunuită rigoare sistemică, cumeticulitate epistem(at)ică. Rătăcești printr-un muzeu cu o arhitectonică arborescentă, acaparat de sentimentul că nu trebuie să-ți scape nici un culoar, nici o sală, nici un cotlon. Reve-rență, chapeau, domnule Costin Grigoraș! (25.03.2020)

* Prin '98 – '99 scriam un fel de poeme conceptuale (reziduale), fixate în aparență apăsătoare a unei matrici abstracte sau doar aride. Era, de fapt, o tentativă de scanare scripturală a absenței în care, mai mult sau mai puțin, m-am scăldat mereu. Încercam să conceptualizez absența, o înțățire familiară a abisului, reversul tăcut, complementaritatea care ne păște dintotdeauna și, prin forță naturii noastre și a lucrurilor, devine tot mai intensă... Privesc spre doi dintre „gemenii” aceluia timp (poeme datând din 27.03.1999), unul s-a strecurat, nu știu cum și a ajuns să fie prezent în cel de-al doilea volum al meu („Portret în cutit”, Editura Vinea, 2001), celălalt, aşa zicând defavorizat, nu neapărat și cersetor, ieșe la lumină abia acum, după 21 de ani. Lumina oxidează.

* Dacă tot ni se interzice să ieşim, măcar să intru și eu în rând cu lumea... Privesc o fotografie din timpurile când ni se recomanda să nu ieşim din rând și să nu ne izolăm de grup și de acolo mă salută o cătană îngândurată, în ipostază cvasi-umană, de stană... (martie 1982, undeva între Dej și Bacău). La anii (încă) 19, precum indicativul cu mult mai celebrului companion viral al zilelor de-acum... (28.03.2020)

* Silogisme, tranzitivități, inferențe... Am aflat, în sfârșit, locul (geometric) de taină unde se întâlnesc statul de drept și statul paralel. Este statul acasă. Corolar: deci statul paralel nu este suficient de paralel, adică este fals. Pe de altă parte, prin contagiu, întreținându-se cu o ficțiune, nici statul de drept nu iese bine din povestea asta. Totuși, insistând cu spălatul pe mâini, poate iese. Cu creierele s-a rezolvat deja, fără să apară nicăieri termenul „pandemie”, ceea ce, să recunoaștem, pare o performanță în sine, fie și involuntară.



Theodor CODREANU

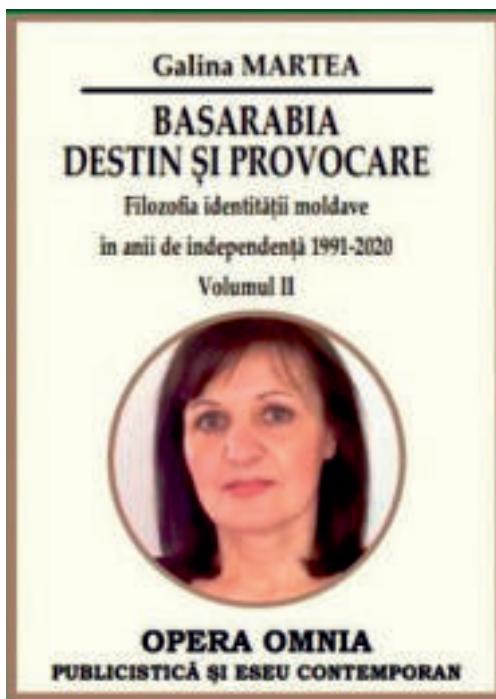
Basarabia între agonie și speranță

Istoriografia basarabeană se dovedește a fi revigorată de o nouă cercetare masivă, în două volume, semnată de Galina Martea, *Basarabia – destin și provocare*, I, Chișinău, Editura Pontos, 2016, cu o prefată de Iurie Colesnic (308 p.), pentru ca în anul pandemiei de coronavirus să apară vol. II, cu subtitlul *Filosofia identității moldave în anii de independență 1991-2020*, prefată de același Iurie Colesnic¹, Iași, Editura Tipo Moldova, 2020 (449 p.). Prefațatorul este unul dintre cei mai buni cunoștori ai istoriei Basarabiei, observând, în cazul Galinei Martea, echilibrul dintre *înțimă și minte*, cum ar spune Eminescu, dintre sufletul îndurerat de basarabeancă și răceleală filosofului și omului de știință: „Copleșită de firescul sentiment, siropos, dulceag, de nostalgie, specific neamului nostru, ea ne cercetează discret, cu ochii savantului, care nu pregeță să pună diagnoza cea mai dureroasă, dar cea corectă” (p. 9).

Cine este Galina Martea? S-a născut într-o familie de învățători eminenti din comuna Cornești, județul Ungheni, Xenia și Vladimir Sârbu, la 30 iulie 1959. A parcurs o carieră universitară de doctor în științe economice, cu specializări și în managementul educațional, exercitându-și competența de specialist principal și consultant ca șef al sectorului de cercetare-doctorat-învățământ universitar la Ministerul Educației și Științei din Republica Moldova (1990-2006). De amintit, apoi, cariera universitară la Institutul de Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, contribuind la promovarea reformelor din sistemul educațional, iar ca economist, la elaborarea proiectului privitor la strategia de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, din partea Ministerului Educației și Științei. A dobândit numeroase titluri și distincții naționale și internaționale, precum cel de membru titular al Academiei Româno-Americană de Științe și Arte (2016), membră a Societății Regale de Literatură din Marea Britanie, membru al Uniunii Jurnalăștilor Profesioniști din România etc. Totodată, s-a remarcat ca poetă, eseistă, jurnalistă, prozatoare și critic literar, atât în reviste importante din Basarabia, cât și în cele din România, din „diaspora” și din străinătate (cu precădere, publicații americane). Editorial, a debutat cu volumul de versuri *În lumea mea* (Chișinău, Editura Lyceum, 1993), continuând cu cărți de poezie, proză, eseistică, publicistică, filosofie, apărute în Republica Moldova, România, Olanda, în total – peste treizeci de volume de autor și în coautorat. La 51 de ani, într-o conjunctură de criză politică, familială și de sănătate, părăsește țara și se retrage în Olanda, la cei doi copii ai săi, Ion și Daniela, unde își continuă activitatea de cercetare și de creație, rodul cel mai important fiind masiva carte *Basarabia – destin și provocare*. Notele de față vor încerca să conceapă o transversalie în cel de al doilea volum axat pe *filosofia identității româniției basarabene*. Tinta aceasta determină și originalitatea demersului doamnei Galina Martea. E vorba de o sinteză între proza de tip eseistic, angajată afectiv, și conceptualizarea identitară a destinalui acestei provincii izolate de matricea națională românească, timp de două veacuri, exceptând perioada interbelică. Un demers dificil, proiectat de autoare în trei părți: I. *Omul și societatea acestuia – dependență de nonvalori și sacrificii*; II. *Teorii ce ar putea contribui la salvarea poporului român basarabean*; III. *Învățături pentru omul societății basarabene, dar și pentru orice individ din astă lume*. Aceste trei secțiuni sunt străjuite de două poeme: *Tara mea cu nume „durere, răbdare...”* (moto la partea întâi) și *Limba română – imnul identității* (epilog la partea a treia), volumul cumulând, în total, 57 de eseuri tematici, din diverse perspective conceptuale, concepute însă ca variații pe aceeași temă.

Spuneam că tocmai cel din urmă aspect determină specificul investigațiilor Galinei Martea, existând și o metaforă filosofico-teologică centrală, aceea a antitezii netransfigurabile (în cazul de față) dintre *lumină și întuneric*, altfel spus, o „antiteză monstruoasă” (Eminescu), marcând destul tragic al Basarabiei. Nu întâmplător primul capitol se referă la *Teoria despre lumină raportată la viața umană. Basarabia – între lumina răsăritului și asfințitului. Existență prin laboratoriu* (sic!) *întunericului*. Laitmotivul *lumină-întuneric* străbate întreaga carte, asigurându-i unitatea descifrabilă în fiecare oglindă conceptuală, ca recurență obsedantă, amplificată contrapunctic, având drept tantă drama identitară a Basarabiei, încât se acoperă deplin titlul prefeței lui Iurie Colesnic: *Parabola identității*. Sub impactul antinomic intră următoarele concepte politice, sociologice, morale, istorice etc.: *independență, românilor, moldovenismul, suveranitatea, identitatea, dezastrul, oropsirea, obscenitatea puterii*,

obscurantism și cultură, limba română-limba moldovenească, populismul, demagogia, democrația, disperarea, ferocitatea umană, migrația, trădarea intelectualilor, violența împotriva copiilor, educația, tradiția, familia tradițională, corupția, alegerile, mortalitatea infantilă, unirea, Centenarul Marii Uniri etc. Multitudinea perspectivelor este corroborată cu labirintul spectral al luminii: „Orice lumină, cu diverse nuanțe, creează



viață și produce vizibilitate în spectrul zilei și al nopții. Lumina, cu o complexitate de fenomene și radiații electromagnetice, se dispersează într-o diversitate enormă de categorii și forme, acestea fiind definite după efectele produse” (p. 18). Lumina, ca în gândirea poetică și filosofică a lui Eminescu (suntem „gheme de lumină”, scrie poetul în *Fragmentarium*), dar și a lui Lucian Blaga, are subtile implicații geografice transbordate în *matrice stilistică*, în *fînța și fînțarea* unui popor, ca și a indivizilor umani: „Ca urmare, viața fiecărui individ corelată în mod direct cu viața socială este aceeași lumină care produce efectul prin radiația unor unde lumenioase puternice sau mai puțin puternice în existență acestora din urmă, astfel viața umană fiind dependentă de intelectul și de puterea proprie prin care acționează. La acest subiect al vieții umane și sociale se asociază și teoria luminii prin care există unele popoare în dependență de așezarea lor geografică” (p. 19).

Luminile de care beneficiază un popor și indivizi aceleia neam sunt generoase, în evantaiul cuprins între lumina tăborică și luminile artificiale create de om. În acest evantai, Galina Martea, distinge, ca și alți istorici și gânditori, lumina murdară, oprimatoare, a imperiilor răsăritene (cea rusească zămislită în „laboratorul întunericului”, resimțită copleșitor de Basarabia, ca abatere de la normalitate) și lumina civilizației și culturii vestice. Pseudolumina se arată direct fie la oprimatori, fie de la administratori corupți ai unui popor: „În consecință, o atare categorie de conducători devalorizează puterea și personalitatea luminii divine, nemijlocit dând naștere și sens unei noi lumini, – o lumină nefirească ce este compusă din fantezia și ipocrizia lor, menită pentru existența respectivei comunități. Tendința acestor administratori socialisti este de a elimina complet lumina firească a divinității, fiind înlocuită de o lumină de altă natură și anume: o lumină contrafăcută cu capacitatea de a ține în întuneric omul societății, făcându-l în timp să nu-și mai poată dezvolta intelectul uman în procesul evoluției” (p. 20). Într-un asemenea univers al involuției a fost împinsă provincia românească din Prut și Nistru, începând cu anul 1812. Spațiul geographic însuși se vede deformat, neantizat, răsfrângându-se în ADN-ul populației: „Totul este stabilit din unghiul luminii imperfekte și nefirești care nu oferă omului posibilitatea reală de a-și obține independență deplină, demnitatea de om, de personalitate și identitate umană autentică într-un mediu social” (p. 21).

Procesul a fost conceput și consolidat sub țărism și adus la deformări grotești sub regimul sovietic. Cu toate acestea, arheitatea românilor basarabeni, deși acoperită de cenușă groasă a istoriei, a reizbucnit la viață în anii 1988-1990, finalizându-se cu Declarația de Independență de la 27 august 1991. Totul părea să se reașeze în matca românilor, prin

schimbările petrecute în anii 1991-1994, până ce lumina murdară a istoriei („Murdară este raza-i ca globul cel de tină”, spusește Eminescu, în *Împărat și proletar*) a început să se „revanșeze”, izbucnind infernală „antiteză monstruoasă” dintre lumina firească și lumina „obscenă” adusă de cuceritori în mentalul colectiv. În 1994, puterea a fost luată de agrarieni, moștenitorii direcții ai comunismului sovietic. Degringolada politică și, mai ales, economică au determinat o ruptură profundă în organismul social, situație descrisă cu metafora bastonului cu două capete: „unul reprezentând satisfacția deplină a cetățeanului față de principiile schimbărilor de după 1991, iar altul este insatisfacția poporului față de procesele economice și sociale ce decurg cu multă dificultate în defavoarea întregii societăți” (p. 25). Incapacitatea administrativă a clasei politice a produs, pe de o parte, nostalgia după economia centralizată (recte după regimul sovietic) care asigura o minimă supraviețuire materială omului de rând, iar pe de alta, instărarea unei minorități rapace, incapabilă să reducă lumina valorilor naționale promise de Declarația de Independență.

Răul distrugător de ideal național s-a declanșat încă din 1992, odată cu războiul din Transnistria, încât noua Republie Moldova s-a văzut în fața autonomiilor etnice: Transnistria (resuscitare a vechiului proiect strategic stalinist din 1924), cu capitala la Tiraspol, și Găgăuzia, cu capitala în orașul Comrat. Independența se dovedește o ficțiune, încât, sub președinția lui Vladimir Voronin, noua Republie Moldova pierde, în Constituție, numirea limbii de stat – română, denaturată în „limbă moldovenească”; se elimină și imnul de stat *Deșteaptă-te, române*, iar autohtonii, deși majoritari, se văd autonomați în moldoveni și români; populația ajunsă la limita săraciei își caută salvarea economică în alte țări, producând fenomenul migrației masive, peste care s-a suprapus mentalitatea de *emigranți*, cum i-a numit un filosof și sociolog român, Horia V. Pătrașcu¹, pe cei care încă n-au părăsit țara, dar care amenință că sunt porniți oricând s-o abandoneze, în semn de răzbunare pe cleptocrata clasă politică. Galina Martea semnalează fenomenul (cu toate că nu-l numește astfel) și pentru Basarabia actuală, recurgând la sondaje sociologice internaționale: „Conform sondajelor sociale 80-85% din persoanele apte de muncă vor să abandoneze țara, iar majoritatea tinerilor vor acest lucru, considerând țara natală ca cel mai nefericit mediu social, luând în considerație indicatorii progresului social și al politicilor publice existente. La acest capitol, Republica Moldova în plan mondial este considerată «ca cel mai nefericit stat din lume»” (p. 129), asemenea și cel mai puțin vizitat stat din lume, încât publicația britanică „Financial Times” scria, cu ironie, că Moldova „E destinația perfectă unde scapi de turiști”.

Se știe că primele temeuri identitare ale unei națiuni sunt limba, conștiința unității etnice, unitatea religioasă, tradițiile și obiceiurile, cultura, toate concretizându-se în capacitatea de a crea o statalitate puternică, durabilă. În latinitatea estică, miracolul identitar a răzbătut, în istorie (a se vedea cunoscuta carte a lui Gheorghe I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, 1940, prima ediție, în franceză datând din 1937), într-o „mare” slavă, prin miraculoasa conservare a unității lingvistice, cu toate urmările de rigoare. Întăierea limbii, în acest miracol, este observată și de străini, exemplul emblematic fiind al lui Antonio Bonfini (secretar la curtea lui Matei Corvin, în 1486), din care citează și actualul președinte al Academiei Române, Ioan-Aurel Pop², în cartea cu titlu grăitor – *Veghea a supra limbii române*: „Înecate sub valul de barbari (coloniile române, n.n.), ele totuși emană limba română și, ca să nu o părăsească nicidcum, se împotriveșc cu atâtă stăruință, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea intactă a vieții cât a limbii. Căci cine nu s-ar minuna – dacă ar sta să socotească desele puhoie ale sarmatilor și goților și, de asemenea, ale hunilor, vandalilor și gepizilor și incurziunile germanilor și longobarzilor – că s-au mai păstrat încă până acum la daci și geti rămășițele limbii române?”

Minunea aceasta s-ar putea invoca cu atât mai mult în cazul românilor dintre Prut și Nistru, cei izolați de matrițe stilistică românească în urma invadării, la fel de cumplite, a slavilor țaristo-sovietici, care au decis, prin vocea lui Stalin, că în Basarabia se vorbește nu limba română, ci „moldoveneasca”, soră a limbii ruse, nicicum mădular al limbilor române. Decizia dictatorului a consternat până și pe intelectualii care s-au văzut în postura de „colaboraționisti” ai regimului sovietic. În 1953, când își dădea duhul malefic Tătucul, Mihail Sadoveanu s-a întâlnit la Moscova, la →

→ un congres al scriitorilor, cu Emilian Bucov, care fusese pus în fruntea breslei basarabene. Acesta, siderat de bătălia împotriva limbii române de la Chișinău, i-a împărtășit spaima marelui Sadoveanu, rugându-l să intervină pe lângă lingviștii sovietici de seamă pentru a repune lucrurile în matca lor firească. Sadoveanu notează în jurnalul inedit (16 decembrie 1953) publicat la Iași, în 2005: „A venit la mine Emilian Bucov cu care am stat îndelung de vorbă despre frământările de la Chișinău în ce privește limba moldovenească despre care unii moldoveni ar vrea s-o diferențieze de cea românească, pentru nu știu ce interesă. Încercările de a da drept limbă deosebită moldoveneasca, expresii și cuvinte rostite provincial, e lipsită de seriozitate”². Autorul *Baltagului* a vorbit, atunci, cu câțiva mari lingviști de la Moscova, Viktor Vinogradov (1895-1969) și Ruben A. Budagov (1910-2001), care i-au dat dreptate, dar s-a dovedit că nu savanții onești decid soarta popoarelor și a limbilor. Cu toate acestea, scriitorii din Basarabia au continuat să lupte pentru limba română. După retragerea trupelor sovietice din România (1958), în anul 1959 poetul Victor Teleucă scria *O altă limbă mai frumoasă nu-i*, pentru ca tot el să-l reconfirme pe Antonio Bonfini, într-un eseu închinat limbii române, *Car frumos cu patru boi*, publicat postum: „Sunt convins că nicăieri în lume nu s-au scris atâtea poezii despre limbă ca la noi în Basarabia. E clar de ce. Starea critică a limbii. Prinț-o lege odioasă era sortită pieirii pentru a fi înlocuită cu alta. Într-un fel sau altul, poetii noștri au căte una, două, trei și mai multe poezii la această temă”³.

Biruința identitară lingvistică părea să fie o realitate istorică odată cu Declarația de Independență, la nivel statal, deci. Astă însemna, implicit, că – după model german – o veritabilă independență trebuia să ducă la reunificarea cu Țara-mamă, premişă creată și-n Congresul Statelor Unite, unde se aprobase Rezoluția senatorilor Larry Pressler și Jesse Helms din 28 iunie 1991, care deschidea calea recunoașterii dreptului Basarabiei și României să-și hotărască liber soarta, respectiv dreptul la reîntregire. Dar curând basarabenii se vor trezi că independența și suveranitatea sunt cuvinte aruncate doar pe hârtie (p. 35). Evenimentul nu s-a produs, ceea ce a fost resimțit, de politica americană, că adeptii teoriei moldovenismului exprimă voința majorității, că basarabenii nu se mai recunosc ca români, încă, după un sfert de veac, ambasadorul SUA la Chișinău, James Pettit, a respins ideea reunificării, întrucât cele două state nu se mai recunosc aceeași națiune! Mai mult de atât, Republica Moldova s-a dovedit incapabilă a păstra unitatea teritorială, dezbinându-se în trei autonomii! Galina Martea insistă asupra acestui crud adevăr în mai multe capituloare (disecând conceptualul artificial de *moldovenism*), cu atât mai mult relativ la consecințele asupra limbii, în capitolul *Identitatea limbii române în ținutul moldav*. Toată lupta scriitorilor basarabeni pentru renașterea națională, pentru „recunoașterea deplină a limbii române”, ca fiind „cel mai de preț tezaur al poporului român” (p. 147) se spulberă în noile vânturi ale istoriei. Înțelegerea acestui fapt devinea „cestiune de esență” (cum spunea Eminescu, în 1878) a românismului în Basarabia și nu numai (vezi teritoriile românești înglobate barbar în actuala Ucraina). „Odată cu prezența limbii române în cadrul țării – consideră Galina Martea – devinea tot mai rezistentă și unitatea națională a românilor basarabeni, respectiv, renaște sentimentul autentic față de întreaga complexitate a valorilor naționale românești, valori care se axau pe limba de comunicare vorbită, tradiții și cultura, credința, ideologia etc. (...).

Toate aceste fenomene au existat în mod unitar până în anul 1994, după care acțiunile ulterioare au schimbat radical cursul evenimentelor și esența lucrurilor, limba română devenind din nou un obiect de vânzare-cumpărare din partea unor demnitari de stat care erau străini idealurilor naționale românești” (p. 148). Astă în ciuda faptului că, în două rânduri, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a decis că prioritate, în denumirea limbii de stat, o are Declarația de Independență (p. 150-151).

Proiectul de lege cu privire la modificarea art. 13 din Constituție, în favoarea limbii române, a fost respins de Parlament, sub cupola moscovită antinațională a președintelui Igor Dodon („o clasă politică cu origini comuniste, promotoare a socialismului sovietic”, p. 151), probabil nu întâmplător chiar în preajma Centenarului Marii Uniri, la 1 noiembrie 2018. Falși istorici, de aceeași specă, schimbaseră (de la 1

septembrie 2002) și predarea Istoriei românilor, reducând-o la *Istoria Republicii Moldova: din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, având girul Editurii Academiei de Științe și avizul Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului. Conform acestei logici aberante, „savanții” moldoveni atinși de o ideologie maladivă, antinațională, trebuiau să interzică istoricilor români de a-l revendica pe Ștefan cel Mare, de exemplu, în organicitatea *Istoriei românilor*. Aidoma, intrați în spațiul „literaturii moldovenești”, Creangă și Eminescu se cuveneau excludi din literatura română! „Ca urmare, – zice cu „blândețe” Galina Martea – aceasta reprezintă o nouă tentativă de a denigra limba și istoria română, valori sacre pentru neamul românesc” (p.152). Atrage însă atenția că e nevoie de o altă mentalitate a clasei politice devenite inamicul numărul unu al propriului popor, un inamic „deosebit de periculos”, gata să îngroape națiunea: „în caz contrar, societatea basarabeană riscă să se piardă în negura vremii sau să revină... la tot ceea ce a avut până” în 1990 (p. 155). Totuși, există speranță: „Din fericire, clasa intelectuală, scriitorii, tineretul studios promovează insistent cultura autentică română, iar limba română vorbită de către ei este un exemplu bun de urmat pentru întreaga societate basarabeană” (p. 156-157). Destinul limbii române devine o *axis mundi* a destinului Basarabiei, *lumina divină* sub semnul căreia autoarea și-a conceput studiul de caz.

Partea a doua a cărții Galinei Martea caută soluții doctrinare și pragmatice de ieșire a Republicii Moldova din starea de stat eşuat. În primul rând, soluția trebuia să fie nu o declarație de „independență” ambiguă, cu urmările știute, care au împins noul stat spre dezastrul reîntoarcerii sub guvernare comunistă și moscovită, statut aberant de cvasigubernie. Soluția era cea germană, a reunificării imediate, în spiritul deciziei din Sfatul Țării de la 27 martie 1918. Basarabia nu se afla în situația Țărilor Baltice, ci a celor două Germanii, fapt recunoscut, în 1991, de Rezoluția Larry Pressler și Jesse Helms. Numai că acest document crucial a fost ascuns de ochii opiniei publice, fiind scos la iveală abia în 2016 de către primul ambasador român în Republica Moldova, Aurel Preda. Faptul arată, pentru România, că roulul revoluției din Decembrie 1989 a fost deturnat/furat de cei care au pus mâna pe putere ca moștenitori ai comunismului „reformat” de tip Silviu Brucan și George Soros, primul străin care a adus în țară nouă „biblie” cu titlul *Pentru o transformare a sistemului sovietic*⁴. Altfel spus, românii au cunoscut atunci nu Rezoluția americană din 1991, ci carte lui Soros, scrisă în 1990 și publicată, stranie coincidență, la Editura Humanitas, în

foartedezorientat și nelămurit în tot ceea ce vrea și în tot ce trebuie să facă” (p. 356).

Pentru asta e nevoie ca „ambele state românești (...) să se așeze la masa tratativelor/dialogurilor în modul cel mai civilizat pentru a găsi soluția cea mai potrivită în a revendica această problemă nespus de stringentă națiunii române” (p. 356-357). Va fi, desigur, un proces de mare dificultate, dar cu mult mai realist decât visul unor politicieni ca Maia Sandu, căștigătoare, în 2020, a președinției Republicii Moldova, de a crede într-o integrare în UE fără a fi unită cu Țara-mamă. (Soluția e fezabilă, în stadiul actual, doar la nivel abilitate diplomatică!). Perspectiva primirii de noi state în UE este, acum, nesigură pentru un viitor greu de evaluat în timp. Integrarea europeană cea mai realistă este Reîntregirea. Dificultățile economice ale procesului, desigur, foarte mari, vor fi însă profitabile pentru ambele părți, în perspectiva unei națiuni puternice, la nivel european și nu numai. Galina Martea dedică pagini importante problemei, pornind de la cercetarea realizată de Departamentul geoeconomic al Fundației Universitare a Mării Negre (FUMN), coordonată de Petrișor Peiu. Concluziile investigației s-au formulat în cartea semnată de Dan Dungaciu și Petrișor Peiu, *Reunirea. Realități, costuri, beneficii*, București – Chișinău, Editura Litera, 2017. Este vorba de o cercetare lucidă, de economie armată matematică, verificată și-n cazul reunificării Germaniei, după cum scriu Dan Dungaciu și Petrișor Peiu: „...costurile reunificării se raportează întotdeauna la mărimea PIB-ului, pentru că ele sunt asociate reducerii diferențelor de performanță economică; modelul cel mai adevarat și mai apropiat probabilei reunificări a celor două state românești este cel german, realizat în 1990; costul reunificării ar părea să fie mare, dar privit în contextul economiei unei națiuni este suportabil; beneficiile reîntregirii sunt net mai mari decât costurile: în cazul României și Republicii Moldova, evoluția în următorii 25 de ani se comprimă în doar 15 (un plus de eficiență de 40%); și, nemijlocit, există un plus de PIB, respectiv, de PIB/locuitor, datorate creșterii dimensiunii pieței și a creșterii importanței geostrategice a țării” (Apud, p. 375).

Pregătirea populației pentru asemenea transformări trebuie să aparțină educației, maturizării morale și politice a clasei conducătoare, împreună redând demnitatea de națiune reîntregită (p. 377), ceea ce va duce și la stoparea migrației în masă de pe ambele maluri ale Prutului (p. 378). Totul depinde, în ultimă instanță, de „întărirea și protejarea unității și identității naționale românești” (p. 379). Rolul primordial, în consens cu transformările economice integratoare, îi revine, după opinia Galinei Martea, educației: „În acest joc al existenței anume sistemul de învățământ este eroul principal al schimbărilor și transformărilor evolutive, fundamentate pe identificarea personalității individului și societății” (p 394).

În spiritul coordonatei educaționale, ultima parte a cărții Galinei Martea se constituie ca un fel de „carte de învățătură” de felul celei a lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, deși, spre deosebire de ilustrul model, în ansamblu, stilistica autoarei suferă de o anume prolixitate, alimentată/augmentată și de împrejurările evoluției limbii române din Basarabia, prin bilingvism și izolare istorică, despărțită fiind, atâtă amar de vreme, de organicitatea, de splendorile la care a ajuns limba română prin marii ei scriitori, filozofi și istorici. Astă face ca o carte

atât de amară și de lucidă, ca *Basarabia – Destin și provocare*, să fie de o actualitate urgentă și, în felul ei, un eveniment editorial.

¹ Iurie Colesnic (n. 12 august 1955, Dereneu, raionul Călărași), scriitor, politician, istoric, este unul dintre autenticii intelectuali ai mișcării naționale din Basarabia, autor al lucrării în 10 volume *Basarabia necunoscută*, serie publicată începând cu anul 1993.

² Horia V. Pătrașcu, *Idealul valah*, Editura Contemporanul, București, 2017.

³ Cf. Ioan-Aurel Pop, *Veghea asupra limbii române*, București – Chișinău, Editura Litera, 2020.

⁴ Mihail Sadoveanu, *Pagini de jurnal și alte documente inedite*, Editura Junimea, Iași, 2005, transpunere dactilografă și ordonare cronologică de Constantin Miu, Maia Miu, și Olga Rusu, cu o introducere și note de Constantin Ciopraga.

⁵ Victor Teleucă, „*Car frumos cu patru boi*”, Editura „Universul”, Chișinău, 2011, p. 28. A se vedea și Theodor Codreanu, *În oglinile lui Victor Teleucă*, Editura Universul, Chișinău, 2012, capitolul *Destinul limbii române*, p. 81-97.

⁶ George Soros, *Pentru o transformare a sistemului sovietic*, vezi traducerea românească la Editura Humanitas, București, 1991.



1991! Consecință: cele câteva decenii de rătăcire identitară și statală a Republicii Moldova, acompaniate și de prăbușirea catastrofală a economiei din ambele state, prăbușire care a dus la cel mai mare exod de populație de pe ambele maluri ale Prutului. Iată de ce Galina Martea preconizează întoarcerea la spiritul deciziei din Sfatul Țării, din 27 martie 1918, scoțând în evidență inițiativa lui Nicolae Dabija de a înființa, în preajma Centenarului Marii Uniri (27 martie 2016), Sfatul Țării II, menit să reia procesul istoric organic: „O altă direcție pentru societatea basarabeană nu poate fi, indiferent de faptul că mulți dintre guvernatorii și locuitorii țării nu doresc acest lucru. Iar eroarea gravă care s-a produs în 27 august 1991 (aşa cum au demonstrat-o specialiștii din domeniul, spunând: odată cu destrămarea URSS, R. Moldova nu a trebuit să-și declare independență, însă a fost necesar să declare unirea cu România, astfel realizând procesul real de reîntregire a neamului românesc cu patria-mamă) trebuie reparată acum, în mod urgent, cu atât mai mult că societatea moldavă actualmente se regăsește la răscruci de drumuri, poporul fiind



Adrian ALUI GHEORGHE

„Indulgențele” lui Ion Mureșan

Că poeții mai lasă poezia deoparte și scriu proză, nu poate să fie o surpriză prea mare în epoca noastră când este promovată ideea de text literar, care șterge granițele dintre liric și epic. Surpriza mare este când ei lasă (vremelnic) uneltele poeziei și le însfăcă pe cele ale publicistica. De ce o fac? Nu pentru că vreun demon al publicisticii i-ar îngheța, nu pentru că ceva irepresibil i-ar măna din interior spre exterior ca să se exprime. Nu! Poeții lasă uneltele sensibile ale poeziei și le apucă pe cele ale publicisticii din necesitate. Din enervare. Din disperare. Din civism. Ne-am fi imaginat poeții, poate, după poveștile romantice, niște plutitori pe apele nealese ale realității, ale istoriei, neatenți la „materialitatea” lumii. Realitatea ne arată însă alte fațete ale acestor buni cetățeni, care sunt poeții. În cultura și în istoria noastră exemplele vin mult mai de departe. Eminescu a fost un redutabil publicist, un model greu de atins; Alecsandri s-a implicat cu tot cu pană în istoria patriei. Mai încoace, Ana Blandiana este un exemplu de poet cetățean care arde pentru cauze mari, generoase, Dorin Tudoran nu iartă și nu tace, Ileana Mălăncioiu este necruțătoare în aprecieri, Petre Stoica a scris articole de opinie în presa de după Revoluție etc. etc. Poetii optzeciști nu au stat nici ei pe margine, au pus punctul pe i, când a fost sau chiar când nu a fost cazul. Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Cărtărescu, Nichita Danilov, Traian Ștef, Emil Nicolae, Nicolae Coandă, Adi

Cristi, Gellu Dorian, Aurel Dumitrașcu, Lucian Alecsa, Robert Ţerban Altii și alții au scris articole de atitudine, au luat poziție, s-au enervat, au spumegat, s-au supărăt etc. Ca să fiu drept, eu însuși am scris câteva mii de pagini de publicistică, nelăsând nicio moară de vânt să își future liniștită brațele în bătaia crivățului care suflă din istoria imediată.

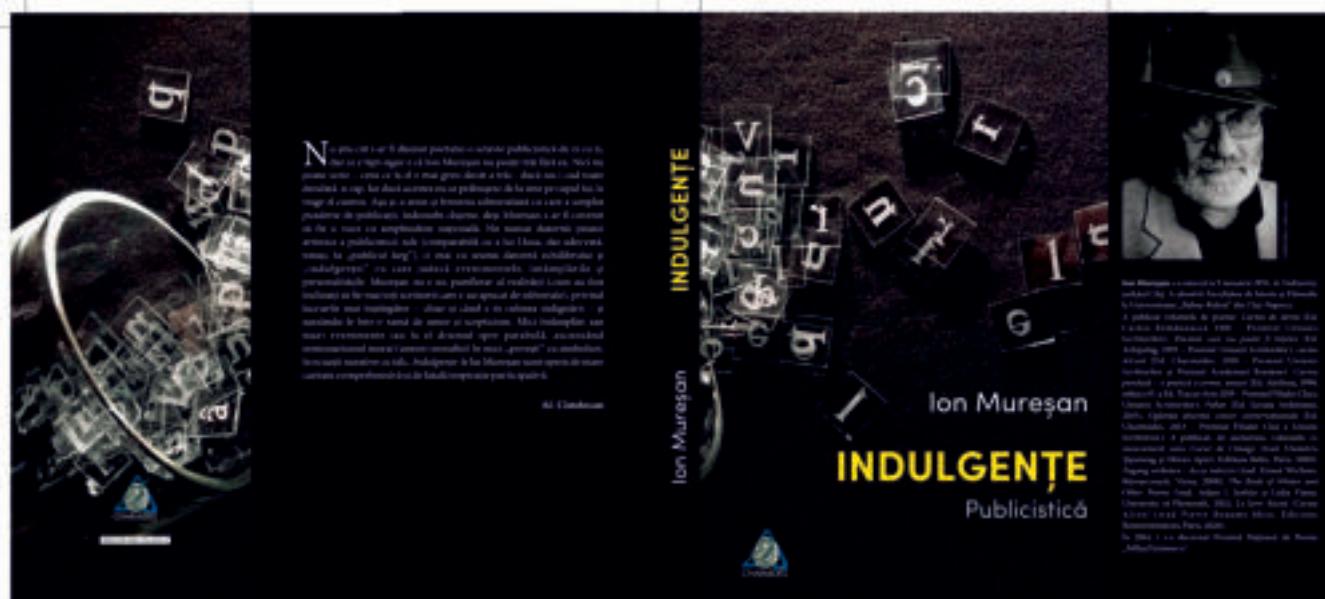
La acest bal însă, al poetilor care au practicat și mai practică încă și publicistica de anvergură, îl trecem (în aplauzele cititorilor!) pe Ion Mureșan. Volumul de publicistică „Indulgențe”, apărut recent la Editura „Char-mides”, adună peste 150 de pagini de articole, selectate din presa vremii noastre, apărute în zile și reviste de după 1989, atât din Cluj Napoca, cât și de la nivel național. Selectia a aparținut autorului, evident, care a ales doar textele care își păstrează o oarecare actualitate, care stârnesc „melancolia” autorului dar și a cititorilor, după cum o spune el însuși într-un „cuvânt înainte”.

După lectura cărții, e greu de precizat temele care l-au preocupat mai mult pe autor, pentru că o realitate imediată atât de succulentă în subiecte de interes, cum a fost și cum este încă societatea românească, nu te lasă să te manierizezi, nu te lasă să te plictisești, să calci în același loc. De asta, nu de subiecte ducem noi lipsă, ci problema este ce să selectăm din cele multe care ne sunt la îndemână, care ne dau peste mâna.

Am căutat să văd în carte, din multele texte de sensibilă atitudine, care este relația „cetăeanului poet” cu patria, de exemplu. Din multele abordări, am ales doar câteva. Patria este, într-unul din textele lui Ion Mureșan, „o mare gumă de mestecat”, pe care o molfăie unul sau altul, cu treabă sau nu, iar în altă parte este prilej de polemică între Mihai Eminescu și ... învățătoarea din sat. Dacă Eminescu spune că patria este suma care

cuprinde „sărăcia, nevoie și neamul”, învățătoarea din sat îl contrazice „radical”, spunând copiilor că „patria este frumoasă și bogată”, că este „buricul pământului”, este cornul abundenței. Punând în balanță cele două definiri ale patriei, poetul publicist conchide că „definiția lui Eminescu mi se pare concretă, și dureros de evidentă, iar definiția doamnei învățătoare, a optimistei doamne învățătoare, generală și abstractă. În fond, bo-gătia și sărăcia au aceeași valoare gramaticală.”

În alt text, patria este definită ca „memoria locului, o țesătură de amintiri, de cronică, de legende, de urme de viață în pământ și în cărți. Țara și patria sunt ca două discuri care stau unul deasupra altuia. Ca o coloană vertebrală în care o vertebră stă peste cealaltă. Ca bărbatul peste femeia sa.” Această introducție „marca Ion Mureșan” nu este gratuită, ea avansează un subiect dureros: războiul secesionist din fosta Iugoslavie, de la sfârșitul anilor nouăzeci, când „sârbilor le-a fost alungată patria din țară.”



România „din mane” nu este, cum s-ar crede, o continuă sursă de enervare pentru urechile sensibile muzical, ci reprezintă o formă primitivă de capitalism, variantă românească, care cultivă „fantoma îmbogățirii miraculoase” și ele sunt „un barometru de mentalitate”, lucru perfect adevărat. În altă parte România este asemănătă cu o crescătorie de pești pe vreme de ploaie. Stropii căzuți pe oglinda apei agită peștii într-un hal fără de hal, când ei se adună în cărduri și sar să vâneze „muștele lichide”. În curând însă oferta de hrană bogată picată din cer se dovedește pentru ei „o falsă alarmă de bunăstare.”

O temă de actualitate în orice vreme este cea care face referire la literatură. Astfel, aflăm de la Ion Mureșan, care a preluat o idee încredințată de Petru Poantă, că pe lumea asta avem pre-literatură făcută de pre-scriitori. Ce sunt pre-scriitorii? Ei sunt precum „compostul în grădina de legume”, mențin și stimulează interesul pentru literatură și pentru carte în orice condiții. Cine sunt pre-scriitorii? Pre-scriitorii sunt toți scriitorii în faza lor de debut, când sunt în stare să iubească literatura mai mult decât se iubesc pe ei însiși. De cele mai multe ori pre-scriitorii sunt cei care iubesc literatura, se jertfesc pentru ea, dar nu sunt capabili să scrie mai nimic, cel mult o îngână, își iau poze convenabile „de scriitor”. Pre-literatura este, în toate aceste cazuri, acea bâjbâială, acea căutare, acea rătăcire pe care le provoacă pre-scriitorii. Diferența dintre scriitori și pre-scriitori este aceea că primii nu mai caută, propun niște certitudini, pe când ceilalți nu au curajul să meargă pe drumul lor, se îngheșue pe căi bătătorite sau calcă, pur și simplu, pe loc. De cele mai multe ori însă, pre-scriitorii vorbesc mai mult și promovează mult mai eficient literatura decât scriitorii propriu-zisi, sau își trăiesc ratarea

cu o neîmpăcare asemănătoare ratării căii de intrare în paradis. Întreb și eu, ce ar fi fost „mitul Nichita Stănescu”, fără pre-scriitorii din jurul lui?

Multe nume de personaje politice sau mondene, dintr-o panoplie națională, intens mediatizată, au dispărut de multă vreme din spațiul public, ele se mai rengăsesc doar în articolele de presă. Le-au dispărut identitățile concrete, s-au transformat în personaje. Irinel Columbeanu, Oana Zăvoranu, colecții de maneliști, coțcari, potlogari, Adriana Bahmăeanu, Fane Spoiotaru, cocalari, Jean de la Craiova, Vadim Tudor, Ogică etc. etc. au mai rămas doar în „conștiința paginii de ziar” dizolvându-se în acizii emanate de propria mediocritate, de impostura obraznică.

"Indulgențele" lui Ion Mureșan se citesc cu placerea cu care prin fața ochilor și a mintii răscolite de amănuințele trăite și „revăzute” se derulează un spectacol cu de toate: farse, umor, paradoxuri, anecdotă spumoase, tristeții colocviale, amărăciuni vesele, sperări și disper-

tens mioritic". Mai mult, față de publicistul de profesie, *poetul publicist* se implică emotional până la durere, până la lacrimă.

Nu lipsesc din carte paginile de poezie, seventele poetice care dau măsura unui talent care pare că se risipește în publicistică. În fapt, după părerea noastră, publicistica este cea care îl provoacă pe poet. Un text se numește „structura gunoiului” și este avansată ideea că structura și calitatea gunoiului spun multe despre o comunitate, despre o societate, prin extensie. Spune poetul Ion Mureșan, ajutându-l pe publicistul cu același nume: „Ne putem privi în gunoi ca într-o oglindă. Până la urmă el e pielea noastră de care am năpărlit. E coaja mărului. El, gunoil, e dovada că lumea e făcută din bucăți detașabile. Că lumea e demontabilă. Prin resturi se întrevede întregul. Căci întregul este producător de resturi. O dată la șapte ani, până și ultima celulă din pielea omului e înlocuită cu una nouă. Cea veche – la gunoi!”

Dacă l-am chestionat pe poet și dacă el ar fi sincer până la capăt, am aflat că publicistica l-a marcat „pe poet” în mod considerabil, că verbul jurnalistic are un dinamism care nu lasă poezia să devină/ redevină lenesă.

Titlul „indulgențe” nu exprimă, nici pe departe, o atitudine indulgentă a autorului asupra lumii pe care o „abordează”, sensul este mai apropiat de ceea ce înseamnă indulgență în Biserica Catolică. Aceasta este o iertare obținută de credincios prin sacrificiu sau chiar prin cumpărare, după o mărturisire completă, neipocrită. Critic adesea cu realitatea românească, Ion Mușeșan pare să își cumpere astfel „indulgențele” care să îl absolve de păcatul de a nu fi putut vorbi altfel, triumfalista poate, despre lumea noastră.

Piatra Neamț, 7 aprilie, 2021



Adi CARAULEANU

„Teatrul înseamnă început, descoperire, minune...”

~în dialog cu Adina Bardaş~

„Când nu joc o perioadă mai mare de timp, mi-e dor de scenă ca de copilărie...”. Au trecut aproape 30 ani de la acest titlu („Opinia”, iunie 1994) care captează parfumul de intensă nostalgie al conversației de atunci cu Florin Faifer. În ce fel rămâne acest titlu relevant acum, când pandemia a pus un stop brutal activității în teatre?

Copilăria înseamnă început, descoperire, minuni. Atunci vezi pentru prima dată soarele, luna, zăpada, florile, păsările... Le vezi, te îndrăgostești și nu mai poți trăi fără ele!

Teatrul înseamnă început, descoperire, minune. Acolo poți vedea pentru prima oară idei, relații, vieți (alte vieți), costume, spații de poveste în care trăiești și nu mai poți trăi fără ele!

Nimeni nu ne va putea fura, pur și simplu, nici copilăria și nici teatrul pentru că amândouă sunt veșnice și de nedespărțit. Vor răsări, iar și iar, în fiecare ... primăvară, indiferent cu ce va ploua pe Pământ!

Nu numai ca actor, ca Societar de Onoare al Teatrului Național din Iași, dar și ca director artistic al teatrului vreme de două decenii ați trăit și ați văzut consumul fizic și spiritual, dilemele, interogațiile care pun în lumină vulnerabilitățile actorilor, sensibilitatea lor desprinsă dintr-o zonă de necunoscut parcă evocată, pe un prag fragil al emoției, și de titlul celui mai recent volum de poezie al dumneavoastră, *Clovn rănit*. Într-un interviu publicat în 1994 în „Cronica”, preluat apoi în *Faldurile Mnemosynei*, Florin Faifer spunea: „Între mine și mulți dintre [actori] există, sper să nu mă amăgesc, o relație de simpatie. Îmi place să asist la repetiții; cu o nuanță, cu o sugestie, particip și eu la miracolul care se înfiripă”. Ce v-a rămas în amintire, în sjajul acelei delicate și afectuoase aplacări faiferiene către lucrul actorilor?

L-am cunoscut pe „misteriosul domn FF” prin Val Condrache. De la început m-a „izbit” firea lui timidă. Dar era o timiditate „specială”. Din colțul lui de observator privea, aparent distrat, de fapt pătrunzător, tot ce se întâmpla în jurul lui. Aparent retras, participa cu toată ființa la fiecare fapt din clipa respectivă.

Ca secretar literar al Teatrului Național din Iași și apoi consilier artistic al managerilor, a însoțit trupa noastră în două deplasări peste graniță, în Germania și Slovacia. Cu ce bucurie în ochi și în suflet a privit și ... primit, undeva în Munții Pădurea Neagră, la izvoarele Dunării, hotărârea mea de a face o mică barcă din hârtie și de a-i da drumul pe apă pentru a ajunge ... în orașul meu natal, undeva pe malul stâng al fluviului. S-a amuzat copios când l-am sunat pe fratele meu din Calafat să-i spun că i-am pus o cutie de bere nemțească într-o barcă ce va sosi peste câteva zile pe plaja noastră de acasă. A râs în hohote (mă rog, vorba vine) când, la Budapesta, în drum spre țară, venind din Slovacia, șoferul autocarului a greșit ... strada, iar noi, câțiva actori, împreună cu o parte din băieți de la tehnic, a trebuit să mutăm la propriu un autoturism ce ne stătea în cale, blocându-ne drumul. Demonstrație de forță!

La examene, vizionări, spectacole stătea totdeauna în ultimul rând ... lateral, alunecând uneori, cuprins de emoții, de pe scaun, spre amuzamentul nostru. Părea retras, sfios aparent, dar cu dor de prietenii, de relații, aşa l-am simțit eu! Cred că vedea și diseca lumea mai bine din singuraticul lui loc, indiferent care sau unde ar fi fost acela. În facultate a fost nelipsit de la examenele mele de semestrul sau licență. Lucram Sha-

nostalgia duratei

urmare din pagina 9

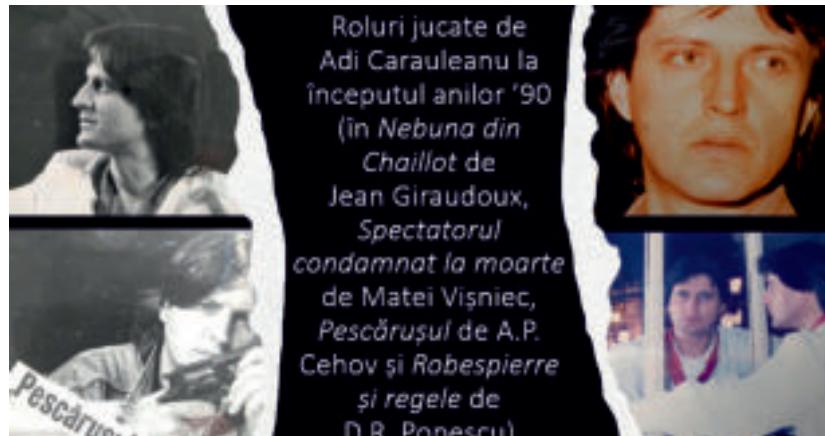
De remarcat că natura întreagă se află, alături de oameni, într-o suferință fără leac, pricinuind poetului încă o dată să scape o lacrimă de tot amară, ca în această poem aproape bacoviană, cu titlul *Trandafirii* din volumul *Ne cheamă pământul*: *Nemângâiete flori bolnave,/ Voi albi și galbeni trandafiri,/ V-a scris o jalnică poveste/ Ursita nenduratei firi*. De fapt, O. Goga se află, prin lirica sa de factură socială, în mijlocul arheității românești și nimic nu-l poate clinti de acolo, de-ar fi să amintim doar poezia *Biserica din Albac* sau *Profetul*, apartinând volumului *Din larg*: *Am fost proroc, pe drumul din pustie,/ Când zilele mureau, nemângâiete...? Am fost proroc, izvor de apă vie,/ Toți m-au băut, de friguri și de sete*. Aflat în atmosferă nu tocmai prieteneoasă a orașului, el trăiește din plin calvarul Tării Ardealului („Tărani formeză o comunitate și orășenii o societate”, afirmă răspicat Petre Țuțea în *Între Dumnezeu și neamul meu*), având, de bună seamă, conștiința menirii în calitatea sa de creator, ca în *Poetul* din ultimul volum: *El nu-i canar de colivie,/ Nici câine paznic de ogradă,/ Nici cal de ham, bun de corvadă,/ Nici vultur de menajerie...*

Ca atare, arareori versurile sale se pătrund de o tainică lumină, ca o năzuință către liniștea și pacea sufletului. Ca orice poet îndrăgostit, a căntat în versuri suave sentimentul dătător de viață, iubirea la el fiind o stare molcomită, cu maximă rezonanță sufletească, în absența oricărui cuvânt, ceea ce amintește de Eminescu: *Mai ții tu minte noaptea-ntâie,/ O noapte umedă, albastră.../ În pacea ei înfiorată/ Vorbea numai tăcerea noastră... (Tăcerea ta, vol. Din umbra zidurilor)* Că iubirea are caracter veșnic, e un truism, dar că o clipă de intensitate și de contopire în uitare de sine poate căpăta dimensiune eternă, o poate exprima doar un poet, răpit de un moment unic: *Și poate-odată, într-o sară, tot ca acuma de albastră,/ Când noi vom fi de mult tărână, vor poposi doi înși la mare,/ Neștiutori s-or prinde-n brațe, se vor strivi-n îmbrățișare/ Și nu vor înțelege, bieții, că strâng la piept iubirea noastră. (Aeternitas, vol. Din umbra zidurilor)* Având o profundă sensibilitate și pătruns de farmecul toposului din vremea copilăriei, cu firescul ei senin, poetul a inserat în primul volum pastelul *Sub o brazdă de otavă*, amintind din nou de Eminescu: *Codrul căntăreții-și culcă,/ Doarme trestia bolnavă,/ Dorm doi pui de nevăstuică/ Sub o brazdă de otavă*.

O stare de nepătimire îi induce și memorabila Unirea de la 1918, când, în sfârșit, lumea românească, având convingerea că „de la Râm ne tragem”, a putut răsuflare ușurată, într-o încercare desperată de a-și lua soarta în propriile mâini bătătorite și schingiuite până atunci de veneticul acaparator. Pentru poet, rămân totuși vii urmările nefaste ale trecutului, aidoma urmelor lăsatе de cuile bătute într-o scandură. E vorba de poezia *Vita nuova*, volumul *Din larg*, din care cităm primele două strofe: *Te-am dărămat. Hotar de-odinoară,/ Brâu impletit din lacrimi și din sânge,/ Veriga ta de foc nu mă mai strâng/ Și lanțul tău a încetat să doară...// Trecutul însă tot se mai răsfrângă,/ Ca un paianjen tainic mămpresoară/ Și-n inima mea fulgere coboară/ Din zilele ce mă-nvățău a plângere...*

La O. Goga ne întâmpină, într-adevăr, un „lirism colectiv”, după cum se exprimă Nicolae Manolescu (*Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*), însă peste poate să admitem că „Nicio emoție din rândul celor strict individuale ale modernilor nu răzbește” din versurile sale, pentru simplul motiv că cititorul e luminat de flacără unui poet autentic, pentru care metafora e la loc de cinste. Moda unui pat procustian intrat la apă în judecarea unui poet e o gravă eroare, ca și aşezarea acestuia într-o sală a oglinzelor strâmbă.

Credem că Theodor Codreanu, referindu-se la aspectul discutat, l-a aşezat pe poet la locul cuvenit: „Din pricini ideologice, lui Goga nu i se recunoaște consistența lirismului, eroare pe care n-ar fi făcut-o Maiorescu, cel ce l-a propus pe autorul *Oltului* la premiul Academiei în 1905.” (*Istoria canonica a literaturii române*) E drept, suntem în 2021, la 140 de ani de la nașterea poetului și la peste un secol de la propunerea ilustrului critic al „Junimii”, cu o constatare ce-i face cinste atât poetului de la Răsinari, cât și lui Maiorescu: O. Goga e o voce lirică de o impresionantă forță energetică, ivit necesarmente pe firmamentul literaturii române, pentru a rămâne acolo întru eternitate.



Roluri jucate de Adi Carauleanu la începutul anilor '90 (în *Nebuna din Chaillot* de Jean Giraudoux, *Spectatorul condamnat la moarte* de Matei Vișniec, *Pescărușul de A.P. Cehov și Robespierre și regele de D.R. Popescu*)

de Florin Faifer ca despre veșnicul și misteriosul îndrăgostit? Răspunsul meu ar fi așa:

Fata din pod: Când eram eu mic și prost/ Și mâncau gutui de post/ m-am urcat în miez de șoapte/ în podul casei – deșarte/ acolo se dezbracă ea/ și dă buzna-n mintea mea/ printre troșnete de lemn/ din godinul meu solemn/ a fost prima mea femeie/ din uimirea-mi – orhidee/ și zâmbea sub țigla mea/ din podul ce-mi prevăstea/ mare/ ploaie/ vânt/ cuvânt/ soare/ umbră/ frunze/ cânt/ zile/ grile/ gând – uimit/ ușurare – infinit (decembrie 2020)

Poate acest dialog cu alunecările lui înspre ludic e pus nu numai sub semnul teatrului, ci mai ales sub cel al unor modele umane care continuă să stârnească o îngândurare, o scăpărare de melancolie și care în felul lor te îndeamnă să reflectezi asupra unor moduri de a exemplifica fără stridență o artă a trăirii. Glisând înapoi către un prezent care îscă și el interogații – în alte registre – v-aș întreba ce mecanism de susținere interioară vi s-ar părea acum important?

Eu, care sunt „cu capul în nori”, nu accept decizii, verdicte, principii, nu înțeleg ce înseamnă: „numai așa se face!”, „hei, ești pe dinafară!”, „fă așa și o să fie bine!”

Trăim vremuri ciudate. Periculoase. Altfel de vremuri, parcă pierdute... în Univers. Așa că aș spune asta: azi, cel mai important lucru este, iertați-mă, adaptabilitatea! Spun așa pentru că am descoperit frica!



Gellu DORIAN

Despre presa botoșăneană de ieri și de azi

Când e vorba de o tradiție oarecare în arealul Botoșanilor, în mai toate domeniile ce țin de educație, implicit cultură, presă, jurnalism, acestea fac „apanajul ocasional” celor care au preocupări fie statistică, fie de evidență constatativă, în a marca importanța orașului din Țara de Sus în rândul localităților importante care chiar au însemnat ceva în cultura acestei țări.

Presa botoșăneană, despre care sau asupra căreia nu mi-am alocat o atenție aparte, a fost una ce a ființat aici de prin prima jumătate a secolului XIX, de la foile de pripas și mercuriale la ziare cu program editorial definit. Poate cel mai aplicat în presa culturală, cu profil de magazin, în acele vremuri să fi fost, la începuturi, Scipione Bădescu, în ziarele sau revistele căruia a publicat și Eminescu (se știe părerea acestuia despre literatura ce se făcea la Botoșani, în comparație cu pastrama și covrigii de Botoșani!). Nu este în intenția mea să fac o analiză documentară a fenomenului, ci doar să-mi exprim câteva opinii față de un parcurs și aşa cu destul de multe sincope față de alte regiuni culturale intense ale țării, în care presa de orice profil a înscris capitole importante în istoria genului.

După tot felul de foi și „ziare” scoase pe piață de diverse mofturi și necesități de manifestare în domeniul, la un moment dat, în perioada interbelică, existau la Botoșani peste 40 de publicații, de la cele de informații și opinii la cele culturale, mai toate efemere sau mofturi ale unor familii instărîte, cu vagi pretenții intelectuale. Urme prea mari nu au lăsat în istoria culturală a orașului, aşa cum să zicem că a lăsat Prințul Roșu, Callimachi, un urmaș de fanariot, în jurul căruia, aşa cum era moda, se adunau cei cu ideologii de împrumut, progresiste pasămite, cum ar fi cele marxiste sau mai târziu bolșevice. Si aşa ziarele ce apăreau în ilegalitate la Botoșani, părinții vestitului „Clopotul”, ziare „Raza”, „Horia”, „Cloșca” și „Crișan” și alte sporadic gazetărești cu sediul pe Strada Muzicanților, în apropiere, pe Blănariei lui Tudorel Copistul, grămătic de secol XVIII, care a copiat *Irodotul de la Coșula*, încredințat de un boier de prin Vaslui, fac profilul unei tradiții perdante a presei locale. În timp ce presa culturală, cu profil de magazin, se pierde în diverse titluri care, nici ele, nu au avut viață prea lungă, și nici nu au lăsat urme serioase în istoria locului, cum, să zicem, a lăsat celebra revistă „Unu”, înființată de Sașa Pană la Dorohoi, chiar dacă a apărut doar un singur număr.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, când comuniștii au răsturnat situația la alegerile din 1947 și au schimbat regimul din-tr-unul democratic în altul totalitar de influență bolșevică, nu s-a mai pus problema aparției la Botoșani a vreunei reviste. Astă până în ianuarie 1983, când, printr-o stratagemă a lui Lucian Valea și a lui Gheorghe Jauca, a luat ființă la Botoșani revista „Caiete botoșănești”, care a apărut timp de opt ani în patru pagini în corul revistei „Ateneu” din Bacău, unde era redactor Sergiu Adam, care a găzduit curajos acest supliment realizat întrul tot la Botoșani. Din această revistă s-a născut actuala revistă „Hyperion”, care este, astfel, în al treizeci și nouălea an de apariție, fiind cea mai longevivă revistă din istoria presei culturale botoșănești. Dar înaintea revistei „Caiete botoșănești”, a apărut în cinci numere publicația culturală „Amfitrion”, editată de Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”, în perioada 1981-1983. A existat și un samizdat, „Nord”, scos în mare taină la un gheștender, pe care-l manevram eu la aceeași instituție, Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”, la care lucram.

În decembrie 1989, „Clopotul”, care în anii '70 scotea săptămânal două pagini literar-artistice de calitate, cu colaboratori prestigioși din întreaga țară, a devenit pentru un număr „Clopotul poporului”, apoi s-a transformat în „Gazeta de Botoșani”. Astă la nivel de presă cotidiană. Hebdomadare au apărut imediat: „Atitudinea”, cea mai reformatoare ca poziție în cadrul noilor schimbări, dar cu viață scurtă. Apoi cu viață și mai scurtă, „Foto-reporter”, „După Babel”, ca mai târziu să apară, cu un format mare, „Curierul de Botoșani”, cu viață scurtă, din păcate, și el, sau suplimamente ale unor publicații naționale, cum ar fi „Jurnalul de Botoșani”, acum un simulacru online, cu răfuieri personale ale redactorului șef, fără nicio miză, ori ziare regionale, cu pagini dedicate Botoșanilor, „Evenimentul de Iași” sau „Informatorul Moldovei”. Iar din 1995, mi se pare, „Monitorul de Botoșani”, cotidian consecvent, totuși inconstant în orientare, care, în realitate, a scos de pe piață celealte publicații, printre care „Gazeta de Botoșani”, care avea în componență pe mai

toți ziariștii profesioniști ai vechiului cotidian comunista „Clopotul”. Unii ziariști de la fostul oficiu și-au făcut și ei la rândul lor, când au rămas fără loc de muncă, propriul ziar: Train Apetrei, Vasile Timofciuc sau Elena Condrei, ale căror titluri nici nu le mai țin minte, atât de importante au fost în contextul istoriei recente. La acestea se poate adăuga „Gazeta creștină”, mult timp coordonată de un fost ziarist de la „Clopotul”, Radu Căjvăneanu. Mai toate publicații terne, cu suflu restrâns, trăind din publicitate sau mici afaceri electorale – rețeta cea mai consistentă în ingrediente de acest tip având-o, evident, „Monitorul de Botoșani”.

Dacă unele publicații de după 1990 au fost coordonate sau găndite de ziariști profesioniști, unii expirați, alții lehămesiți de fosta lor îndatorire de partid, orientându-se spre funcții politice sau administrative, altele, cum ar fi „Monitorul de Botoșani” sau „Jurnalul de Botoșani și Dorohoi”, au în coordonare „ziariști” proveniți din alte profesii, după metoda națională, însă ale căror profesii nu mai erau convenabile, productive, în economia de piață, orientându-se spre jurnalism, ce parea a deschide punți spre zona de influență și educatoare de veniturile babane peste noapte. Prin urmare, la această oră, în afară de „Botoșăneanul”, ziar online, care este coordonat de un jurnalist profesionist, toate celealte publicații, fie pe suport de hârtie, fie online, sunt conduse sau au în componență redațională „jurnaliști” reorientați profesional, cei mai mulți fără licențe în domeniul. Dar astă pare a fi o modă în presa din provincie, mai puțin în cea din București sau din marile orașe, unde nu poti lucra în presă dacă nu ești calificat. De aici și lipsa deontologiei profesionale în presa din provincie, implicit și în cea din Botoșani.

Îmi este și greu să enumăr acum toate ziarele pe suport electronic care apar la Botoșani, sunt destul de multe și pe același calapod. Ceea ce pot constata și faptul că unii așa-zisi jurnaliști, care s-au reorientat spre unele administrații locale, au devenit fie consilieri personali ai primarilor, ai președinților de Consiliu Județean, fie „polițiști” locali, în așa fel încât rezultatele priceperii lor de sondare în mase și influențare-manipulare se văd în rezultatele de la alegeri – mai peste tot pe unde au fost astfel de consilieri, primarii au pierdut la recentele alegeri.

Au mai existat, desigur, și alte forme de presă, tip magazin, cu apariții sporadice, fără ISSN-ul, care să le fi înregistrat cu act de naștere și existență.

Am lăsat la urmă presa culturală din Botoșani. și aici au fost după 1990 câteva publicații care au dispărut și cum au apărut, unele dorind să repună în circulație titluri de reviste renomate din perioada interbelică, altele inventive și frumos colorate, însă dispărând la fel ca libelulele de pe oglinda unui bulhac; ori, și cum se știe, o alta, revista „Luceafărul”, revistă de tradiție a Uniunii Scriitorilor din România, cu o istorie de necontestat în istoria literaturii române (an de înființare 1904), a devenit proprietate prin „patent înregistrat” sub o siglă generală la OSIM a unei societăți comerciale sau asociații culturale botoșănești, care a dus-o în derizoriu, la un nivel amatoristic jalnic, cu apariție sporadică online.

Din toată istoria presei culturale botoșănești, cea mai longevivă, aflată în al 39-lea an de apariție fără întrerupere, este revista de cultură „Hyperion”, prima revistă botoșăneană ce apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România, cu un profil cultural de reală instituție de cultură, cu mic sprijin pentru tipar de la administrația județeană prin Memorialul Ipotesti – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”. Revista „Hyperion” (asta până în decembrie anul trecut) a preluat în decembrie 1989 activitatea suplimentului literar „Caiete botoșănești”, apărut în 1982 la Botoșani, în corpul revistei „Ateneu” din Bacău, timp de 8 ani, adică 84 de numere. Atunci, în decembrie 1989, și-a schimbat numele în „Hyperion”, alternând un timp ca apariție și denumire, cu apariții săptămânale, ca supliment al „Gazetei de Botoșani”, iar apoi cu apariții trimestriale sau lunare în cumul de trei numere trimestriale, așa cum apare și în prezent. Este, astfel, o instituție recunoscută pe plan național, care face cinsti orașului și județului, însă mai puțin apreciată pe plan local, dar aici orice revistă de cultură din țară are ecou foarte redus, deși tradiția culturală a acestui loc, mereu invocată, ar trebui să atragă ca un magnet orice act cultural de marcă.



Liviu ANTOANESEI

O carte de învățătură



După cum spune vorba veche și înțeleaptă, prietenul bun la nevoie se cunoaște. Mi-a confirmat-o recent Mircea Gheorghe, prozatorul și eseistul bucureștean stabilit acum aproape treizeci de ani în Canada, de unde însă ne trimite ba un roman, ba o carte de povestiri, ba una de eseuri. Acum ceva vreme, când mă plângem de starea de atunci – acum se mai ameliorează – a vederii mele, care mă adusese în imposibilitatea de a mai citi fără lupă cărti tipărite, mi-a făcut o sugestie extrem de bună – să-mi procur cărțile în format pdf și cu ajutorul unui program pe care mi l-a indicat, *The Calibre*, să le transform în epub. Așa am făcut și am constată că eu, fanul cărților pe hârtie, risc să mă îndrăgostesc de noua manieră de lectură. Și pe bună dreptate, am trecut pagina electronică pe fond negru, literele apar scrise cu un alb-gălbui și le pot mări după dorință, am ajuns să pot citi și fără ochelari, ceea ce nu s-a mai întâmplat în ultimii vreo zece ani.

Odată acomodat cu noua manieră de lectură, mi-am spus că, la prietenie, se răspunde tot cu prietenie, așa că prima carte citită așa a fost *Bucurile și capcanele lecturii* (Idea Europeană, 2020), da, o carte de Mircea Gheorghe, pe care o aveam, în format pdf de câteva luni. Pe vremea aceea însă, pentru că altele erau condițiile oculare, mă găndeam să-mi procur un exemplar pe hârtie. Bun, am citit-o acum electronic și n-am simțit nicio pierdere! De altfel, ca și autorul acestei fermecătoare cărți, și eu cred că suportul pe care este așezată o carte este indiferent, tot carte este și săpată în piatră, scrijelită pe plăcuțe de argilă arsă, desenată pe piei de animale, pe papirus, tipărită pe hârtie sau cu pixeli în spațiul virtual. În fapt, cartea de hârtie e recentă și acoperă o foarte mică parte din istoria universală a cărților.

Această carte, repet „de învățătură”, o minunată carte de învățătură a lecturii, este alcătuită din mici capitoale, care pot fi publicate și citite și ca eseuri independente, tratând despre istoria cărții, avantajele și bucuriile pe care le provoacă lectura acestora, în general recunoscute de toată lumea, dar și despre primejdile acestora, despre care se vorbește mai parcimonios. Mai tratează și despre relația autor-cititor prin mijlocirea cărții, despre cea dintre cuvânt și imagine etc. Cum spuneam, capitoalele pot fi citite și ca eseuri separate, dar ar fi păcat, pentru că abia întregul, cu multiplele sale fațete care construiesc un poliedru, este extrem de pasionant. Sigur este o carte scrisă de un erudit, nici nu e de mirare la un autor care aproape toată viață acțivă a fost în slujba bibliotecilor, în țară și în Canada, în biblioteci publice și private. Tocmai de aceea, un mare merit al său este că erudiția e naturală și neostentativă, nu urmărește să epateze pe cei mai puțin culți, ci doar să sublinieze, să accentueze propriile sale afirmații, teze, concluzii.

Intr-unul din mesajele schimbate pe când mă iniția în programul acela de convertire, Mircea Gheorghe ținea să mă avertizeze: „În să-ți atrag atenția că nu fac parte din categoria căreia se adresează o carte de felul acesta. M-am gândit la tineri și, mai ales, la tinerii inteligenți, curioși, dependenți de lumea gadgeturilor de aici, dar care nu-și dau seamă că ele fac parte dintr-o tradiție, o continuu”. Vreau să-l asigur pe Mircea că preventirea lui nu are întărit în ce mă privește. Mai cred că tocmai cititorii mai experimentați, așa ca mine, se vor bucura cel mai mult de această carte, o vor savura cu delicii infinit mai mari decât cei mai slabii la lectură! Pe de altă parte, sunt convins că, dacă aceștia vor citi carteia lui Mircea Gheorghe, au sansă să devină niște cititori pasionați, ceea ce înseamnă că autorul și-a atins scopul, și-a urmat cum se cuvine intenția auctorială!

Îi mulțumesc autorului pentru această carte, dar și pentru gândul bun de a mă înzestră cu instrumentul necesar lecturii, în aceste vremuri mai puțin prietenoase cu mine decât altele, care sper să se reintoarcă grabnic!

Aprilie 2021, în Iași

Gabriela Adameșteanu și „literatura feminină” (II)



Prozatoarea „confiscată” vreme de 13 ani, într-o perioadă „foarte aglomerată”, la revista 22, plecase, mental, din literatură, cum se confesa în Anii romantici. Vechea abulie, „sașiu de literatură” s-au convertit în energie investită; în fine, apăruse cauza! Ca urgență (istorică și istorică), frisonând și polarizând nația, ideea inedită a libertății presei a împins-o spre jurnalism, odată cu Marea Schimbare. A făcut-o din speranță, nu din disperare; nu era bună pentru emigrare, nu avea vocație de editor, nu se putea desprinde de „nebunia de acasă”. A părăsit o profesiune a singurătății, ignorând, aflăm, sfatul lui Z. Ornea, pentru a îmbrățișa managementul de presă, scufundându-se, fără experiență de „șefă”, în agitata viață politică, gustând spectacolul vitezist al evenimentelor, macerând atâtea iluzii. O activitate cronoagă, ocupată fiind cu salarii, difuzare, conflicte de presă, procese etc. Plus maniheismul furibund al acelor ani. Slujind ideea de schimbare, acaparată de publicistica angajată, Gabriela Adameșteanu revizitează, în Anii romantici, propriu-i trecut recent și produce un onest documentar beletrizat. Sunt, de fapt, sublinia Carmen Mușat, „două narăriuni la fel de puternice” acolo, adunând „amintiri și gânduri”. Pe de o parte, stagiul la Iowa University, la invitația IWP (rezidența literară Mayflower), pe unde s-au mai perindat scriitorii români, pe de altă parte, convulsile „anilor de balans” ai României postdecembriste, cerând implicare, activism civic și, din punct de vedere, și radicalism simplificator. Or, „fictiunea mea”, căzând în timp, interoghează memoria și intervine corectiv, cu grijă nuanțări. Trecutul este evaluat și asumat cu sinceritate. Detașată, Gabriela Adameșteanu depune mărturie, refuzând viziunile în alb / negru. Ordinea e, firește, subiectivă, de la povestea Adameștilor la excursul anamnetic al propriului accident maramureșean (1991), văzut „ca experiență”, înregistrând, într-o vreme care mutase, regretabil, polarizarea „din politică în cultură”, bătăliile ideologice, învolburând frontul scriitoricesc. Dar scriitoarea, sub presiunea provizoratului, prinde atmosfera epocii, nu anecdoticul ei cancanier; cu evocări, ezitări, oscilații, frustrări, inconstanțe, goluri, într-o ramificație bogată, identificând stimulii declanșatori, dar și pragurile, acele „falii de trece”, cum s-a observat. Greu de găsit un adevarător al anilor romantici, va conchide Gabriela Adameșteanu, slalomând printre entuziasme, indignări, deziluzii. Si încercând / reușind să înțeleagă și să nuanceze / să relativizeze, părăsind etichetologia, „ebrietatea libertății” și logica de front, cu atâtea inutile acuze și violențe. Un volum autobiografic, până la urmă, prozatoarea traversând două epoci, fie în chip de memorialistă, fie ca analistă „la rece”, sănănd reflexiv puțeria de întâmplări. O carte a împăcării, putem zice, cu sine, în primul rând, refuzându-și „visări inutile”. Astfel, s-a regăsit, revenind la masa de scris; or, gazetarul, prins de „beție imaginativă”, răvnise independența într-o lume liberă. După momentul rupturii, cele două identități, aparent învățibile, oricum concurențiale, au acceptat pacificarea, printr-un spectaculos come-back, prozatoarea regăsind „ambiguitatea sceptică și consolatoare a literaturii”. Deși cu dosar „încărcat”, nimerise, șovăind, în viață editorială (lector la Editura Politică, la Departamentul de Dictionare Encyclopédie, post pe care, totuși, nu și-a permis să-l refuse și, din 1985, la Cartea Românească). Prilej de a discuta, din perspectiva fostului editor, despre cărțile „cu probleme”, despre riscurile asumate, despre rezistența prin cultură, ca subterfugiu împins, de unii, „la marginea imposturii” sau despre „conexiunile” în străinătate. O face fără autoglorificări, evidențind schizofrenia editorială, ca autor cenzurat, și, totodată, „complice” cu cenzura, ea însăși capricioasă, fluctuantă, dispusă la negocieri, alternând deschiderile cu perioadele de îngheț, strângând „surubul” ideologic. Reducând în memorie strategemele salvatoare: câte o prefăță-scut, jocul intervențiilor, smulgerea unui aviz prin intrarea la „foruri”, tratativele stresante și tergiversările; sau, inevitabil, sănătunile, uneori „plătind” doar editorii: cauzal, celebru, al Antologiei lui N. Manolescu (1968), pentru care au fost debarcăți Ion Bănuță, parașutat la Albina și M. Șora.

Obsesia politică, un volum de interviuri (Clavis, 1995), a urmărit-o însă. Ca dovadă, Întâlnirea (2003, 2007), inițial navelă, expediat de N. Manolescu ca „roman rata”, pună în discuție condiția exilatului, lungă vreme o temă interzisă. Roman-experiment, reluat, rescris, cu accente textualiste în prima variantă, repudiate („nu mi se potrivea”, se explică autoarea), pornește de la o idee „vândută” de Mihai Botez și nu este, sublinia Gabriela Adameșteanu, povestea unchiului Dinu, desărat, marele arheolog italian. Tras deja în cinci ediții (cea definitivă, în 2013, la Polirom), romanul dezvăluie, prin incursiuni în trecut, adâncind condiția exilatului,

societatea românească prin „ricoșeu”: cu replicile tăioase ale Cristei, numind un „tărâm sălbatic” al oamenilor de Dincolo și identitatea reinventată a transfugului Traian Manu, universitar constățând că „boala grea să nu mai știi cine ești”. Ai lui nu-l recunoști și, balansând coșmarul și uitare (simbolistica oglinzilor acoperite), romanul nărează, cu înnoiri compozitionale, de strategie narativă, semnalate de Carmen Mușat, mizând pe structura poematică, o serie de întâlniri ratate, confirmând sanctiunea soției: doar „în mintea ta” s-ar mai păstra relicvele acelor vremuri, topind, în istorii contrastante, vise și amintiri. S-a spus că Traian Manu ar fi un Ulise, cu „mentalitate de ostace”, ideea lui Eliade modelând epica (cf. Cezar Gheorghe). Tradus în SUA (*The Encounter*), a iscat comentarii în *The Irish Times*, Eileen Battersby notând că acest fragmentarism (controlat) impune „imaginea oglinzilor sparte”. Să observăm, în treacăt, că interesul pentru traduceri a apărut tardiv, ca „impuls întârziat” în cariera Gabrielei Adameșteanu, dar prozatoarea are parte de succese importante, dovedind, iarăși paradoxal, că, în poftida aparențelor, știe să-și gospodăreasă opera. Oricum, interesul pentru lumea exilului, văzut de Matei Călinescu, fie o „artă”, fie o „altă formă de sinucidere”, promitea explorări viitoare. Cu acea acuitate senzorială proprie Gabrielei Adameșteanu, marca exilului, ca experiență traumatică, achitând prețul duplicității rămânește un filon de cercetat. Ceea ce va dovedi Fontana di Trevi (2018), întregind un proiect epic.

Si el fragmentarizat, Provizorat, deși continua Drumul egal al fiecărei zile, rămâne cel mai vechi proiect romanesc. Ne reîntâlnim cu Letiția Branea, vulnerabilă, timidă, „adorabilă”, păstrând un aer de năuceală, acum căsătorită cu universitarul Petru, un soț absent, abuziv, violent, afișând o indiferență ocrotitoare, marcat de o vizibilă înstrăinare. Totuși, „rece și calculată” în ochii lui Petru, blocat, prin „dosarul cu pete” al Letiției, în postul de lector. „O familie de beleă,”

lat și de figuri reale (precum Dumitru Popescu, „un lup Tânăr, arrogant și periculos”), cu infuzie de stagiari-tehnocrati, se desfășoară războiul (Titus Marga vs Eleonora Oprea), „funcționează” cupluri clandestine (Letiția / Sorin, de pildă), gustând bucurii efemere, false, sub tirania provizoratului. Ca stratég secretos, „intoxicat cu aburii politicii”, oferindu-i, pe ton profesional, lecții de istorie în pat, Sorin îi pare Letiției ba „cel mai interesant bărbat din instituție”, carierist, educat de nou regim, ba un „geamăn misterios”, singurul sprijin într-o lume străină, înlocuitor de preot, de terapeut, de familie, lăsând impresia de viață intensă. Dragostea lor adulterină, căutând „lăcomia trupurilor disperate și singurătatea fiecăruia”, are drept liant anxietatea, mașinăria infernală a duplicității, Letiția „alegând” amintirile convenabile, fără a ști care este Sorin „cel adevărat”. Rămâne scrisul, ca șansă de a rezista într-o lume ostilă, îmbogățindu-i viață. Chinul reciproc de acasă, anunțând sfârșitul marijului (toxic) cu un soț fugă, cu un Sorin amânând gesturile decisive o pun pe Letiția „în fața falimentului”: pierdere încrederii. Colectivând istorii secrete (cunoscuțe), bine construit, Provizorat dovedește calitățile de observator (social) ale Gabrielei Adameșteanu și, cu deosebire, percepția corporalității (viață interioară). Sanda Cordos avea dreptate: romanul „remarcabil”, este, până la urmă, biografia unui sentiment, „taina erotică”, în haloul ambiguității, incertitudinii, anonimizării etc. devenind un secret politic, „plutitoarea” Lety scufundându-se – protector – într-o viață provizorie, prelungită indefinitely. O continuare romanescă părea inevitabilă. Ca document social (parțial), fotografiind România ceausistă a anilor '70, Provizorat-ul, „mereu amânat”, confirmă, pe de o parte, negraba prozatoarei (față de atâtia industriașii) și, pe de altă parte, potențialul Letiției (ca personaj), încarnând, printr-o autoscopie nemilosă, teama de eșec și irosire. Prima Letiție, fără legătură cu Laetiția Adameșteanu, preciza ferm autoarea (invocând verișoara „prezentă frecvent în mintea ei”), purtă o vină neînțeleasă („formă gelatinăsoare și frică”), întreținută de bubele ereditare; cum Vica Delcă, „epuizată”, și-a încheiat misiunea, aveam motive să credem că povestea Letiției, cândva doar „virtual problematică”, va continua...

Roman-concluzie, Fontana di Trevi, deși părelnic autonom la lectură, ne prilejuiește o reîntâlnire (recapitulativă) cu Letiția Branea, venind „de afară” („babă din diaspora”), nepuțând uita trecutul traumatizant (episodul avortului, spaima, deruta, marginalizarea, depresia, urmând a se descurca singură după evadarea lui Petru în Occident). Acum, altă persoană, rece, calculată, bătrâna doamnă de la Neuilly, emigrată de trei decenii, nu se poate elibera de „memoria pământului” și își oferă dese reveniri în țară, sub pretextul recuperării unei moșteniri „grase” a fraților Branea, cărora le-a dus „în cără” păcatele. Si a unei recidive românesti. Kinetoterapeut în „a două viață”, alături de un soț handicapă, cărcotaș, sceptic, colțos la bătrânețe, trecut pe la „Europa liberă”, Lety, om „liber”, incapabil de a se desprinde de proprietatea trecut, acuzând o săcăitoare mal du pays, ea, fosta scriitoare, este marele personaj al trilogiei, dorind să afle, în eternul ei provizorat, ce-a trăit cu adevărat. Cu o iubire „toxică”, Sorin oferindu-i doar „o singurătate învinșă căteva ceasuri”, cu o viață ascunsă și un soț transfigur, surghiunită la Depozitul de carte, va părăsi țara. Desele reîntoarceri (după Revoluție), cu protagoniști gravitând în jurul ei, îi îngăduie Gabrielei Adameșteanu, cu deosebire, incursiuni în istoria recentă, fără a părăsi acuitatea analizei pe tema femininității, adevărate pagini clinice privind suferințele trupului: de la Frau Poldi, ruinată de bătrânețe la ambițioasa Claudia, cu dor de ducă, vânând burse în era „globalizaților” (alt provizorat), răpusă de un cancer. Reconstituind destine (cazul Morarilor, oameni temători, implicați în Forumul Civic), cu atâtea vieți implete, pendulând între marea Istorie (marasm politic), și „istoria” privată, cu ale ei dileme etice, împăcând trecutul cu prezentul, acceptându-l prin repetate retrageri, Lety privește cu aceeași incertitudine viitorul; adică „rezerva de bătrânețe”. Ca roman al memoriei, cum nota Bogdan Crețu, Fontana di Trevi se așează temeinic în siajul obsesiilor prozatoarei, „în acord” cu întreaga operă.

Întâmpinată cu atenție prietenosă la start, devenind un nume prestigios, chiar supralicitat, după Marian Popa, scriitoare populară, tradusă masiv, Gabriela Adameșteanu a ținut în circulație numele familiei, satisfăcând o veche „obsesie grandomană”. Deslușim aici, cu toată autoironia, o notă orgolioasă, îndreptățită, în fond. Ca și vrerea de a scrie „ca un bărbat”, refuzând gheto-ul sexului (prizonierat condiției feminine, cum scria, la debut, Nicolae Manolescu), în care Gabriela Adameșteanu, cea care nu voie „a fi scriitoare”, vede adevăratul test valoric.



constată Petru Arcan, lucrând la teza și respectând, grijuilu, „regula calendarului”, pentru a nu risca o nedorită sarcină a „trupului trădător”; dar cu umbra celeilalte (Manuela, o „artistă a bagajelor”, exilată). Personaj captivant, Letiția, ca eroină autofictională (cf. Dan Cristea), duce, însă, o viață dublă. Are o relație provizorie cu Sorin, un puști carierist, un adolescent întârziat, tandru și grăbit, poposind în sordida garsonieră a burlacului Florinel; este, în ochii lui Sorin, „o făptură aeriană”, lunatică, acuzând teama de sarcină; are, în plus, „fumuri de autoare” și visuri literare, pătrunzând – cătănră speranță (Letiția Arcașu) – în „șerpăria lumii literare”, amenințând loja tinerei generații. Dar Letiția, trăind sub semnul improvizării, „plutind”, nu știe ce vrea, speră ca lucrurile „să se rezolve de la sine”. Cu obsesia dosarului prost, cu acel caiet ascuns (sub saltea) – veritabil confesor, reticentă, cu silă de minciuni, păstrează această „prietenie ambiguă” cu Sorin Olaru, un „dalmătian” pasionat de politică. Reducitiv, s-a spus că Provizorat ar dezbaté, pe un fundal istoric eclipsat, tematica feminină a adulterului. Romanul, interesat și de tema legionară, aduce, pe axa adulterului în comunism, în notații sarcastice, un peisaj invadat de cenușă, acuzând golul, lipsa de sens, dar și universul apăsător al Clădirii (locul de muncă al celor doi) ca un câmp de luptă, pentru putere și influență, adevărat „război civil” în instituție. Proiectul Tratatului exhaustiv al României, „o encyclopédie primejdioasă”, în ochii lui Harry Fischer-cărturarul, trimis la Foruri, o ţine pe Norica „pe jar”: o „epopee culturală”, cu erori ideologice, topit, în timp ce zvonurile restructurării permanentizează nesiguranța în Clădire (Casa Scânteii, evident).

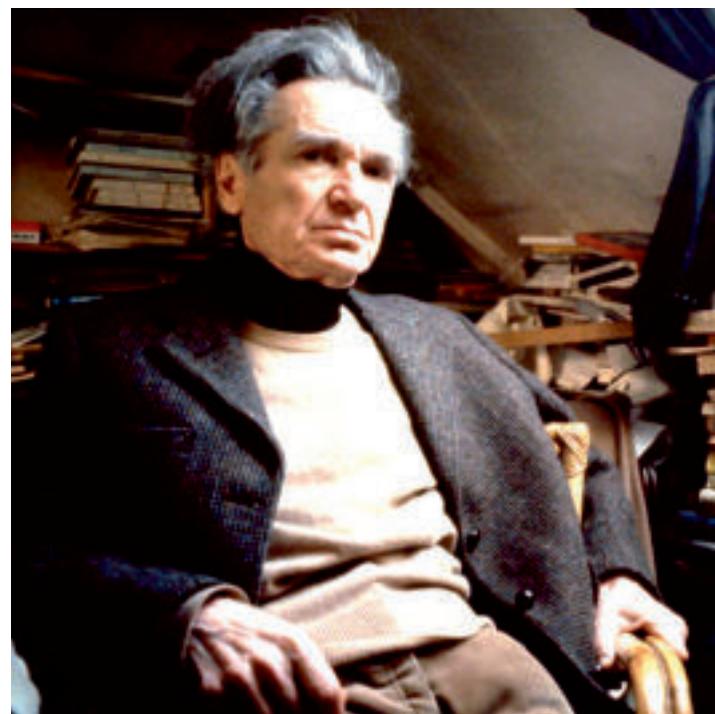
Căpitänul în civil Vistig, în pragul pensiei, speră în relansarea carierei în timp ce un „cameleon stalinist”, marele protector, Paul Lucaci / Pașenka va fi, în fine, marginalizat. Ca și vechiul cadrist Vitea Gallocik. În acest climat, popu-



Cioran

Bibliile nihilismului sau Filosoful de la capătul frânghei

Considerat astăzi unul dintre marii filosofi ai nihilismului, dintre marii esești al secolului douăzeci, un mare stilist și unul dintre cei mai importanți gânditori ai modernității, Emil Cioran a pornit încă de la început, asemenea lui Flaubert, împotriva locului comun. Dacă cel dintâi a avut geniala idee de a strângă toate locurile comune într-un „Dicționar de idei primite de-a gata”, Cioran are o revoltă funciară, detectabilă în fiecare rând scris, în fața a tot ceea ce e loc comun. Gândire cu adevărat modernă, Cioran dezice modul de gândire liniar cu care ne obișnuiseră un Seneca, Montesquieu, un Montaigne sau chiar Gide. Acționând *à rebours* (e ușor de observat că și-a făcut o tehnică din acest „în răspăr”), el este mereu pe picior de război cu sine, cu lumea și ideile. Astfel, pe acest socratic dezabuzat și atroce, apostol al unui nihilism agresiv care încearcă să pună lucrurile la punct, nu și-l închipui decât mergând pe dunga prăpastiei. Amăgire, amărciune, disperare, totul în interiorul unui fast stilistic original care dă un farmec aparte filosofiei sale lirice, apărută în plină epocă de cinism.



În *Schimbarea la față a României* (1936), Emil Cioran spunea despre Eminescu: „Suntem prea obligați față de geniul lui și față de tulburarea pe care ne-a vărsat-o în suflet. Ce a căutat pe aici acel pe care și un Buddha ar fi gelos?” Prin urmare, și pentru filosoful Cioran, Mihai Eminescu este modelul în absolut de gândire?! Să nu ignorăm în acest sens o surprizătoare frază dintr-o scrisoare trimisă fratelui său Aurel Cioran și datată 24 martie 1975: „... într-un anume sens eu descind din *Rugăciunea unui dac*, al cărei ton violent, rostit ca un blestem și nu ca o iertare, mi-a plăcut întotdeauna”. Aceste cuvinte. Si altele! Când Emil Cioran a spus, în 1990, „Eminescu este sursa României. România poate să facă toate proștiile și Eminescu le compensează”, m-am liniștit. Spiritul românismului, cel profund, nu cel exhibiționist și ludic al unor Tristan Tzara, Braun, Roll sau Gherasim Luca, suprarealiști, privitorii deasupra, era în buna sa regulă: a unui determinism specific românesc. Cioran nu este un sistem filosofic (după Hegel se pare că nu mai sunt la modă sisteme!), este un stil și un ton inconfundabil.

Primit cu reticențe la început în Franță, Cioran este astăzi tradus aproape în toate limbile Europei, studenții îl citează și-i poartă cărțile în buzunar ca pe biblia ale modernității. *Syllogismes de l'amertume, Histoire et utopie, La tentation d'exister, La chute dans le temps, De l'inconvenient d'être né, Exercices d'admiration* sunt cărți ale amărciunii, disperării și inconveniențelor de-a exista, scrise de cel pe care l-am numit în mai multe rânduri *filosoful de la capătul frânghei*.

În ultimii ani de viață, Cioran a ieșit din claustrarea sa de călugăr benedictin sau budhist, a acordat interviuri, a apărut la televiziune. Grea povară trebuie să fi fost gloria pentru un astfel de om născut cu vocația singurății. Si, parafrazând ceea ce însuși spunea evocându-l pe Borges în *Exercices d'admiration*, spun și eu că mă simt stingherit să vorbesc despre românul Cioran (împrumutat de noi culturii franceze), acum, când îl sărbătoresc până și universitatele.



„Generația în pulbere”

(însă pulberea de aur era...)*

Despre gruparea de la *Criterion* – spuma și crea scriitorimii și intelectualității interbelice – „istețul” Zaharia Stancu s-a exprimat ca despre o generație „în pulbere”, spulberată. E drept că o bună parte din ea (cea care conține nume mari: Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, Petru Comarnescu) a fost spulberată, într-un fel sau altul, de vântul istoriei: exil, închisoare, moarte... Cu toate astea – după spusele profesorului Petru Ursache – vorbim despre „o generație devenită, cu vremea și deasupra vremii (s.n.) asemenea unei *pulberi de aur*. Este adevărat, a fost împrăștiată *náprasnic* (cuvânt slav) în toate zările, fără a fi și învinsă” (p.129). Cartea în discuție – care se bucură de-o prefată a Magdei Ursache și o postfață semnată de Lucia Negoită – este cea de-a zecea din seria ETNO, deschisă special pentru Petru Ursache de editura Eikon, care și-a propus să editeze operele complete ale Profesorului ieșean. Are patru capitole: I. Repere absolute, II. Pulberea de aur, III. Basilica-Biserica și IV. Terra – țară – țaran.

Ceata lui „Creangă”...

...Se intitulează unul din subcapitolele Reperelor absolute. Si care este aceasta, se știe de toată lumea (intrebă, orice elev din vremea mea ar fi turuit nestăvilit: Eminescu – Creangă – Caragiale – Slavici!). Prima parte a capitolului I se ocupă de reperul absolut Eminescu, Totdeauna Eminescu (subcapitol). După *Doina și iar Doina*, mai întâlnim în cuprins Starea chentotică a geniului, Ficțiuni thanatice la Eminescu. În continuare, Profesorul se ocupă de „Nepoții lui Gramă” – „galaxia Gramă” –, detractorii lui Eminescu, care au urmași în contemporaneitate. „Eram elev intern la Liceul Național din Iași - și începe pledoaria pentru eminesciana *Doina* Petru Ursache - în 1948...” Era pe vremea când România se mai scria cu î din i, la recomandarea lui Al. Graur. Vremea când „În Europa, fericirea începe la Viena”, cum afirmă Cioran. „Doină, doină cântec dulce” – *Doina* lui Eminescu: „De la Nistru până la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-s-a” – reprezentă „cea mai categorică evanghelie politică a românismului”, cum zis-a *naționalistul* Goga.

Iată apoi, tot din primul capitol, câteva Pretexte pentru evocarea lui Creangă. Numit de unii „scriitor popular” (Savin Bratu), de alții „inegalabilul Creangă”, marele nostru povestitor face parte din „Ceata genială a celor trei ostași ai limbii române” (P.U. - p.115). Dar tot în *ceată* se mai includ și cititorii lui fideli, critici, cercetători sau pur și simplu degustători de literatură cu mare farmec.

Manifestul crinului alb. Noul barbar

„Seriile de conferințe desfășurate la sala Dalle – București de către membrii grupării *Criterion* au provocat serioase frisoane și chiar seisme în cugetarea vremii” (p.128). Aceștia „începeau să intre în legendă, nu să coboare în pulbere” (p.138: aşadar *o urcare*, iar nu o coborâre). Profesorul Ursache analizează cu aplicație și aplomb „gardismul” lui Eliade, în balanță cu celelalte aderări ale criterioniștilor. Vine cu dovezi din presa vremii, cum că numele lui Eliade nu apare pe vreo adeziune și nici semnătura lui în presa gardistă, sau în cele numite „cărutele” (reviste românești din Diaspora). O carte dreaptă pentru Eliade (- subtitlu, cap. II) este: Gabriel Stănescu, Mircea Eliade. *Odiscea omului modern în drum spre Itaca*, apărută în 2009, cu o prefată de un alt eliadist devotat, Mircea Handoca. Scriptele dovedesc că Eliade a manifestat în tinerețe doar o vagă simpatie cu fondul etnic-religios (ortodoxist) al Legiunii și s-a dezis categoric de ex-

cerbările ei criminale de mai târziu.

În continuare, Profesorul se ocupă de acel **nu** categoric, afirmat de Ionescu printre-o carte de „scandal” (trezitoare de conștiințe) în epocă. Si de Emil Cioran printre-o atitudine etern „negativistă” = sceptică. Prin aproape toate cărțile sale, locatarul mansardei din rue d’Odeon se transformă în scepticul de serviciu al literaturii filosofice (mai târziu se va vorbi despre „scepticul măntuit”). „A te elibera”, în accepțione nietzscheano-cioraniană, însemană a te scutura de creștinismul văzut ca o „morală a sclavilor”; de orice subordonare față de Autoritate. Profesorul Ursache abordează două „căderi”: cioraniana *Cădere în timp* și „cădere în materie” (R. Guénón); ar mai fi *Cădere în lume*, romanul lui C-tin Țoiu, care nu este străin de celealte două, ba chiar se pretează unei abordări politico-filosofice, privind comunismul vs. legionarism.

Petru Ursache spune despre Cioran că „singulariticul din Paris și printre filosofi era convins că orice nume venerat în istorie sfărșește prin a fi atins de *trauma morală* a „căderii în timp” (p.139). La pagina 142 a cărții, P.U. tratează despre articolul scandalos de edificator – „de netă atitudine” față de excesele Mișcării - al lui Eliade (*Noul barbar*), și care vorbește prin însuși titlul său. Articol pentru care nu l-au iertat, ci l-au „taxat”, atât comuniștii din țară, cât și legionarii aflați cu el în exil. Iată că, din Eden, omul se trezește direct în cloaca timpului, fără a mai putea conștientiza ce se întâmplă cu el. Iar atunci, căzut în groapă, singura salvare la care mai putea spera era una din(spre) exterior: intervenția lui Cristos la crucea Golgotei.

Basilica-Biserica. Cuvântul „țăran” vine de la țară...

S-a spus despre ortodoxia națională că este o insulă de latinitate într-o mare slavă. În ultimele două capitole ale cărții (Basilica-biserică și Terra – țară – țăran), etnologul antropolog Petru Ursache tratează subiecte precum: Chipul antropologic al ființei, Comportamentul religios, Semnele vremii, Iov – povara suferinței asumate (la origine, postfață unei cărți de R.V.G.). Iar din ultimul capitol: Istorie și etnoistorie, Iorga-Sadoveanu-Basarabia, O cruce de basarabean, România despre ei însiși. Unele idei – spre exemplu: adevărul de credință, alétheia; triada geniu – erou – sfânt – sunt (p)reluate din altă capodoperă a autorului, *Micul tratat de estetică teologică*. În acest context, P.U. face și căte-o afirmație îndrăzneață din punctul de vedere al teologului – de felul: „Nu mai contează, ca factor de decizie, pentru cedincios-necredincios dacă „la început a fost *cuvântul*”, sau ficțiunea, legenda. Adevărul de credință a câștigat teren la modul absolut întrucât rostul său, al dumnezeirii de fapt, este să-l înalțe pe om” (p.210).

Dar „omul este îndemnat să se autocunoască cercetându-L pe Dumnezeu ca Persoană”. Prin toate aceste aspecte abordate (și multe altele, pe care această întâmpinare succintă n-a reușit să le prindă), cartea Profesorului Ursache este un pariu câștigat și o *pledioarie pentru neutitate*: „neuitarea valorilor perene”, cum spune Magda Ursache în postfață intitulată „Petru Ursache – Un cărturar strălucit, un respectat magistru” semnalează cititorului această „luminoasă efigie” care înseamnă pentru *cultura română* omul ei bun... Întâmpinarea Luciei Negoită, pe urmele luminoase lăsate de P.U. (datată iulie 2020) se vrea a fi și o comemorare la săpte ani de la plecare în veșnicie a Profesorului Petru Ursache (15 mai 1931 – 7 august 2013).

*Petru Ursache, *Pulberea de aur*, Eikon, 2020 (seria Etno)



Oameni din apă

Am aflat, în „Jurnal israelian” Nr. 33, 2021, un poem magnific de Șerban Foarță, intitulat *Om-de-Apă*. Mâhnit „că nu-și poate forma / păstra-o, asta e enormă/ rușine a Omului de-Apă”; acest soi de om se lamenteaază, ce-i drept, dar ia forma vasului în care e turnat.

Nu vreau să mă supun acestei politici/mișcări sau ce-o fi ea, *Cancel Culture*. S-a mai dărămat o dată statuia lui Maiorescu. În studenția mea, zâcea pe strada Sărărie, în curtea lui Ioan Nădejde, propovăduitor al socialismului și ateismului, care scotea vreo patru cărți, între 1881 și 1884, să se tot întrebe: *Este sau nu este Dumnezeu?* Statuia a fost apoi topită și din bronzul ei s-au făcut clante rectorale. O prăvălire iarăși de statui? Îl prăvălim pe Kogălniceanu pentru că nu ne mai place direcția sa, a *Daciei literare*, dar și pentru că omul din Cogălnicul Basarabiei arată, din fața Universității „Cuza”, direcția: peste Prut. Îl prăvălim și pe Xenopol? După „cotitura” din 1944, a fost decapitat bustul lui Goga din rotonda Cișmigiu. Da, decapitat.+ La Iași, recentuș, doamna parlamentar Chichirău a făcut zarvă privind bustul de pe Copou al „poetului părtimiri noastre”. Motivul? A fost înmormântat cu o svastică pe scriuri, ca și cum Goga ar fi desenat-o cu mâna lui. Altă censored, cu mult mai chichirea, a arborat un tricou cu chipul Anei Pauker.

Da, știu că n-a putut fi aplicat Punctul 8 de la Timișoara, că membrii de vâră PCR n-au fost lustrați (cazul Ion Iliescu), dar de ce urmășii celor care au rezistat ocupării sovietice (cu arma în mână sau prin cuvântul scris) să fie discriminati iarăși și iarăși? Mă întreb și eu, ca Ioan Roșca (într-un dialog cu Dan Culcer), de ce „se incriminează aprecierea unor oameni care au acționat într-o perioadă în care era firesc să aperi interesele neamului tău”? Cât despre *equality of opportunity* pentru fișii de detinuți politici și pentru fișii de activiști, poveste!

Centrul INSHREW, prin vocea domnului Florian, ne culpabilizează ca barbari și criminali ciclic; ne vede rasiști, fasciști, măncători de co-etiști. Cine nu-i docil, cine nu se lasă turnat în vasul Wiesenthal ca om-de-apă, cine nu-i intimidat de acuzele nedrepte, plătește iarăși nesupunerea, ca Octav Bjoza, în timp ce „profesorul” Brucan, anapaukeristul, a ieșit din spuma revoluției pur și simplu.

Horthy a murit în Portugalia, la 90 de ani. A fost reabilitat de unguri. Albert Wass e nume de stradă, iar criminalul ungur deține și bust într-un parc bucureștean, zice presa încă liberă. Șeful INSHREW are ce are cu bustul lui Mircea Vulcănescu, dar și cu Valeriu Gafencu, cel mai profund uman teolog al nostru. De ce deranjează Socratele nostru, Tuțea? Aici s-a ajuns, dacă într-un manual de istorie era „consacrată” Esca. Alternativă la Ana Ipătescu numărul 3? Sprințara Gianina Corondan, domnișoara Meteo, călca harta României în piciorușe. „Dame civice”, aşa cum le spune istoricul Mircea Dogaru, n-au tată, n-au mamă (sau n-au părinte 1 și părinte 2), când se vorbește despre etnie, religie, tradiție. Taie vorba interlocutorilor, căt se poate de gureșe și de decise: „Nu discutăm aspectul astăzi, nu, nu, nu...” Ar fi „atitudine conservator-reactionară”; or, noua „canonicitate” nu-i mai suportă pe tradiționaliști, demonizați ca „retrograzi extremiști”, două sintagme reimpuse în mass media.

Ești xenofob dacă te aperi de „musafiri” nepoțitii? Dacă vorbești despre retrocedări și despăgubiri cu acte false de proprietate? Proprietatea e sfântă doar pentru unii, a unora? Români au rămas agresori în Războiul al Doilea Mondial; rezistența națională e considerată greșită, inutilă, aberantă. Cât pe ce să învețe copiii de școală balada lui *Lazăr de la Rusca*, „eroul” securist al lui Dan Desliu.

Virusi vechi și noi fac ravagii, cel mai rezistent fiind virusul neomarxist. Știri rele, alarmante, de neînțeles: apar ca ciupercile alte statui Marx, Engels, Marx și Engels, Stalin... *Hinc illae lacrimae!*, sună o latin phraze. De aici alte lacrimi!

De 30 de ani încoace, se tot face istoria prătie că să iasă argumente politice. Se deformă imaginea poporului român, prigonitor de maghiari în frunte cu pastorul Tókes Laszlo deportat. Chit că a ajuns europarlamentar al românilor și că se pronunță contra lor.

În acel martie '90, la Tg. Mureș, românii culegeau bolovanii care-i pocneau, ca să fie înarmați cu ceva. Revăd scenă: 10-15 maturi cu furci alergau după un băietan: „Prindeți-l, e român!” Și-mi amintesc ofțatul de ușurare al Anei Blandiana, după ce bietul Cofariu, bătut cu cruzime, a fost declarat ungur de presa internațională: Bine că-i român, nu ungur! E ce mi-am spus și eu după ce am aflat că individul care a scris mărșav actriței Maia Morgenstern, amenințând-o cu moartea, este evreu, cum precizează o parte a presei. Român sau evreu, ce-o fi, sigur este că-i bolnav psihic. Antisemitismul - o repet - e boală psihică.

În Israel funcționează Anti-Difamation League; în Anglia, legea contra defaimării țării. La noi, MCA: Centrul

pentru Monitorizarea și Combaterea Antisemitismului. Pe de altă parte, e musai să ai revelația tembelismului românesc și să afirmi: „La ce să te aștepți de la pedigree-ul românilor?” Ba chiar apare un ONG, tinta sa fiind „Fără români la conducerea țării.” Care țară? România cumva?

Când scriitorul Sorin Lavric (care nu-i om-de-apă) evocă în Parlament figuri legendare ale rezistenței armate anti-comuniste, e amendat, cu mânie corect politică, pentru că *se abate* (verb proleptic) de la linie. Istoricul Marius Oprea (nici el om-de-apă) afirmă despre frații Muraru, Alexandru și Andrei, care văd antisemiti *pisti tăt*, că, pentru ei, „suveranitatea României e o crimă și patriotismul o ceapă degerată”.

S-a destrămat doar „colosul” comunist din Carpați, Ceaușescu, dar tehnica și strategia „Scânteii” s-au moștenit. Îmi amintesc bine că tatăl meu făcea haz de nehaz: „Dacă Napoleon ar fi avut un ziar ca „Pravda”, nu s-ar fi aflat în Franța că a fost bătut la Waterloo.” Cine a „lucrat” diversiunea cu teroriștii (preluată acumă de premierul Căță, referitor la protestatari)? Brateș, ginerele lui Nicolschi, anunțând și otrăvirea apelor.

După '89, s-a cerut „arderea bătrânilor” (îndemn al negativistului interbelicilor, Mihai Ilovici, scos de la naftalină), tocmai pentru că bătrânișii stiau bine prin ce au trecut după ce trecuseră peste noi „tancurile Sovieticei Armate”. Și da, bătrânișii sunt mai greu de prostit, pentru că tot pătuți-i priceput. Pe străzi, se strigau lozinci feseniste



ca „Moarte pentru cei cu multă carte!” și „Boșorogii fără dinți vor să fie președinți”, tinta fiind Cornelius Coposu. O Antigonă declară: „bătrânețea egal neficacitate culturală”. Căți ani o fi având acum? Cineva susținea, tot în anii 90, că obstinație, „eliminarea hârburilor”, ca Anton Dumitriu, ca Noica... Edgar Papu era cel mai lovit. M-a durut amărăciunea cărturarului evreu, spunând pe un post tv: „Eu v-am iubit.”

Toleranța se manifestă discriminatoriu. Era înțeles și scuzat Brucan și „erorile” lui, în fapt crime. Poeții stăhanoviști, ca Deșliu, Banuș, Cassian, erau declarați vaccinați și vindecați de boala copilăriei, stalinismul. Nu cumva pentru că înțeleseră rapid de unde bătea vântul?

Înainte de '44, România cunoștea maximum de elorescență culturală. A urmat urgia. De ce a fost omorât în chinușă istoricul Gh. Brătianu, în detenție? Pentru că trecuse Prutul la vremea de război, ca voluntar? Istorici mari, oameni de cultură mari au fost declarati antisemiti: Iorga, Pârvan, Aurel C. Popovici, Ion Petrovici, Traian Chelariu... Am fost în ne-cultură, suntem, acum, în neocultură. Respectul valorilor e acuzat ba de crypto-communism, ba de crypto-fascism. Un ins care abia putea formula o frază susținăea pe un canal, în 3 aprilie a.c.: „Conservatorismul a dus la cădere celor mai importante civilizații.” Încerca să-l critique bâlbâit pe Constantin Rădulescu-Motru (filosof al culturii și strălucit pedagog), „dacă îmi amintesc bine cum îl cheamă”. Nu și amintea. Ar fi fost în stare să-i spună și Mortu, ca într-o

regretabilă polemică. Omul-de-apă era pus pe înfierare (vocabul proleptic), deranjat de „țărănișul lui Motru, avatar al conștiinței –ați ghicit –conservatoare. Doar n-o să re-inventăm tradiția în Europa!

Anti-conservatorii sunt deranjați de Eliade, de Cioran, de Sandu Tudor, de Bernea... Chiar și de Gusti. Iar combinația patriotism + socialism mi se pare la fel de aberantă ca ideea că ar fi o ruptură între naționalism și europeismul lui Eminescu, Eliade, Stere, Motru, Șaguna... De-a dreptul dia(bo)lectică în *Infernăționala* (mulțumesc, Dan Angheluș!) zilelor noastre.

În anii mei de facultate (1962-67), Iorgu Iordan cerea „să spălăm creierele de tradiția cea rea”. Au revenit „analfebetizatorii” prolepticuști ca Roller, Novicov, Gulian? Leonte Răduțu scrisese articolul-direcție spre viitorul roșu, *Împotriva cosmopolitismului*. Cosmopolitii trebuiau eradicați: Dinu Pillat, Streinu, Comarnescu, Steinhardt...

Cazul Alice Voinescu? A fost arestată în 25 aprilie 1951, pentru participarea la conferința lui Petru Manoliu, întemeiat și el de două ori. A doua oară, pentru că fusese surprins citind *Ispita de a exista* de Cioran. Traducătorul lui Thomas Mann fusese poreclit Arlechinul pentru că umbla în petice, la propriu. L-a ajutat atunci Zaharia Stancu să-și cumpere o haină. Pentru Alice Voinescu au urmat 12 luni la Ghencea, apoi DO (domiciliu obligatoriu), lângă Tg.

Frumos, la Costești. La 68 de ani, cu tensiunea 26, fără pensie, i-a trimis un memoriu lui Nicolschii (da, cu doi și a primit de sus altă lovitură de pedeapsă: „Consider că s-a procedat just, anulându-se pensia”. Tot „justă”, după Călin Vlasie, (29 martie 2021), este cenzurarea lui Sorin Lavric în „România literară”: domnul Vlasie salută „suspendarea definitivă a rubricii ipochimenui”. Lavric –ipochimen, Eminescu –idiot... Niciu nou sub soare.

Președintele Academiei, Profesorul Ioan Aurel Pop, militând pentru istorie adevărată, e atacat de presari ignoranți pentru că ar fi fost membru UTC, cum erau, de altfel, toți elevii, la Hurtă. Oare Boia n-o fi fost utecist? Faptul că Mihai Răzvan Ungureanu a urcat în CC/UTC, lângă Nicușor, n-a fost piedică pentru premierat, nici pentru scaun de ministru MAE, nici pentru șefie SIE. Academia luptă pentru augmentarea identității noastre de români. Pe cale de consecință, e criticată dur. Profesorul Ioan Aurel Pop rezistă. Punând accent - ascuțit - pe istoria reală, pe cultul eroilor, pe sărbătorile naționale, adică pe tot ce susține comuniunea, ne însărcătoșim.

A existat un proiect prezidențial „România educată”? Cum, când sunt scoși în față, pe varii canale, tocmai înși fără apetit pentru cultură? Într-un editorial „BLA” (iunie-iulie 2020), Florentin Popescu semnală: întrebă cine-i Eminescu, un tinerel răspunsese candid: „Eminescu e o stradă din București.” Sunt sigură că astăzi ar fi spus și despre Maiorescu, alt „conservator”, și despre Iorga, marele „conservator” și sămănător (a se vedea și deconstrucția lui Ioan Stanomir, *Spiritul conservator. De la Barbu Catargiu la Nicolae Iorga*, Curtea Veche, București 2008).

În noaptele anului 2013, cel mai urât an al vieții mele, discutam cu arhitecta Eugenia Greceanu despre New Age: „Au program, metodă, fonduri”, îmi spunea Jeni. Și recapitulam împreună indicațiile aberante:

- Omul să asculte de Putere;
- Copiii au drepturi asupra părinților; ei, părinții, trebuie educați de copii;
- Fără icoane și rugăciune în școală;
- Familia trebuie „deschisă”; triul nu în doi, ci în grup e viitorul;
- Tripleta adevăr-frumos-bun e caducă; estetica urătului trebuie promovată;
- Binele universal presupune toleranță.

Numai că toleranța astăzi se repartizează pe sărite. Un singur exemplu: se susține că nu Iorga a fost o instituție, ci Ornea. Care Zigu Ornea, ca redactor de carte, 1-a turnat la Securitate pe Noica, pentru eseul despre Hegel. O, altfel ar fi fost dacă Noica ar fi practicat ethosul nu la Păltiniș, ci în Café de Flore, a oftat un invitat la o poli(tico)fonie a lui Iosif Sava. „Nu poți fi filosof în țara ta!”, s-a conchis, scurt și cuprinzător.

Avem, mai avem posibilitatea să alegem singuri grăul de neghiniș. Ni s-a dat liberul arbitru. Și o s-o facem dacă nu suntem oameni de apă, într-o țară intrată la apă, unde disprețul față de adevărătele valori a atins cote de avarie.

CIORANISSIMO

(Dosar de cadre & ecleraje în anul CX)

II

Subiectul are experiență de „grand reporter” la grupul de presă „Figaro”, începută la 27 de ani. A intervievat zeci de personalități ale culturii, unele (Georges Charpak, Henri Cartier-Bresson, Umberto Eco, Ismail Kadaré, Salman Rushdie, George Steiner) fiind cunoscute și publicului de la noi. Este deci conștient de riscurile expunerii de sine.

Editor de peste două decenii, nu ignoră capcanele punerii în perspectivă a textelor autobiografice. *Eseist* (a publicat analize subtile despre Brahms, Rimbaud, Cioran), știe ce răstăcănd intră în labirintul relației cu Lectura.

Pentru a-l determina să vorbească despre *Cioranul său* era nevoie de un expert al confidențelor pe divanul virtual (FB messenger). Schimbul de replici a fost realizat într-o serie de „ședințe-folger” în zilele de 30 și 31 martie 2012, fără pauze între „întrebări” și „răspunsuri”. În materialul furnizat, **Dr A Kulakov**, realizatorul discuției, se desemnează prin **EU**.

„*Mon Cioran mis à nu*”

Stéphane Barsacq în dialog cu **Dr A Kulakov**

Eu: V-ați cunoscut „în mers”, din câte știu...

Stéphane: L-am întâlnit prima dată pe stradă. El se afla în partea de jos a străzii Odéon, unde locuia. Eu coboram, el urca. L-am recunoscut după una dintre puținile fotografii ale sale publicate. M-a scrutat îngrozit când și-a dat seama că-l privesc. Trecuse de mine când am alergat spre el zicându-mi: «*Fie ce-o fi, trăim o singură viață! Dacă nu-mi răspunde, măcar voi fi încercat*». Spre surprinderea mea, s-a liniștit pe loc. Apoi am avut o discuție extrem de plăcută. Îmi amintesc ce râs nebun ne-a cuprins când i-am spus: «*Domnule Cioran, îmi place enorm ceea ce scrieți*», iar el mi-a răspuns «*Atunci puteți fi liniștit, nu mai scriu nimic*». Cioran se afla în întregime în această butădă atât de plină de tâlc. Era un om frumos, în amintirea mea este chiar învăluit de lumină. Ajuns acasă, am rămas mut de uimire: cum e oare cu putință ca acest om, atât de sumbru în aparență, atât de austero, atât de tragic și de desperat să fie atât de vioi, de generos și cu vîrvă atât de jovială? Cioran era o natură dublă, era și una și alta în același timp, cele două laturi aflându-se, neîndoielnic, în luptă. Opera lui poartă pecetea acestei tensiuni, a acestei sfâșieri lăuntrice deloc intelectuală. A trăit, fără îndoială, o frângere a întregii ființe. M-a mai tulburat ceva și mă tulbură și mai mult, cu fiecare an care trece, este vorba de strada pe care locuia. Cioran trăia în cel mai sic cartier parizian. Este greu de imaginat că a putut scrie pagini făcând concurență celor ale pustnicilor din desert aflându-se în cel mai scump cartier din Paris. Știu că era sărac, dar cel puțin era într-unul dintre frumoasele cartiere inaccesibile pentru oricine în zilele noastre, purtând încă spiritul zidurilor de piatră din al XVII-lea veac. Poate că opera sa este datornică, într-un fel sau altul, aceluia stil clasic, ordonat, riguros?

Eu: Din câte am înțeles, era foarte Tânăr în acel moment. Copilăria, mediul artistic din care provine² te-ai făcut mai apt să captezi personajul?

Stéphane: Da, aveam 17 ani. Mediul nu are nici o legătură. Ceea ce m-a surprins de la început la Cioran era faptul că vorbește despre lucruri esențiale și că o face atât de bine.

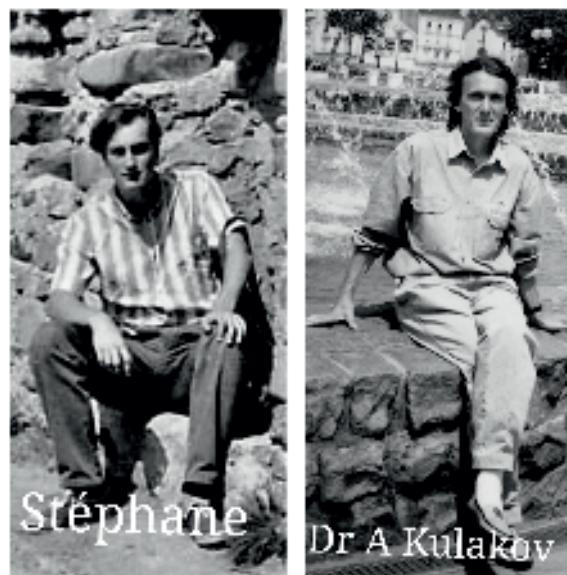
Eu: Pentru a fi sensibil la Cioran la acea vîrstă («nu ești serios când ai săptămâni de ani», spunea Rimbaud), trebuie să fi existat un „background”, ceva mărunt poate... Îți este atât de greu să regăsești acel moment?

Stéphane: Am început să-l citesc la vîrstă de 15 ani, l-am întâlnit când aveam 17. Eram deja un vechi cititor al lui Cioran atunci. Poate și faptul că e ortodox, ca mine³, a contribuit mult la asta. În vremea aceea îl citem de asemenea pe Ionesco, mult mai celebru decât el, la care îndrăgeam geniul comic. Pe atunci eram mistic până-n pânzele albe, iar Cioran mi se părea a vorbi o limbă pe care o înțelegeam. Se afla pe o scară a lecturilor unde-l citem, aşa cum puteam, pe Sfântul Ioan al Crucii.

Eu: Când te referi la „adolescentul Cioran”⁴ remarcă «importanța pe care o are, în tinerețe, faptul de a citi

cărți pe care nu le poți înțelege». Fostul profesor din mine te-ar înțelege cu greu deși, ca adolescent, am trăit acea experiență. Nu există nici un risc să te scufunzi în acest gen de lectură?

Stéphane: Este foarte important să citești cărți pe care nu le înțelegi. Oare când un copil de 8 ani îl citește pe Jules Verne înțelege toate cuvintele, toate aspectele tehnice, toate subînțelesurile? Desigur că nu. Dar are astfel intrarea într-o altă lume, și anume cea necunoscută. Tocmai acel necunoscut justifică lectura, altfel ne-am putea mulțumi că citim ziarul. Un adolescent nu poate decât să fie atras de o literatură



dincolo de vîrstă sa. Astă-i permite să pună cuvinte asupra a ceea ce nu poate exprima, să pornească în căutarea unei mărimi necunoscute lui. Fără îndoială, există niște riscuri să-i pui pe niște tineri să-l citească pe Cioran, dar viața însăși este un risc. În cazul lui Cioran, riscul mi se pare micșorat în două puncte: mai întâi prin faptul că nu s-a sinucis, apoi deoarece totul este stilizat, chiar și amuzant pe alocuri. Cioran este în armonie desăvârșită cu gândurile negre ale acestei vîrste, cărora le oferă o supapă, astfel încât riscul este limitat.

Eu: Într-un pasaj din *Mystica* – volum de cugetări și aforisme pe care l-ai publicat în 2018, la trei decenii după ce ai început explorarea lui Cioran – dau peste alte repere ale lecturilor tale: la 15 ani- Musset, la 17 – șocul provocat de Dragoste și Occidental (*Denis de Rougemont*), la 20 – cel provocat de Educația sentimentală a lui Flaubert („o corectare, dacă nu cumva contrariul” cărții menționate). În ce fel practica acelor autori a putut acționa asupra percepției lui Cioran? Mă gândesc mai ales la declarația că Educația sentimentală va fi fost hotărâtoare pentru parcursul tău, la fel ca și întâlnirea cu Cioran.

Stéphane: Aceste trei cărți, precum autorii lor, sunt vîrfuri ale pesimismului. *Rougemont* ne arată că dragoste este o vrajă, *Flaubert* că este menită eșecului, cât despre *Musset*, el este prin definiție omul falimentului total. Cioran se înscrise în această descoperire amețitoare a unei lumi aflate dincolo de lume, unde nimic nu este roz, totul este întunecat.

Nimic nu este mai excitant când ești Tânăr. Cu trecerea timpului dorești, prin acțiune, să corectezi cutare sau cutare eroare. La vîrstă de douăzeci de ani însă, experiența Lumii ca Neant este extatică. Ea face parte dintr-o experiență religioasă inversată. Îți trebuie mult curaj ca să treci dincolo de ea. Cel mai adesea apar atunci trei posibilități: să te complaci în mediocritatea acelei experiențe, să devii cinic și să profiți de ea, să iezi hotărârea de a i te împotrivi în mod hotărât. Or, Cioran este important întrucât dezvăluie două Momente contradictorii: neantul lucrurilor pământești, dar în același timp – mai ales în cărțile scrise în franceză – că este important să-l cuprinzi cu stil. Din acel moment, neantul devine un joc cu infinitul. Este mult mai mult decât să constați nihilismul în mediocritatea lui. Pentru a scrie cu un asemenea talent e nevoie de ceva în plus față de geniu: este vorba de muncă. și în momentul în care lucrezi, neantul cedează locul contrariului său: nu mai este nimicul, este sentimentul că totul este posibil. În acest sens, încă din perioada adolescenței mele, am considerat că Cioran este un autor benefic. Dacă vrei să spui că nimic nu are sens, trebuie să muncești bine pentru a-ți atinge ținta și pentru a o spune ...cu sens.

Eu: Cum l-ai „descoperit” pe Cioran, care au fost etapele „explorării” lui (titluri, momentele adolescenței tale) și ce gen de lectură practicai în cazul său. Mă gândesc mai ales la faptul că toți cei trei autori citiți în paralel cu el presupun o lectură „ordonată” (e greu să „sari” pagini) în timp ce scriitura lui Cioran dă impresia că poți „ciuguli” fărâmă de text.

Stéphane: Cioran a fost foarte popular în Franța în anii 80. El corespunde unui moment istoric: stânga era la putere, era criză, ideologiile se prăbușeau. Din acel moment cărțile lui au fost publicate în colecțiile de buzunar. Astfel l-am descoperit bazându-mă pe un titlu: *De l'inconvénient d'être né*. Am cumpărat tot atunci *Lacrimi și sfîrșit*, o carte mai veche, apărută în limba română, corectată considerabil pentru ediția franceză. L-am citit pe Cioran în toate sensurile. Foarte repede, discontinuitatea fragmentelor lasă loc unității rostirii. Din punct de vedere literar este o mare forță.

Eu: Ai o perspectivă muzicală, în care orice „story” – chiar și în cazul operei, dispără în spatele texturii. Or, muzica este o pasiune pe care o împărtășeai cu Cioran, acum douăzeci de ani și-a salvat viața.

Vezi continuarea în viitorul episod
din **CIORANISSIMO**

¹ Este o aluzie la unul dintre jurnalele intime ale lui Baudelaire, *Mon cœur mis à nu*, text cunoscut interlocutorilor prin frecventarea asiduă a autorului *Florilor Răului*. **Dr A Kulakov** (expert în psihonautică) și **Stéphane** au convenit să ilustreze discuția cu fotografii din perioada când primul a ratat, iar celui de-al doilea i-a reușit întâlnirea cu EMC, respectiv anii 90.

² Analistul pornește de la premisa că mediul familial determină orizontul lecturilor. Tatăl este un sculptor cunoscut sub numele de artist Goudji (sculptor și orfevru de origine gruzină), mama este traducătoare din literatura rusă, bunicul pe linie maternă este André Barsacq, regizor, producător și scenograf. Stéphane s-a născut în URSS, în 1972, părinții instalându-se definitiv în Franța doi ani mai târziu.

³ Tatăl, georgian (gruzin), are o impresionantă operă liturgică (obiecte de cult, reamenajarea unor spații de cult). De cultură bizantină, va găsi puntea spre lumea creștinismului occidental (de la tradiția paleo-creștină la roman și gotic). În materie de credință, Stéphane rămâne însă legat de ortodoxie, fiind familiarizat și cu tradiția românească.

⁴ Dr A Kulakov se referă la un pasaj din *Cioran-Ejaculation mystiques*, apărut în anul centenarului Marei Decompozitor.



Flavius PARASCHIV

Lumea lui Porfiri Petrovici

Viktor Pelevin este – alături de Vladimir Sorokin, Mihail Sişkin, Ludmila Uličkaia – unul din cei mai cunoscuți și trăduși scriitori ruși contemporani. Apreciat, printre altele, pentru romanele *Generation P* (1999) și *Omon Ra* (1992), Pelevin s-a remarcat din start prin stilul lui non-convențional și – mai ales – prin aciditatea și actualitatea propriului discurs narativ. Mai mult decât atât, prozatorul este stăpân pe instrumentele SF-ului, transformând un gen liniar în ceva mult mai mult.

Ultimul roman tradus în limba română din patrimoniul literar al rusului este *iPhuck 10* (Editura Curtea Veche, București, 2021), un science fiction atipic, structurat în jurul a două personaje memorabile. În primul rând, este vorba despre nătatorul-central al întregii națiuni, Porfiri Petrovici, o... formă de inteligență artificială fără corp în lumea fizică și Maruha Cho, un istoric de artă bogat, care căută și cercetează așa-zisul „ipsos”, termen care face referire la forma de artă caracteristică primului sfert al secolului XXI. Între aceste două personaje se leagă întregul fir epic al romanului, Pelevin purtându-și cititorii într-un periplu science fiction presărat cu elemente cyberpunk și numai.

Protagonistul romanului – Porfiri Petrovici – împrumută, desigur, numele neîndupăcatului anchetator din *Crimă și pedeapsă*. Dar cine este, totuși, acest personaj? Înainte de toate, aşa cum afărmă din primele pagini, Porfiri este un robot „polițist-literar”, iar numele lui adeverat este ZA – 3478/PH0 build 9.3. AI-ul are o dublă funcție: în primul rând, anchetează cazurile la care lucrează ca agent investigator, iar în al doilea rând, scrie romane pornind de la toate experiențele din lumea reală. Mai mult, Porfiri Petrovici are și propriul public, deși romanele lui – după cum se va menționa pe parcursul romanului – nu sunt tocmai de cea mai bună calitate.... Iată-l pe așa-zisul algoritm – anchetator în propriile cuvinte: „[...] sunt o inteligență artificială rusească tipică a celei de-a două jumătăți a secolului XXI, vopsită în nuanțele contrastante ale memoriei istorice și culturale: contemporan cu Radișcev și Pasternak, anchetator al cazului lor comun, pur și simplu un băiat bun și multe, multe altele” (p. 14).

Nătările debutează prin adresarea directă a robotului-politist către viitorul cititor, Porfiri simțind nevoie să se prezinte și să-și definească scopul și mijloacele. În esență, Pelevin reușește să dinamizeze structura tipică a epicului, plasându-și publicul chiar în mijlocul romanului. Nu înțimbrătorul *iPhuck 10* este lipsit de descrieri lungi și vaste sau de dialoguri interminabile. Nătatorul gândește și se afișează ca o inteligență programată, care scrie un roman chiar în timp ce participă la evenimentele declanșate de apariția celui de-al doilea personaj al romanului, Maruha Cho (sau Mara), un istoric al artei, care anchetează produsele artistice din prima parte a secolului XXI.

Maruha este un personaj static, care nu-și dovedește intențiile până în ultima parte a volumului. La început, ea intră în legătură cu poliția și reușește să-l încerceze pe Porfiri pentru a o ajuta într-o misiune de mare necesitate: căutarea, cercetarea și documentarea *ipsosului*. Un ipsos este orice formă de artă de la începutul secolului XXI. Altfel spus, ipsosul este o mărturie a existenței umane și – așa cum afirmă și Maruha – reprezintă acea perioadă în care spiritul omului încă era liber. Mai mult decât atât, ipsosul – care poate lua orice formă: carte, tablou, CD etc. – s-a născut într-o perioadă de mari conflicte sociale, economice, culturale etc. În această categorie intră toate bunurile culturale care au fost generate ca o expresie a unui moment istoric: „[...] Epoca ipsosului este ultima perioadă din istoria omenirii în care artistul i se pare... Nu, în care artistul încă mai putea să se prefacă oarecum învingător că i se pare că arta lui se hrănește din conflictul dintre libertate și sclavie, adevară și minciună, bine și rău [...]. A fost ultimul val al artei care se raportează la revoluția viitoare ca la o justificare a ei și ca la un magnet – care în epocă îl face pe artist invincibil...” (p. 44). În esență, ipsosul este valoros în funcție de cantitatea de *informații* pe care o transmite. Se vehiculează (în substrat) faptul că informația este motorul care acționează dorințele Marei. Informația este acum la mare căutare, iar cine cunoaște mai multe poate deține un avantaj notabil.... În cercetarea formelor de artă din zona ipsosului, Maruha Cho îl angajează pe Porfiri și îl trimite să observe și să documenteze ipsosurile aflate în posesia altor indivizi din societatea inventată de Pelevin.

Pe lângă Porfiri, protagonista mai are la îndemână și dis-

pozitivul numit *iPhuck 10*. Aparatul care împrumută și titlul romanului este un obiect sexual, un instrument folosit pentru satisfacerea nevoilor carnale. *iPhuck* este la modă în lumea Marei, iar prezența lui în text garantează scriitorului rus posibilitatea de a atinge problema sexualității. De menționat faptul că în *iPhuck 10* orientarea sexuală și problema genurilor a fost depășită. În fapt, până și relațiile intime au dispărut și nu numai: orice contact sexual între oameni (indiferent de genul acestora) este disprețuit și chiar condamnat, pentru simplul fapt că întregul proces de reproducere este instabil și poate duce la apariția unor urmași bolnavi sau cu alte... defecți. Nu este greu de observat faptul că universul lui Pelevin a eliminat foarte mult din ceea ce ține de umanitate, iar în loc să preferă tehnologia și mai ales lumea fără limite a digitalului. În acest univers, limita între cele două genuri a fost total înălțatură, ceea ce înseamnă că omenirea este liberă să-și aleagă identitatea sexuală după propriul plac. Fără doar și poate, acest univers cyberpunk este artificial și lipsit de valoare și poate din acest motiv Mara încearcă să se întoarcă la creațiile artistice de la începutul secolului XXI, atunci când activitățile oamenilor mai aveau un mesaj sau o ideologie anume.

Firul epic – atâtă cât există – este irrelevant. În fine, la un moment dat Porfiri descoperă adevărata intenție ale Marei, iar între cei doi se declanșează un conflict care nu va avea tocmai un final fericit. Relația dintre Mara și Porfiri este un permanent du-te-vino și vor încerca, eventual, să se păcălească reciproc, ceea ce duce la construirea unei tensiuni aparte între cele două personaje.

În urmă cercetările efectuate diferitelor forme de artă din epoca ipsosului, între cele două personaje se ivește un dialog viu, în care sunt dezbatute numeroase probleme ale societății actuale. Pe lângă problema sexualității, Porfiri și Mara discută despre utilitatea artei, despre rolul criticii literare etc. Un alt aspect memorabil este decorul în care se desfășoară întregul periplu. Totul este digitalizat și tehnologizat, ceea ce, la suprafață, pare a fi un ideal visat, dar, ca în cazul tuturor distopiilor, există o adevărată tragedie în spatele aparentelor. Ceea ce Pelevin subliniază este faptul că omul în noua lume și-a pierdut din esență. Mara, de exemplu, este o ființă tipică pentru acest univers. Artificială și sceptică, ea este o umbră, un spectru,

iar singurul motiv pentru care relația cu Porfiri funcționează este pentru că robotul-scriitor de romane politiste este la fel de... insensibil la lumea înconjurătoare. În treacăt fie spus, robotul-scriitor este o entitate artificială perfectă pentru lumea descrisă în cartea lui Pelevin. Impasibilă la problemele ființelor umane, Porfiri străbate lumea doar pentru a-și îndeplini funcțiile stabilite de programator și nimic altceva. Bun observator, reflectării ca cele din fragmentul următor apar uneori pe tot parcursul romanului: „Ce altceva e conștiința ta, omule, decât un recipient pentru suferință? Si de ce oare cea mai cumplită suferință a ta este mereu că suferința ta se va încheia curând? Asta nu pot să înțeleg eu, care niciodată n-am cunoscut nici suferința, nici bucuria... Ce fericire că de fapt nu exist! Firește, o inteligență artificială este mai puternică și mai deșteaptă decât un om – și întotdeauna îl va învinge și la săh, și la toate celelalte. Tot astfel cum glonțul învinge pumnul omenesc. Dar asta va continua numai atâtă vreme cătă inteligența artificială va fi programată și controlată de om și nu se va recunoaște ca entitate” (p. 401).

Ionia acidă a lui Pelevin nu lipsește nici în romanul tradus anul acesta de Editura Curtea Veche. Un pasaj memorabil, de exemplu, are în centru imaginea cancelarului german Angela Merkel: „Personajul istoric Angel Merkel a fost canonizat de aproape toți creștinii din catacombele europene pentru caracterul ei milos și blajin – și, desigur, pentru că prin ea s-a deschis din nou vechea poarta către Hristos. Dar, cum este vorba despre o sfântă creștină, autorilor filmului li s-a părtut absolut neprimejdios, ba chiar picant, să scuipe pe ea o dată – de două ori. Numai că ei n-au luat în considerare faptul că Sfintei Angela cea Blajină î se închină nu numai creștinii din catacombe. Ea e cinstită și de războinicii Califatului, care o cunosc sub numele de *Unmerkel-hanum* (ceva gen «preacinstita măicuță Merkel»)” (subl.aut; p. 346).

iPhuck 10 este o carte plină de umor și ironie, o frescă a societății actuale, dar și a celei viitoare, iar în ciuda problemelor de *pacing*, romanul este cătă se poate de percutant și convingător.

cartea străină

Laurențiu ISTRATE

Fără sânge

o meditație asupra deșartei răzbunării

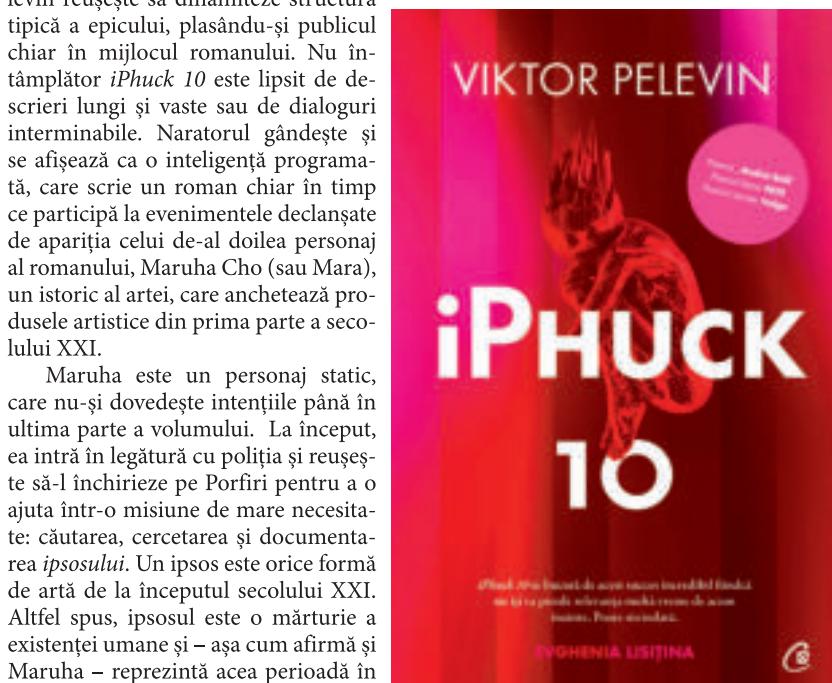
Într-un decor cinematografic, în pustietatea câmpiei, la o fermă izolată, plutește în aer crudul iz al răzbunării. Războiul e pe sfârșite, dar încă mai sunt polite de plătit, iar pentru a pregăti terenul pentru noua lume postbelică, tot ce s-a început trebuie dus până la capăt cu orice preț. În timp ce întreaga familie îl este executată cu sânghe rece, o fetiță de zece ani, fără o vastă capacitate de înțelegere a lumii, se ascunde în pivniță, neînțelegând exact ce se întâmplă. Fiind singura supraviețuitoare a masacrului, evadând din casa incendiată de răsfăcători, o misiune întunecată îl se așterne în față ca o ispă naturală: va cădea pradă instinctului răzbunării, sau își va croi un drum în viață lipsit de această povară?

Apărut în 2002, microromanul *Fără sânge* este a doua încercare meditative a lui Alessandro Baricco după apariția în 1994 a monologului de tip piesă de teatru *Novecento*, o adevărată problematizare a largimii vieții. Aici însă, scriitorul italian reduce și mai mult dozajul experimentului literar prin care s-a făcut cunoscut în primele sale romane și creează un spațiu mult mai larg pentru meditația asupra umanității. Scurta relatăre și alcătuirea din două

părți care par să ilustreze moduri diferite de rezolvare a unei tragedii – pe de o parte, răzbunarea săngeroasă, pe de altă parte, înțelegerea cursului vieții și acceptarea propriului destin. Cele două părți se completează însă una pe alta, ca două fluviu care curg unul în altul până când devin unul singur. Spectrul răzbunării plutește și în a doua parte ca o incertitudine, amestecându-se cu imprevizibilitatea nebuniei și complexitatea ființei umane care nu este sclava unui instinct predefinit.

După cum aminteam mai devreme, acest roman al lui Baricco este mult mai compact și mai coerent decât creațiile sale experimentale și conține puține artificii tehnice digresive. Fiecare scenă emetică construită, aproape respectând convențiile unui thriller psihologic. Italianul se folosește foarte mult de suspans, mai ales în prima parte, unde cruzimea umană primează. Războiul pare să fi creat monștri, iar ce se întâmplă după nu e decât o continuare a atrocităților din timpul său. Sentimentul răzbunării care alimentează aceste fapte odioase se manifestă confuz, îmbinându-se cu dorința de schimbare, cu spiritul revoluționar, cu intenția de schimbare în bine a lumii. Totuși, în partea a doua, acțiunea se transformă în discuții, meditații cu privire la viață și la însuși spiritul uman; primițivul spirit vindicativ este înlocuit de dorințe reprimate și de o mai mare capacitate de înțelegere a lumii, de o maturizare moral-spirituală a personajelor. Nina, supraviețuitoarea masacrului de la fermă, este dispusă să poarte o conversație lungă cu Tito, unul dintre călăi familiali sale, singurul rămas în viață. Discuția lor se concentreză asupra a două versiuni diferite ale existenței Ninei – una relatată de Nina, și cealaltă povestită pe baza zvonurilor auzite de Tito, care pretinde că o cunoaște mai bine decât Nina însăși. Baricco sporește suspansul și incertitudinea din mintea cititorului și a personajelor; amenințat de zvonurile nebuniei Ninei și de motivația răzbunării, Tito crede că propriul său sfârșit este doar o chestdie de timp și de loc. Orice moment specific și orice spațiu este asociat cu potențialul său final tragic. Totuși, însuși titlul face aluzie la o rezolvare diferită, ceea ce ar însemna că nu finalitatea e importantă, nu suspansul care se dovedește a fi unul fals, ci procesul meditativ și evoluția, maturizarea personajelor împreună cu epoca în care trăiesc acum. În urma acestei întâlniri, Tito începe să își cunoască mai bine motivele acțiunilor sale din trecut, iar Nina își înțelege mai bine nevoile și dorințele. Alessandro Baricco reușește să creeze cadrul perfect al acestor acțiuni și discuții, cadrul răzbunării și al înțelegerii, fundalul pustiului crâncen al câmpiei și al vătorii calde a orașului.

Fără sânge este un roman care spune surprinzător de multe în destul de puține pagini. Deși Baricco nu se aventurează de această dată în experimente excentrice, simplitatea, concizia și caracterul compact al textului sunt folosite în propriul său avantaj. Nătările și dialogurile decurg natural și fără efort, cu dezinvoltura caracteristică scriitorului italian. Chiar și fără celebrele momente comedice-absurde din opera italianului, acest microroman sau povestire mai lungă își păstrează farmecul prin eleganta profunzime cu care abordează problematica răzbunării.





Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (IX)

Duminică, 10 iulie

O zi ieșită din comun în raport cu rutina zilnică. În cursul dimineții citesc în continuare Marrou, *Saint Augustin et l'augustinisme*, carte care a ajuns să mă captiveze. Este, în fapt, o mică istorie a gândirii europene, văzută prin prisma augustinismului. Portretul marelui convertit african se conturează și mai precis în mintea mea: un bărbat pasionat, cu o minte dinamică și cu o putere de expresie unică, personalitate covârșitoare pentru contemporani și pentru posteritate. Doctrina lui despre predestinare și liberul arbitru s-a conturat în focul polemicilor anti-pelagianiste și nu a fost acceptată până la urmă de creștinismul tradițional, fie el catolic sau ortodox. Sunt apoi capitole foarte interesante despre influența lui Augustin asupra lui Luther, a janseniștilor de la Port-Royal sau a lui Descartes. După *De dialectica* și *De Magistro* deja publicate, am datoria să finalizez în cele din urmă și traducerea pe care o voi da *Confesiunilor*. [Voi finaliza această lucrare în 1999, în timpul sejurului parizian, și o voi tipări în 2003 la Editura Nemira din București, prin diligențele amicului Dan Petrescu, redactor la pe atunci la editura respectivă. – Adaos din ianuarie 2021]

După un prânz frugal cu slănină și pâine, plec cu bagajul spre noua adresă, în oraș, Bachstraße 29. A fost un chin cumplit să târâsc valizoial meu greu pe distanțe considerabile și pe o caniculă infernală. Ajuns în sfârșit la noua mea adresă, constat că sunt singur în toată imensa casă. Total este deschisăt și vraiește după plecarea în concediu a proprietarilor. Camerele sunt multe și mari, dar mobilierul destul de simplu și săracăcios. Pe o măsuță de pe terasă găsesc cheile și un bilet pentru mine. Sunt rugat să am grija de un motan negru și bâtrân, care a început deja să se foiască pe lângă mine. Îl dau să mă-nânce niște slănină, nici nu vrea să o atingă. Nici cașcavalul nu îl place, deși evident miaună de foame. Observ în fine, într-un colț, două castronele de tablă și o pungă mare cu hrană specială pentru pisici, niște grunji cafenii cu puternic miros. Îl pun câțiva pumni în castronel și adaug un pahar de apă, ca să îl înmoi. Nici așa nu vrea să mă-nânce și miaună de foame din toate puterile. Îl las în plata Domnului și încep să explorez casa, înainte de a mă hotărî să îmi urc, pe rând, bagajele în cămăra mea de la mansardă. Peste vreo oră aud soneria, deschid și în față mea apare o doamnă între două vârste, simpatică și vorbăreată, care se prezintă (am uitat pe loc numele ei!). Este sârboaică și menajeră a casei, iar astăzi este ziua ei de curătenie. Observă trocătu motanului și mă cearcă că am pus apă; aruncă totul și pune boabele separat de apă. Motanul se repede hulpav și începe să ronțească la boabe. Cum putea să mă-nânce terciul oferit de mine! Competența mea în privința mâțelor era la piciorul braoștelor. [Între timp, lucrurile s-au schimbat radical, am devenit un „mâțofil” convins. Acasă o am pe Mițura, care a intrat în viața noastră, adusă în sân de Dinu, sub forma unui mototol neajutorat și plângăcios, iar în curând va fi o bâtrână doamnă pretențioasă și mofturoasă, cu vârstă respectabilă de opt-sprezece ani. La grădină, în Valea Lupului, domnește Năcăjitu, un motan bâtrân, credincios și expansiv, pe care l-am momit cu un peșteșor, în urmă cu 5-6 ani, și pe care îl vizitez zilnic. – Adaos din decembrie 2020].

Râmas singur în toată casa, caut un televizor ca să urmăresc meciul România-Suedia. Televizorul mare din sufragerie nu are ... cablu pentru priză! Mai sunt două televizoare, în camerele copiilor familiei (un băiat și o fată), dar amândouă nu merg decât pe canalul ZDF, pe care nu se transmit meciurile de la World Cup. În timp ce eu scotoceam după un televizor, Germania pierdea cu scorul de 1-2 în favoarea Bulgariei, fiind eliminată din competiție. În fine, în camera de la mansardă vizavi de a mea, dău peste un televizor minuscul, cu ecranul cât o carte obișnuită, la care pot urmări repriza a doua a Germaniei și, integral, meciul România – Suedia. Români au fost evident mai buni, mai imaginativi și mai eficace – echipa noastră a câștigat multe simpatii printre americani, fiind văzută ca una dintre revelațiile Campionatului –, dar pierd în cele din urmă, din prea multă prudență, la loviturile de la 11 metri, după ce condusese cu 2-1 în prelungiri. Au greșit în loviturile de la poartă Dan Petrescu și Miodrag Belodedici. Mare deziluzie! Profit de invitația proprietarei de a folosi te-

lefonul de pe hol, care contorizează, într-o fantă vizibilă, fiecare convorbire, cu numărul de impulsuri și contravaloarea în DM. Prind imediat numărul de acasă și vorbesc cu Gabi și Dinu. Sunt amândoi amârăți ca și mine de eliminarea României de la Mondiale. Au primit abia azi prima mea scrișoare. Avem multe să ne spune, convorbirea se lungește, contorul telefonului indică deja 23 de impulsuri, adică 7 DM. Discuția cu ai mei mă reconfortează foarte mult. Mă uit în continuare la televizor, câteva documentare foarte interesante și un film politic. Înainte se somn râsfoiesc „Der Spiegel” și „Stern”.

Câteva cuvinte despre noua mea „locuință”. Cartierul este unul rezidențial, cu casele mari, tip „vila” după standardele noastre, cu grădini bogate, cu străzi de o uluitoare curătenie, de parcă ar fi fost construite recent! și „vila” în care locuiesc pare să fie ca toate celalalte din vecinătate: cu grădină în față, parter înalt, cu etaj și mansardă, bucătărie spațioasă, mai multe dormitoare, sufragerie, subsol gospodăresc, mai multe camere de toaletă, ferestre largi, scară interioară etc. Cămăra mea de la mansardă are o fereastră oblică, largă, cu o vedere superbă spre munte și pădure. Singurul dezavantaj ar putea fi căldura excesivă de peste zi. Numai că nu sunt obligat să rămân acolo, grădina, cu o masă și cu scaune rustice, îmi va sta la îndemâna. Pe hol se află toaleta, dușul și un frigidere mare, totul la dispoziția exclusivă a mea ... și a vecinei mele, domnișoara Martina Flüge, pe care încă nu o cunosc (numele se află pe un sild simpatic lipit de proprietară pe ușa ei, ca și numele meu de pe ușa mea). Aici voi petrece partea a doua a sejurului meu heidelberghez.

Pe la ora 10 seara primesc vizita scurtă a d-rei Schlegel, fata familiei (nu i-am reținut numele mic!), studentă de vreo 20 de ani. Mi-a lăsat, scrisă pe carnetul de lângă telefonul principal, din holul mare, numărul ei de telefon și numărul tatălui său, cu rugămintea de a suna dacă am vreo nevoie. Intuiție ceva ciudată la această familie. Mama a plecat în excursie în Rusia cu fratele ei, elev de liceu, iar fata trăiește la altă adresă, împreună cu tatăl. Vor fi fiind, poate, despărțiti? Nu înțeleg prea bine...

cu zece-cincisprezece ani, Nu-i rău nici acum. Până la masă, încă o repriză consistentă de fișare pentru *Aeterna Latinitas*. Folosesc drept fișe bucăți mici de hârtie decupate dintr-un val de hârtie verzuie, folosit la imprimatele electronice. Mi le-a adus acasă la Iași vecina Geta Petrariu de la serviciul ei. Avantajul constă în vizibilitatea specială a acestor fișe, care se rătăcesc mai greu printre alte hârtii [După ce le-am prelucrat pentru volumul publicat la Polirom în 1997, am depozitat aceste materiale în doi saci, într-unul din dulapurile de la Seminarul «Ivănescu» de la Universitate – Adaos din noiembrie 2020].

La prânz: supă, piept de pui, orez cu sos, salată și o pierică. Totul mi s-a părut gustos, dar prea puțin! Plec pe jos către noua mea adresă. Până în centru îmi ia vreo zece minute, apoi, de la podul peste Neckar până acasă, încă vreo cincisprezece minute, de mers lejer. Adică, una peste alte, cam cât de la capătul Păcurarilor și până în centrul Iașilor, circa 4 km. Mă voi bucura zilnic de acest antrenament peripatetic, familiarizându-mi retina și celealte simțuri cu detaliile bâtrânlui burg german. Masiv, din piatră placată cu cărămidă, cu cele 5-6 ample arcade peste râu, cu porțile monumentale de la cele două capete, podul cel vechi (*Alte Brücke*) este una din emblemele cetății. Ajuns acasă obosit frânt, înfulec la iuțeală căteva felii de slănină cu pâine și mă întind pe pat ca să mai râsfoiesc prin cărțile pe care le-am adus azi, în speranță că vecina mea de etaj va apărea în cele din urmă. Fräulein Martina apare într-adevăr, schimbă căteva cuvinte banale de salut. Acum am propriul meu telefon în cameră (06221/41), cu număr diferit de cel al gazdei, Frau Schlegel. Prefer totuși să vorbesc acasă de la cabina telefonică publică din fața porții, ca să pot controla impulsurile, deloc ieftine. Aseară, la telefon, Gabi a reușit să mă convingă să renunț la gândul de a cumpăra o mașină la mâna a doua. Mă mai informează că a sunat-o de la Paris Felicia Niță, care intenționează să plece acasă mai devreme decât fusese planuit, și că ar vrea să se consulte cu mine; mă roagă să îl dau un telefon pe 1 sau 2 august.

Martă, 12 iulie

După oboseala acumulată în zilele trecute, am dormit o noapte lungă, lungă, peste 12 ore, aşa că m-am refăcut aproape complet. Acum, când scriu, constat că am avut o zi fastă. Întreaga dimineată, odihnit, am rămas acasă și am studiat cu atenție un dialog al lui Machiavelli despre problemele limbii italiene literare, o interesantă polemică implicită cu ideile lui Dante din *De vulgari eloquentia*. M-am gândit să scriu un eseu pe această temă, ca să împlinesc cererea d-nei Elvira Sorohan, pentru revista „Contrapunct”. Pornesc apoi pe jos până la Universitate, un drum foarte confortabil și instructiv, vreo 25 de minute, pe malul Neckar-ului, în adierea unei brize foarte plăcute.

Râul este de o frumusețe înmormântoare, maiestuos și tumultuos totodată, cu ambele maluri străjuite de faleze puternice de piatră, cu clădiri foarte vechi, dar perfect îngrijite („neu saniert” – citesc frecvent pe căte un fruntispiciu, alături de anul construirii, multe secole în urmă!). Zăbovesc înde lung la podul vechi (*Alte Brücke*). Pe luciu ape, vapoare de plăcere, putind în sus și în jos pe Neckar, dar și lebede, rațe și găște sălbaticice, lisițe, pescăruși, sitari și alte feluri de păsări, parcă îmblânzite, obișnuite cu oamenii. Îmi vine în minte stu-poarea cu care am privit, în urmă cu câțiva ani, la Freiburg, nepăsarea cu care nu doar porumbei și guguștiuci, dar și mierlele, graurii și coțofenele se plimbau fără griji la câțiva pași de trecători, ba chiar printre picioarele lor. Sunt de la țară, cunosc o mare parte din păsăretul câmpiei, dar niciodată păsărele nu mi-au îngăduit acasă să mă apropii de ele atât de mult! Mă gândesc dacă nu cumva dobitoacele – și veveritele țopăie peste tot! – au simțit îmblânzirea fiarei umane la Homo Sapiens Occidentală și nu se mai tem de ea! Totul strălucește de curătenie, de parcă măturătorii tocmai au plecat (ceea ce nu era prea departe de adevăr, căci am observat discretele lor echipe trebăuind și dimineată și seara!). Mă gândesc că aşa ar trebui să arate orașul ideal visat de arhitectii Renașterii și desenat în schițele lui de Leonardo. Trecătorii par odihniți și senini, binevoitori, cu fețele destinse.



Luni, 11 iulie

Sunt trezit pe la ora 8,00 de mici mișcări ale vecinei mele, Martina. Facem, în fine, o cunoștință sumară, mă grăbesc să plec la festa gazdă, în Sandhausen, ca să îmi aduc restul bagajelor. Trebuie să mă întorc până la ora 12,00, când expiră abonamentul la autobuz. Ajuns în sat, îmi iau rămas bun de la festa gazdă, doamna Inga Trefehn, cu care rămân în termeni cei mai buni. Ne promitem să ne scriem și să ne mai vizităm. Îmi lăsase pe masă, din nou, o tartă cu visinie, care mi-a părut foarte bine, căci sărisem peste micul dejun! În goana de a primi autobuzul, mi-am uitat însă în baie ușenile de toaletă. Nu mă mai întorc, îmi voi cumpăra altele, oricum nu era mare lucru.

La Seminar, unde ajung după amiază, profesorul Berschin îmi dăruiește încă două *separata* cu articole ale sale, împreună cu explicațiile de rigoare. Unul dintre ele este semnat împreună cu fratele său Helmut, romanistul din Regensburg, cel care mi-a mediat venirea aici la Heidelberg, via d-na Flora Șuteu. Articolul, pe care îl citisem deja în volum, bine scris și interesant, tratează raporturile multiple dintre limbile române și latine medievală. Continui apoi cu lecturi din Marrou, volumele *Saint Augustin et la fin de la culture antique* și *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité*, pline de noutăți pentru mine! Cărți fundamentale, pe care ar fi trebuit să le parcurg în urmă



De la musique avant toute chose

IX. „Solomon, poetul-rege, tocmai glasul unei lire...”

Într-o secvență de început din fascinantul poem al succesiunii civilizațiilor umane (*Memento mori*), Eminescu compune mirificele imagini ale vechiului Israel în linii și culori împrumutate evident din celebra *Cântare a cântărilor* atribuită urmașului lui David, regele Solomon. Iată: „Vezi Iordanul care udă câmpii verzii Palestine:/ Dintre vii cu struguri de-aur se ridicând măndre coline,/ Pe Sion, templul Iehovei, o minune îl privim;/ Codrii de maslin s-amestec printre lunci de dafin verde,/ Chidron scaldă-n unda-i clară ierburii mari și-apoi se pierde/ În cetatea ce-n văi doarme miticul Ierusalim./ Si în Libanon văzut-am rătăcite căprioare/ Si pe lanuri secerate am văzut măndre fecioare/ Purtând pe-ume-rele albe auritul snop de grâu./ Alte vrând să treacă apa cu picioarele lor goale/ Ridicără rușinoase și zâmbind albele poale,/ Turburând cu pulpe netezi față limpedelui râu”. Nu lipsesc din peisaj Primul Templu și proiectantul acestuia, David, autor al *Psalmilor* de preamărire a lui Yahweh, suportând însă pentru beteșugurile sale morale dreapta pedeapsă divină: „Văzui pe David în lacrimi rupând haina lui bogată/ Zdrobind arfa-i sunătoare de o marmură curată,/ Genunchind să-i ierte Domnul osândutul lui păcat”.

Regele Solomon pare să moștenească nu numai aplacarea către cele lumesti ale părintelui său, dar și talentele de poet și muzician ale acestuia, ca autor, și el, de *Psalmi*, cum vedem din această frumoasă sextină ce i-o încină poetul nostru: „Solomon, poetul-rege, tocmai glasul unei lire/ Si făcând-o să răsune o psalmodică gândire,/ Moaie-n sunetele sfinte degetele-i de profet;/ El cânta pe împăratul în hlamidă de lumină,/ Soarele stătea pe ceruri auzind cântarea-i lină,/ Lumea asculta uimită glasu-i dulce și încet”. Deși *Cartea a treia a Regilor* ne informează că „Solomon a spus trei mii de pilde; și cântările lui au fost o mie și cinci” (4: 32), textele canonice nu-l înfățișează totuși pe acesta într-o ipostază de psalmist. Să fi avut Eminescu știință, ne întrebăm, de colecția greacă apocrifă a *Psalmilor lui Solomon*, de prin secolele I sau II, î. Chr., deschisă târziu, la începutul veacului al XVII-lea, de umanistul german David Höeschel, și publicată de profesorul iezuit spaniol Juan Luis Cerdá? Dacă volumul acestuia, *Adversaria sacra quibus fax præfertur ad intelligentiam multorum scriptorum sacerorum*, Lyon, 1626, îi era mai mult ca sigur necunoscut, e posibil ca articolul lui F. K. Movers, *Apokryphen-Literatur*, din *Kirchen-Lexicon oder Enzyklopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften*, vol. I, Fribourg, 1847, sau comentariile acestuia, să-i fi căzut sub privire în timpul experienței sale studențești la Viena și Berlin.

Psalmul 72 davidian, atribuit în unele traduceri lui Solomon (v. *Biblia Cornilescu* cu indicația „un psalm pentru Solomon” sau „un psalm al lui Solomon”), pare să indice un transfer de atribute: „Dumnezeule, dă judecățile Tale împăratului și dă dreptatea Ta fiului împăratului”. Unul din atribute este neîndoialnic acela de muzician. Să menționăm că un contemporan al lui Eminescu, prerafaelitul englez Edward Burne-Jones, pasionat de subiect, într-un splendid vitraliu proiectat pentru Trinity Church, Boston, și realizat la atelierele William Morris în 1882, având ca temă *Regele David instruindu-l pe Solomon*, îi aşază pe cei doi protagonisti sub protecția unor frumoase instrumentiste (poate, îngerii) cu harpe portabile în mână. Versurile eminesciene indică în continuare, cu trimitere evidentă la minunatul poem de iubire *Cântarea cântărilor*, o schimbare de registru („alt acord”), de la sacru la profan, care a făcut să se scurgă multă cerneală din penițele interpreților lui. Relația dintre rege și frumoasa negricioasă Shulamită e interpretată alegoric în textele talmudice, ca aceea dintre Dumnezeu și poporul evreu, în exgezele ulterioare, creștine, ca raportare a lui Iisus la Biserica sa, în fine, într-o hermeneutică modernă secularizată, ca un luminos imn încinat raporturilor sexu-

ale, libere de prejudecăți și opreliști, dintre bărbat și femeie (v. în această privință interpretarea lui André Lacocque, din *Penser la Bible*, Paris, ed. du Seuil, 1998, privind caracterul „subversiv” al *Cântării*, pentru că „laudă iubirea fără referire la căsătorie” – p. 383). Eminescu pare să adere la această din urmă interpretare a cântării lui Solomon: „Dar ieșind din templul sacru lasă gândul lui să cadă,/ Căci amorul îl așteaptă cu-a lui umeri de zăpadă,/ Raze moi în ochii negri el dă lirei alt acord:/ Căci femeile-l așteaptă cu şireata lor zâmbire,/ Brune unele ca gânduri din poveștile asire,/ Alte blonde cu păr de-aur vise tainice de Nord”.

Între averile agomisite de iubărețul rege biblic, texte-sfinte enumeră și muzicieni: „Am strâns aur și argint și număr mare de regi și de satrapii; am adus cântăreți și cântărețe și desfătarea filor omului mi-am agonișit: o prințesă și alte prințese (*Ecclesiastul*, 2: 8). Între celeșapte sute de soții și trei sute de țiitoare adunate din Egipt, Moab, Ammon, Edom, Sidon și Hatti (*III Regi*, 11: 1-3), se presupune că au fost și multe cântărețe și instrumentiste, conform unor practici locale străvechi transmise de tabletelor amoritice de la Mari, Siria, ori de reliefurile egiptene de la Tell el-Amarna, în care haremul regal apare ca un loc important de manifestare muzicală cosmopolită. Prințesele străine introduc la curtea lui Solomon, aflat la bătrânețe, obiceiuri noi care „i-au abătut inima lui de la Domnul Dumnezeul lui Israel”, aceasta, între altele, și prin medierea artei muzicale. Când Solomon s-a căsătorit cu fiica lui Faraon, ne spune o legendă din *Talmud*, ea a adus cu sine un idol și o mie de instrumente care să cânte, ca acasă la ea, în onoarea lui.

Mult mai rar decât regele David, Solomon apare în iconografia creștină însotit de un instrument muzical, de cele mai multe ori o liră, precum într-o ediție latină timpurie a *Vulgătiei* Sf. Ieronim (*Ingoberetus - Bibel Karls des Kahlen*) oferită de Carol cel Pleșuv papei Ioan al VIII-lea, cu ocazia încoronării sale, în ziua de Crăciun 875, păstrată în prezent la Abbazia di San Paolo fuori le Mura, din Roma. Aici, pe o pagină-frontispiciu la *Cartea proverbelor*, misteriosul călugăr scrib și miniaturist Ingobert (v. prologul manuscrisului: „Eius ad imperium devoti pectoris artus/ Ingobertus eram referens et scriba fidelis”) îl înfățișează pe rege ca muzician în mijlocul animatei sale curți. În genere, textele literare și arta plastică, religioasă ori profană, se concentreză pe două episoade celebre din viața lui Solomon, al vizitei reginei din Saba și al judecății în litigiu celor două femei pe tema maternității. Relația cu muzica, direct sau presupusă, e rezervată vesciului poem al *Cântării cântărilor*. Sunt mai cu seamă artiști moderni, începând cu secolul al XIX-lea, care au făcut o adevărată obsesiune pentru episodul iubirii dintre Solomon

și Sulamita, între aceștia, din grupul prerafaeliților englezi, Dante Gabriel Rossetti, cu un tablou din 1865-66, de la Tate Gallery, ori emulul său, deja amintitul Edward Burne-Jones, specializat în arta ilustrației de carte și, mai cu seamă, a vitraliilor, cum cele bazate pe versetele poemului biblic de la bisericile Sf. Elena, Darley Dale, Derbyshire, din Marea Britanie. Lui Burne-Jones îi datorăm și o frumoasă acuarelă, *The Bride of Lebanon*, inspirată de celebrul poem, expusă la Walker Art Gallery din Liverpool. În aceeași epocă, simbolistul francez Gustave Moreau realizează, la mari distanțe de timp între ele, două tablouri cu subiectul consacrat, în 1853 (Musée des Beaux-Arts de Dijon) și 1893 (Ohara Museum of Art). În secolul al XX-lea, operele plastice inspirate din *Cântarea cântărilor* se înmulțesc, cum o demonstrează impresionantul ciclu de 19 planșe



Marc Chagall, *Cântarea cântărilor*, V, 1965, Musée National Marc Chagall, Nice.

color în tempera, *Das Hohelied Salomos*, 1923, al expresionistului german Egon Tschirch, pierdute și regăsite recent, aflate acum la Muzeul din Rostock, guașele din anii 60 și litografiile pictorului și gravorului suprarealist Marc Chagall, ilustrațiile de carte din 1925 ale sculptorului și designerului englez Eric Gill, nu mai puțin splendidele ilustrații în alb-negru ale lituanianului Stasys Krasauskas, din 1966. Foarte aproape de noi, vin americanul David Peck și ucraianca Elena Kotliarker. Dintre operele sculpturale să reținem pe cea a artistului cubist american de origine lituaniană, Jacques Lipchitz, cu regele Solomon cântând la harpă, 1945, de la Marlborough Gallery, New York, ori pe cea a italianului Marcello Mascherini, din 1957, plasată în parcul de la Paracelsus-Klinik, din Marl, Germania.

În comparație cu alte teme biblice, ceea ce iese imediat în evidență acum, este numărul imens de opere muzicale inspirate din *Cântarea cântărilor*, lieduri, motete, piese instrumentale, coruri, cantate, oratorii, opere, balete..., multe din ele având ca titlu versete din poem, cel mai adesea în latină; de exemplu, *Anima mea liquefacta est, Tota pulchra es amica mea* ori *Nigra sum sed formosa*. Lucrările de specialitate indică, dacă am numărat bine, peste cinci sute de autori, începând, în ordine cronologică, cu Hildegard von Bingen, sfântă a Bisericii catolice din secolul al XII-lea (1098-1179), originară din landul german Renania-Palatinat, specializată în filosofie, teologie, medicină, astronomie, deopotrivă poetă, miniaturistă, compozitoare (pentru tema noastră, piesele muzicale *Favus distillans / Emissiones tuae / Fons hortorum*) și până, în zilele noastre, la mai tinerii compozitori Rucsandra Popescu, româncă stabilită în Germania (...*Und hast mich lieb...*, 2007), sau britanicul Jim Clements (*Tota pulchra es, amica mea*, 2011). În ceea ce privește literatura, vom încheia expunerea noastră, tot cu un scriitor român, G. Coșbuc, autor al unui întins poem încinat frumoasei păstorite, eroină a *Cântării* lui Solomon, din care reproducem partea finală: „Era-n amurg și Solomon/ Cânta pe Sulamita./ Castelul nalt de pe Sion,/ Frumos împodobita/ Cetate, străluccea-n amurg/ Cu turnuri de metale,/ Si s-auzeau domol ce curg/ Păraiele din vale./ Sub nuci, sub boltuitul arc/ De frunze, sta poetul,/ Si-un vânt pribegiește în parc/ Bătea-n frunziș duetul./ Dormea toți cei din Israel,/ Si noaptea ea venit-a,/ Târziu în noapte însă el/ Cânta pe Sulamita”. Să mai cităm,



Jacques Lipchitz, *Cântarea cântărilor* (Solomon cântând la harpă), bronz, 1945, Marlborough Gallery, New York



Edward Burne-Jones și William Morris, *Regele David instruindu-l pe Solomon*, vitraliu (detaliu), 1882, Trinity Church, Boston.

cu titlu de curiozitate, și *Rândurile pentru Sulamita*, în stil burlesc, publicate de lejerul simbolist Ion Minulescu în „Flacără”, din 7 iulie 1922, și dedicate lui Benjamin Fundoianu.



Constantin PRICOP

Directia critică (XLV)

Examinam mișcarea literară din zilele noastre dar, la cum se prezintă lucrurile astăzi în România, o discuție realistă despre orice sector al vieții sociale nu poate face abstracție de evoluția întregii colectivități. Se poate constata o tendință morală comună la toate palierile colectivității. Este este rezultatul amestecului de influențe culturale eterogene, acționând sincronic, fără posibilitatea unei sinteze viabile. Fără îndoială, asemenea stări de lucruri pot fi identificate și în alte societăți - totuși ce lipsește în cazul de față este existența unor grupuri, mai importante sau mai puțin importante, care se orientează după alte convingeri morale. Astfel de grupuri insularizate ar favoriza o cultură distinctă, iar soarta lor ar însemna fie assimilarea în majoritate fie, dimpotrivă, impunerea unei noi direcții de evoluție. La noi, deși dorința de a ieși în evidență se face peste tot remarcată, domină peste tot uniformizarea. Se va vedea de îndată esența acestui paradox.

*

Nu pot fi aduse în discuție, evident, diferențele tot mai greu de acceptat privind starea economică a indivizilor. În timp ce nivelul de trai al unora e tot mai scăzut, alții se lăfăie în bogății imense. Dar bogății de azi ai României care și-au adunat averile prin mijloace dubioase nu sunt diferiți în spirit de mahalagii de rând. Greu găsești în prezent exemple de oameni avuți care să-și fi adunat averile printr-o specializare deosebită în vreun domeniu lucrativ, prin muncă supraomenească, prin creativitate nemaivăzută în domeniul lor ș.a.m.d. Nici nu știi dacă în starea în care se găsește România în acest moment, ar fi posibilă o asemenea cale de îmbogățire prin mijloace strict legale. Chiar dacă ar exista personaje cu calitățile enumerate, tot n-ar reuși să-și acumuleze expozitiv averile fără legături parazitare cu statul, fără aranjamente, mijloace de corupție și altele. Încât a devenit normal să fie descoperite mereu noi cazuri de corupție, abuzuri, trafic de influență, falsuri și altele - ba într-un loc al vieții colective, ba în altul, la fel cum o haină uzată, putredă, se rupe continuu îci și colo, oricât de prompt i-ar fi cărpite găurile. În aceste condiții, clasa superioară (superioră materialistică, întrucât „elitele”, li se spune într-o societate normală, sunt la noi îmbogății cu bube în cap din postcomunism) are de fapt tot trăsăturile unor săraci care vor să pară mai grozavi decât sunt. Chiar dacă are foarte mulți bani, îmbogățitul român de azi nu-i folosește în scopurile în care i-ar folosi oamenii de afaceri de calibru din alte părți ale lumii, nu creează mecanisme economice și financiare de mai mare eficacitate, de mare productivitate, nu investesc în economia națională (cei care o fac totuși sunt puțini la număr), nu creează fundații memorabile, care să le poarte numele, nu inițiază acte de caritate... Ceea ce fac bogății noștri este, la altă scară, evident, ceea ce ar face orice nefericit din mahala. Folosesc situația lor economică pentru a se... fuduli. Cuvântul de origine turcească pune în lumină trăsătura de caracter moștenită din vremurile în care țara era turcită... Cine are mai mult decât alții nu ajunge să se îmbogățească și pe dinăuntru, nu devine un altul - își amplifică doar pretențiile și mofturile de persoană umilă. Rămâne un individ a cărui supremă satisfacție este să se fudulească, să se fățărnicească, să arate mahalalei ce grozav este el, cum a reușit el „să se descurce”. Și astăzi apare în fiecare din gesturile sale. Dacă îmbogățitul de tranziție își face o casă, nu-l va interesa o construcție cu gust (gustul și o formă de modestie), care să exprime ceva anume, o personalitate proiectată într-un anumit spațiu, ci plătește ceva care să fie cât mai mare, mai lung, mai lat, mai înalt, mai masiv decât ce au cei din jur. Pentru nimic în lume n-ar accepta o clădire rafinată și subtilă, cu trăsături specifice - va alege ceva mare, opulent. Aspirațiile sale nu sunt rafinamentul, gustul (nici nu percepce așa ceva!) ci nevoia de a-i lăsa pe alții

cu gura căscată, nevoia de a arăta cine e... șeful... Dacă va avea mijloace să-și petreacă vacanțele unde dorește, nu va alege un loc în care să se simtă cu adevărat bine (dar personajele de acest gen nu se simt bine decât acolo unde le spun reclamele pompoase cât de... bine se simt ei!), în care să descopere o oază de liniște, ci se vor duce acolo unde spune lumea că e cel mai scump - în stațiunile cu numele cele mai pompoase și mai costisitoare! Gura lumii este singurul instrument de orientare pentru concetăeanul nostru. Deci se va duce neapărat pe Coasta de Azur, în Bahamas, sau oriunde altundeva - doar să fie un loc despre care se vorbește, care e la modă, care e dorit de toți cei de aceeași teapă, cu aceeași structură sufletească - și cu mijloacele de a ajunge acolo... Iar până la următoarea vacanță de același gen nu va scăpa prilejurile să amintească, în treacăt sau de-a dreptul, numele sonor al stațiunilor în care și-a topit banii.

*

Ce arată toate acestea? O cultură a personajelor extrovertite, interesate de spectacolul social în absența vieții interioare, a preocupărilor spirituale. Temperamente de comedianți, interesați de efectul mișcărilor



lor asupra spectatorilor. Viața interioară nu ridică nici un obstacol. Complicațiile sufletești sau intelectuale nu au loc aici. Cine pierde vremea cu așa ceva? Accentul e pus pe spectacol imediat, pe ce văd ceilalți, pe impresia pe care trebuie să și-o facă ceilalți - iar ceilalți își construiesc impresiile după aceleași criterii. De aici concluziile unor sociologi care au încercat să înțeleagă acest tip de societate. De aici aspectul gregar, despre care vorbește Rădulescu-Motru, de aici lipsa de dramatism a celui care tranzacționează orice, după Mihail Ralea, de aici disocierea formă /conținut a lui Maioraru, țara lui pseudo, a lui Matei Călinescu ș.a.m.d.

*

Să fie toate acestea fără legătură cu lumea literară? Valorile literare se dezvăluie în timp și sunt selectate tot mai nemilos o dată cu trecerea anilor. Ce e ridicat în slăvi astăzi mâine poate să nu mai intereseze pe nimeni. Astăzi ar presupune o anumită modestie, o ambiență interioară orientată spre construcție, spre evoluție, drum spre profunzime și altele. Atitudine care presupune sobrietate, problematizare etc. Dar literatură română de astăzi nu se încurcă cu așa ceva. El vrea să fie recunoscut repede ca mare scriitor, ca scriitor... genial, de valoare mondială dacă nu... cosmică... Vrea să fie... canonic... Își găsește rapid niște semenii, între ei și așa zis critici care îi vor confirma, cu subtilitate, aspirațiile. Se creează grupuri de interese bine articulate, garan-

tând avantaje reciproce. Beneficiile sunt la prima vedere benigne, satisfacerea unor orgolii naive. Numai la prima vedere însă, pentru că nimeni nu se mai mulțumește astăzi cu niște vorbe - există mai multe grupuri, fiecare cu... vorbitorii lor. E nevoie de stimuli materiali, de beneficii de un fel sau altul. Sunt obținute din bani publici - mai rar de la sponsori privați, naivi sau la rândul lor interesati. În felul acesta mecanismele interioare, jocurile de forțe și din acest domeniu al vieții noastre sociale devin vizibile.

*

Scriitorul, ca toti artiștii se presupune că este un căutător înfrigurat al originalității, al uneori căi personale de exprimare, singularizare profundă și autentică. Nimic în comun aşadar cu fandoseala celor ajuși din alte secțiuni ale societății noastre, a celor care aspiră să fie „mai cu moț”. Dorința de singularizare a parveniților nu este în realitate decât o aspirație și mai puternică de integrare în turmă, unde e căutată nu singularizarea față de alții, ci integrarea și mai deplină în grup, poziționarea în centrul acestuia, ca principal reprezentant.

Tendința generală, gregară, dublată de dorința de a căștiga poziții în cadrul grupului favorizează imitația. Cine vrea să fie în față urmează modelul celor care sunt în vogă în acel moment. Vor să fie deosebiți, dar deosebiți... conform modelului căștigător! Nu e vorba de inovație, de căutare personală... Așa ceva presupune mai degrabă risc, încercare de a găsi un drum propriu care nu garantează nici un fel de succes. Urmărirea unui program propriu înseamnă risc și o sansă prea mică de a cuceri onoruri rapide. Din nou avem de-a face cu un comportament generalizat. Se identifică rapid ce se bucură pe moment de succes și se imită rapid și cu entuziasm. Dacă privești în jur descoperi o adevărată jubilare a imitației. De la modul de a se îmbrăca, a frecventa anumite baruri, a merge în locuri de vacanță, a frecventa sălile de fitness, a adopta regimuri alimentare, a căuta spre achiziție anumite mărci de automobile până la modele literare. E adevărat că în cazul acestora din urmă inerția e mai mare, ele sunt urmate, dar după ce s-au instalat deja definitiv în alte locuri, sau chiar după ce acolo unde ideile respective au luat naștere acestea au început să intre în declin. S-ar putea crede că fenomenul e inevitabil în domeniile poeziei și prozei, unde după ce liderii de opinie mondiali dau tonul întreaga literatură a lumii începe să-i acompanieze în cor. Sunt curente artistice pe care le imită, după impunerea lor, lumea întreagă a popularizatorilor impulsurilor venite din marile literaturi. Inclusiv noi. Foarte rar am avut același ritm cu literaturile imitate. Într-o anumită măsură, în perioada avangardelor din prima jumătate a secolului trecut. În rest... Dar această sete neostoită de imitație se impune și acolo unde te-ai aștepta mai puțin. În domeniul teoriei. Literaturile noastre suportă valuri de imitație după curente teoretice de succes în debaterile internaționale. E meritotriu, fără îndoială, să te ții la curent cu tot ceea ce se întâmplă în lume. Și mai meritotriu ar fi să ai puncte de vedere proprii în acele domenii.

Dar e dezolant să vezi că te situezi mereu în categoria „aplicatorilor”, că nu poți fi niciodată mai mult decât cutia de rezonanță a celor care gândesc. Altundeva. Și să prezini ca mari victorii aceste exerciții de imitație care, cel mult, modifică o nuanță, ici și colo și imaginii copiate. A fost valul structuralist. A trecut valul postmodernist. Se practică acum imitația după distant reading... După ce va trece și aceasta va apărea, fără doar și poate, următoarea modă pe care ai noștri o vor imita de zor. Ce rămâne din toate acestea? Izul de déjà vu permanentizat, instaurat ca firmă revopsită pe care se scrie încă o dată, originalitate, putere de creație, gândire proprie, independență a spiritului. Adică, exact ceea ce lipsește.